

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΚΡΗΤΗΣ
ΤΜΗΜΑ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ ΕΠΙΣΤΗΜΗΣ
ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ
«ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΑΝΑΛΥΣΗ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΘΕΩΡΙΑ»

ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ ΕΙΔΙΚΕΥΣΗΣ

ΤΗΣ

ΚΑΡΤΣΩΝΑΚΗ ΑΡΓΥΡΩΣ
ΑΜ. 82 ΈΤΟΣ ΕΓΓΡΑΦΗΣ 2006

ΜΕ ΤΙΤΛΟ

*Η Εξέλιξη της Αμερικανικής Πυρηνικής Αποτροπής σε
Σχέση με την Συζήτηση που Αφορούσε στον
Περιορισμένο Πυρηνικό Πόλεμο στην Ευρώπη και τις
Επιπτώσεις της στις Ευρω-ατλαντικές Σχέσεις*

ΕΠΙΒΛΕΠΩΝ

ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ ΛΑΒΔΑΣ

ΡΕΘΥΜΝΟ

ΟΚΤΩΒΡΙΟΣ 2008

ΑΞΙΟΛΟΓΗΤΕΣ

1. ΛΑΒΔΑΣ Κ.

2. ΞΕΝΑΚΗΣ Δ.

3. ΧΡΥΣΟΧΟΟΥ Δ.

Ημερομηνία Αξιολόγησης:

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

ΠΡΟΛΟΓΟΣ	1
ΤΙ ΕΙΝΑΙ ΤΑ ΠΥΡΗΝΙΚΑ ΟΠΛΑ	2
Η ΕΝΝΟΙΑ ΤΗΣ ΑΠΟΤΡΟΠΗΣ	3

ΜΕΡΟΣ 1^ο

Η ΑΜΕΡΙΚΑΝΙΚΗ ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΗ

ΚΑΤΑ ΤΗ ΔΙΑΡΚΕΙΑ ΤΟΥ ΨΥΧΡΟΥ ΠΟΛΕΜΟΥ

ΟΙ ΑΠΑΡΧΕΣ ΤΟΥ ΨΥΧΡΟΥ ΠΟΛΕΜΟΥ	6
Η ΕΠΟΧΗ ΤΗΣ ΑΠΟΛΥΤΗΣ ΑΜΕΡΙΚΑΝΙΚΗΣ ΥΠΕΡΟΧΗΣ	8
Η ΠΡΟΣΠΑΘΕΙΑ ΠΕΡΙΟΡΙΣΜΟΥ ΤΟΥ ΠΥΡΗΝΙΚΟΥ ΠΟΛΕΜΟΥ	12
Η ΕΠΟΧΗ ΤΗΣ ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗΣ ΑΠΟΚΛΙΜΑΚΩΣΗΣ	13
Ο ΔΕΥΤΕΡΟΣ ΨΥΧΡΟΣ ΠΟΛΕΜΟΣ	15

ΣΥΓΚΡΟΥΣΕΙΣ ΣΤΟΝ ΨΥΧΡΟ ΠΟΛΕΜΟ

ΟΙ ΚΡΙΣΕΙΣ ΤΟΥ ΒΕΡΟΛΙΝΟΥ	17
Ο ΠΟΛΕΜΟΣ ΤΗΣ ΚΟΡΕΑΣ	20
Η ΚΡΙΣΗ ΤΗΣ ΚΟΥΒΑΣ	24
ΑΛΛΕΣ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΕΣ ΣΥΓΚΡΟΥΣΕΙΣ	28

ΟΙ ΔΙΑΠΡΑΓΜΑΤΕΥΣΕΙΣ ΓΙΑ ΤΟΝ ΕΛΕΓΧΟ ΤΩΝ ΕΞΟΠΛΙΣΜΩΝ

ΕΙΣΑΓΩΓΗ	34
ΟΙ ΔΙΑΠΡΑΓΜΑΤΕΥΣΕΙΣ SALT I	36
ΟΙ ΔΙΑΠΡΑΓΜΑΤΕΥΣΕΙΣ SALT II	38
ΟΙ ΔΙΑΠΡΑΓΜΑΤΕΥΣΕΙΣ START	40
ΟΙ ΔΙΑΠΡΑΓΜΑΤΕΥΣΕΙΣ ΓΙΑ ΤΟΝ ΕΛΕΓΧΟ ΤΩΝ INF	41

ΜΕΡΟΣ 2^ο

ΟΙ ΔΙΑΠΡΑΓΜΑΤΕΥΣΕΙΣ INF

ΚΑΙ ΟΙ ΕΠΙΠΤΩΣΕΙΣ ΤΟΥΣ ΣΤΙΣ ΕΥΡΩ-ΑΤΛΑΝΤΙΚΕΣ ΣΧΕΣΕΙΣ

ΕΙΣΑΓΩΓΗ- Ο ΠΕΡΙΟΡΙΣΜΕΝΟΣ ΠΥΡΗΝΙΚΟΣ ΠΟΛΕΜΟΣ	45
Η ΕΥΕΛΙΚΤΗ ΑΝΤΑΠΟΔΟΣΗ	48

ΟΙ ΔΙΑΠΡΑΓΜΑΤΕΥΣΕΙΣ INF

Η ΑΜΕΡΙΚΑΝΙΚΗ ΘΕΣΗ ΣΤΙΣ ΔΙΑΠΡΑΓΜΑΤΕΥΣΕΙΣ	53
Η ΣΟΒΙΕΤΙΚΗ ΘΕΣΗ ΣΤΙΣ ΔΙΑΠΡΑΓΜΑΤΕΥΣΕΙΣ	58
Η ΠΟΡΕΙΑ ΤΩΝ ΔΙΑΠΡΑΓΜΑΤΕΥΣΕΩΝ ΚΑΙ Η ΥΠΟΓΡΑΦΗ ΤΗΣ ΣΥΝΘΗΚΗΣ	61

Η ΣΗΜΑΣΙΑ ΤΗΣ ΣΥΝΘΗΚΗΣ.....	71
Η ΣΥΝΘΗΚΗ INF ΣΗΜΕΡΑ	72
Η ΣΤΑΣΗ ΤΗΣ ΕΥΡΩΠΗΣ	
ΓΕΝΙΚΑ.....	74
Η ΘΕΣΗ ΤΩΝ ΓΑΛΛΟ-ΒΡΕΤΑΝΙΚΩΝ ΣΥΣΤΗΜΑΤΩΝ	76
Η ΣΤΑΣΗ ΤΗΣ ΔΥΤΙΚΗΣ ΓΕΡΜΑΝΙΑΣ.....	79
Η ΑΝΤΙΔΡΑΣΗ ΤΗΣ ΕΥΡΩΠΑΪΚΗΣ ΚΟΙΝΗΣ ΓΝΩΜΗΣ.....	83

ΜΕΡΟΣ 3^ο

ΟΙ ΕΥΡΩ-ΑΤΛΑΝΤΙΚΕΣ ΣΧΕΣΕΙΣ ΣΤΗ ΜΕΤΑΨΥΧΡΟΠΟΛΕΜΙΚΗ ΕΠΟΧΗ

ΟΙ ΕΚΤΙΜΗΣΕΙΣ ΓΙΑ ΤΟ ΜΕΛΛΟΝ ΤΗΣ ΕΥΡΩΠΗΣ	
ΛΙΓΟ ΠΡΙΝ ΤΟ ΤΕΛΟΣ ΤΟΥ ΨΥΧΡΟΥ ΠΟΛΕΜΟΥ	89
ΝΑΤΟ: ΔΙΑΣΠΑΣΗ Ή ΑΝΑΔΙΑΤΑΞΗ;.....	93
Η ΑΜΕΡΙΚΑΝΙΚΗ ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΗ ΓΙΑ ΤΗΝ ΕΥΡΩΠΗ ΣΤΟΝ 21 ^ο ΑΙΩΝΑ	99
ΟΙ ΣΧΕΣΕΙΣ ΗΠΑ- ΕΥΡΩΠΗΣ ΑΠΟ ΤΟ 2001 ΚΑΙ ΜΕΤΑ	103
ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ	106
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ	111

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Η παρούσα εργασία έχει ως αντικείμενο την αμερικανική πυρηνική αποτροπή κατά τη διάρκεια του Ψυχρού Πολέμου και ειδικότερα την εξέλιξη αυτής ως προς τον περιορισμένο πυρηνικό πόλεμο στην Ευρώπη και τις επιπτώσεις της στις ευρω-ατλαντικές σχέσεις. Καθώς λοιπόν το θέμα φαίνεται εκ πρώτης όψεως περίπλοκο, αποφάσισα να χωρίσω την εργασία σε τρία μέρη, για την καλύτερη και σαφέστερη ανάπτυξή της.

Το πρώτο μέρος αναφέρεται στην εξέλιξη της αμερικανικής στρατηγικής πυρηνικής αποτροπής στον Ψυχρό Πόλεμο. Σκοπός του μέρους αυτού δεν είναι να αναλυθεί διεξοδικά η αμερικανική στρατηγική κατά τη διάρκεια εκείνης της περιόδου, αλλά να καταδειχθούν και να αναδειχθούν τα σημαντικότερα σημεία αυτής. Επίσης στόχος στο κεφάλαιο αυτό είναι να καταστεί σαφής η διαδικασία σκέψης που ακολουθείται σε μια κατάσταση όπου και οι δύο πλευρές διαθέτουν πυρηνικά όπλα.

Στο δεύτερο μέρος αναλύεται το κύριο θέμα της εργασίας. Αρχικά αναφέρονται απόψεις της βιβλιογραφίας σχετικά με τη διεξαγωγή ενός περιορισμένου πυρηνικού πολέμου και κατόπιν παρακολουθούμε την πορεία των διαπραγματεύσεων αναφορικά με τα συστήματα μέσου βεληνεκούς στην Ευρώπη. Μελετούνται οι αμερικανικές και οι σοβιετικές θέσεις, η πορεία των διαπραγματεύσεων και τα αποτελέσματά τους.

Επίσης καθώς οι συγκεκριμένες συζητήσεις επηρέαζαν τις ευρω-ατλαντικές σχέσεις σχεδόν για 11 χρόνια, αναλύεται η αντίδραση των τριών σημαντικότερων ευρωπαϊκών κρατών, Μεγάλης Βρετανίας, Γαλλίας, Δυτικής Γερμανίας, όπως και η θέση της ευρωπαϊκής κοινής γνώμης σχετικά με τις διαπραγματεύσεις.

Στο τρίτο και τελευταίο μέρος γίνεται μια σύντομη μελέτη της μεταψυχροπολεμικής εποχής, αναφέροντας αρχικά τις προσδοκίες των αναλυτών για το μέλλον της Ευρώπης και του NATO. Στη συνέχεια παρατηρούμε το σχέδιο της αμερικανικής στρατηγικής για τον 21^ο αιώνα και τις ευρωατλαντικές σχέσεις στον αιώνα αυτόν.

Αρχικά όμως, και πριν μπούμε στον κύριο όγκο της εργασίας, θεωρώ αναγκαίο να διευκρινίσουμε δύο θεμελιώδεις όρους, γύρω από τους οποίους περιστρέφεται όλη η εργασία. Ο ένας είναι ο όρος «πυρηνικό όπλο» και ο δεύτερος ο όρος «αποτροπή».

ΤΙ ΕΙΝΑΙ ΤΑ ΠΥΡΗΝΙΚΑ ΟΠΛΑ;

Ο όρος «πυρηνικό όπλο» αναφέρεται σε κάθε όπλο του οποίου η εκρηκτική ιδιότητα στηρίζεται ή καλύτερα προέρχεται από τη σχάση του πυρήνα του ουρανίου ή του πλουτωνίου¹. Στα πυρηνικά όπλα συγκαταλέγονται και τα θερμοπυρηνικά όπλα των οποίων η δράση στηρίζεται στην τήξη των ατόμων του υδρογόνου. Το πλήγμα που επιφέρουν τα συγκεκριμένα όπλα στηρίζεται σε ένα συνδυασμό ζέστης, ραδιενέργειας και εκρήξεων.

Η ενέργεια των πυρηνικών όπλων μετριέται με βάση την ισχύ των συμβατικών όπλων, εκτός βέβαια από την ποσότητα της ραδιενέργειας καθώς είναι κάτι που δεν εκλύεται από τα δεύτερα. Από τη στιγμή που η ζέστη και οι εκρήξεις που προκαλούν τα πυρηνικά όπλα είναι κατά χιλιάδες ή εκατομμύρια φορές μεγαλύτερη από τις αντίστοιχες που προκαλούνται από τα συμβατικά όπλα, μετράμε το ενεργειακό πεδίο των πυρηνικών όπλων σε χιλιάδες τόνους (κιλοτόνους ή KT) ή σε εκατομμύρια τόνους (μεγατόνους ή MT) συμβατικών όπλων. Δηλαδή μια πυρηνική βόμβα ενός MT εκλύει ενέργεια αντίστοιχη σε αυτήν που θα εξέλυαν 1.000.000 συμβατικά όπλα.

Η καταστροφικότητα των πυρηνικών όπλων δεν είναι απολύτως ανάλογη με την ισχύ τους. Για παράδειγμα μια πυρηνική κεφαλή ενός 2MT δεν εκλύει ενέργεια ίση με αυτήν που θα εξέλυαν δύο πυρηνικές κεφαλές 1MT. Επίσης το μέγεθος και η φύση της καταστροφής που προκαλούν εξαρτάται και από άλλους παράγοντες όπως το πώς έχει σχεδιαστεί, την ποσότητα ραδιενέργειας που εκλύει, το στόχο και τις καιρικές συνθήκες τη στιγμή της έκρηξης. Παρόλα αυτά είναι αυτονόητο ότι όσο πιο μεγάλη είναι η ενέργεια της βόμβας τόσο πιο καταστροφική είναι. Η βόμβα της Χιροσίμα ήταν 15KT και ήταν αρκετή ώστε να τραυματιστούν τουλάχιστον 150.000 άτομα. Μια πυρηνική κεφαλή 1MT θα μπορούσε να καταστρέψει μια πόλη 1.000.000

¹ Thomas L. Brewer, *American Foreign Policy*, Prentice Hall, New Jersey, 1986

ενώ μια πυρηνική κεφαλή 10MT θα μπορούσε να αφανίσει μια πρωτεύουσα πολλών εκατομμυρίων.

Τα καταστροφικά αποτελέσματα μιας πυρηνικής βόμβας διακρίνονται σε δύο κατηγορίες². Τα αποτελέσματα της πρώτης κατηγορίας είναι αυτά της συμβατικής βόμβας, αλλά σε πολύ μεγαλύτερη κλίμακα. Η δεύτερη κατηγορία αποτελεσμάτων είναι εκείνη που διαφοροποιεί τα πυρηνικά όπλα και αποτελείται από τρία διαφορετικά χαρακτηριστικά.

Πρώτον, κατά το αρχικό στάδιο της έκρηξης παρουσιάζεται μεγάλη και έντονη ακτινοβολία ακτινών Χ και Γ. Στη συνέχεια, ποσότητες ραδιενέργειας που εκλύονται κατά την έκρηξη όπως και τμήματα κατεστραμμένων στόχων, μεταφέρονται μέσω του «μανιταριού» που δημιουργείται σε μια πυρηνική έκρηξη, σε μεγάλες αποστάσεις. Τέλος, κατά τη στιγμή της έκρηξης εμφανίζεται ισχυρότατο ηλεκτρομαγνητικό κύμα, το οποίο προκύπτει από την έκλυση μεγάλων ποσοτήτων ηλεκτρομαγνητικής ενέργειας σε χώρο πολύ περιορισμένο όγκου³.

Εκτός όμως από τις άμεσες και βραχυπρόθεσμες καταστροφές που προκαλεί ένα πυρηνικό όπλο, προκαλεί ακόμα τρομακτικότερα μακροπρόθεσμα αποτελέσματα. Επίσης εκτός από τις ανυπολόγιστες βιολογικές καταστροφές σε άνθρωπο και περιβάλλον, τα πυρηνικά όπλα επιφέρουν ένα σύνολο από συνέπειες, ψυχολογικές, κοινωνικές, οικονομικές και πολιτικές.

Η βασική διαφορά λοιπόν μεταξύ πυρηνικών και συμβατικών όπλων είναι οι καταστροφές και συνολικά το κόστος οποιαδήποτε μορφής που προκύπτει και για τις δύο πλευρές σε μια σύγκρουση. Έτσι το ερώτημα τώρα είναι πώς και αν το αυξανόμενο κόστος σε περίπτωση σύγκρουσης μας οδηγεί σε μια σε μια επιτυχημένη αποτροπή.

² Κουσκουβέλης Ηλίας, *Αποτροπή και πυρηνική Στρατηγική στον Ψυχρό Πόλεμο*, Ποιότητα, Αθήνα, 2000

³ Effets de l' utilisation éventuelle des armes nucléaires et incidences que pourraient avoir pour les Etats, tant sur le plan économique que sur celui de leur sécurité, l' acquisition et le perfectionnement de ces armes. Publications des N.U., N.Y., 1968. No de vente F.68.IX.1, A/6858, Annexe I, όπως αναφέρεται σε Κουσκουβέλης Ηλίας, *Αποτροπή και πυρηνική Στρατηγική στον Ψυχρό Πόλεμο*, Ποιότητα, Αθήνα, 2000

Η ΕΝΝΟΙΑ ΤΗΣ ΑΠΟΤΡΟΠΗΣ

Η έννοια της αποτροπής (deterrence) γενικά στηρίζεται στην αποθάρρυνση του εκάστοτε αντιπάλου από το να προκαλέσει πόλεμο. Επίσης μπορεί να στηρίζεται στην προληπτική επίτευξη του στόχου ή στην τιμωρία⁴.

Η πυρηνική αποτροπή επίσης διαφέρει από τις άλλες μορφές αποτροπής επειδή στην περίπτωση αυτή και ο επιτιθέμενος και το θύμα θα υποστούν τεράστια επίπεδα καταστροφών. Η ύπαρξη των πυρηνικών όπλων θεωρήθηκε ότι συμβάλλει στην αποτροπή με δεδομένο το μέγεθος της καταστροφής που θα ακολουθήσει. Η λέξη κλειδί της έννοιας της αποτροπής είναι η αξιοπιστία (credibility) της απειλής που εκτοξεύεται. Μια απειλή πρέπει να είναι ταυτόχρονα τεχνικά και ψυχολογικά αξιόπιστη και να τη βλέπει ως τέτοια ο απειλούμενος⁵.

Μια απειλή είναι τεχνικά αξιόπιστη, όταν αυτός που την εκτοξεύει έχει την τεχνολογική ικανότητα να την πραγματοποιήσει. Σε μια κατάσταση πυρηνικής αποτροπής δηλαδή, πρέπει να κατέχει σύγχρονα πυρηνικά όπλα, ικανά να προκαλέσουν οποτεδήποτε πάνω στο έδαφος του εκάστοτε πιθανού αντιπάλου, τόσο μεγάλες καταστροφές, ώστε να θεωρούνται αρκετές για να τον αποτρέψουν από την πραγματοποίηση μια επίθεσης.

Επίσης μια απειλή πρέπει να είναι ψυχολογικά αξιόπιστη και είναι όταν αναφέρεται σε μια κατάσταση αρκετά σοβαρή και κρίσιμη ώστε να «δικαιολογείται» η προσφυγή σε πυρηνικά όπλα. Ο απειλούμενος λοιπόν πρέπει να πειστεί για το πραγματοποιήσιμο της απειλής. Πρέπει δηλαδή να πιστεύει ότι ο αντίπαλος όντως διαθέτει όπλα ικανά να του προξενήσουν τεράστιες καταστροφές και ότι ο αντίπαλός του σκοπεύει να πραγματοποιήσει την απειλή του σε περίπτωση ανάγκης. Πρέπει να σημειώσουμε ότι δεν είναι απαραίτητο ο αντίπαλος να έχει πεισθεί 100% για την αξιοπιστία των απειλών που δέχεται, καθώς ένα πολύ μικρότερο ποσοστό είναι δυνατόν να τον αποτρέψει από την επίθεση, καθώς οι καταστροφές που θα υποστεί σε περίπτωση ανταπόδοσης του χτυπήματος θα είναι τεράστιες.

Επομένως τα πυρηνικά αποτρέπουν ένα πόλεμο λόγω της τεράστιας ισχύος που διαθέτουν, άρα και του τεράστιου κόστους που μπορεί να προκαλέσουν και στις δύο πλευρές. Για να το κατανοήσουμε αυτό πρέπει να μπούμε σε μια διαδικασία

⁴ Χατζηκωσταντίνου Κώστας, *Το αμφίβολο καθεστώς των πυρηνικών όπλων*, Σιδέρης, Αθήνα, 1995

⁵ Βαληνακης Γιάννης, *Εισαγωγή στην Πυρηνική Στρατηγική*, Παρατηρητής, Θεσσαλονίκη, 1987

σκέψης κάπως αντίστροφης, καθώς ο επιτιθέμενος αποφασίζει αν θα χτυπήσει πρώτος με βάση τις δυνάμεις του αντιπάλου του⁶.

Αν οι δυνάμεις του αντιπάλου είναι αρκετές ώστε να επιβιώσουν από ένα πρώτο χτύπημα, και να είναι σε θέση να ανταποδώσουν και να προκαλέσουν ζημιές στη χώρα του αρχικού εισβολέα τότε θεωρούμε ότι έχουμε αποτροπή. Και αυτό επειδή κανένας ηγέτης, ο οποίος γνωρίζει σε τι κίνδυνο θέτει τη χώρα του δεν θα προέβαινε στο πρώτο χτύπημα, αν υπήρχε περίπτωση να επιβιώσει αυτού έστω και μια εχθρική πυρηνική κεφαλή.

Υπάρχουν όμως επίσης και λόγοι, οι οποίοι μπορεί να συμβάλλουν στην αποτυχία της αποτροπής⁷. Ένας πιθανός λόγος είναι, η απειλή να έχει διατυπωθεί με τέτοιο τρόπο, ώστε να μην έχει γίνει αντιληπτή ή να μην έχει θεωρηθεί αξιόπιστη, σε περίπτωση που ισχύει η αντίληψη ότι ο απειλών δεν διαθέτει είτε την απαραίτητη στρατιωτική ικανότητα για να την πραγματοποιήσει, είτε την ανάλογη θέληση.

Επίσης ενδεχομένως η απειλή να εκληφθή ως ακραία και υπερβολική, τόσο ώστε να θεωρείται έκφραση οργής ή σχήμα λόγου, ειδικά στην περίπτωση στην οποία θεωρηθεί ότι δεν ταιριάζει στις αρχές της πλευράς που εκτοξεύει τις απειλές.

Τέλος, ένας λόγος για τον οποίο είναι πιθανό να αποτύχει η αποτροπή πηγάζει από την αντίληψη ότι τα οφέλη από τη μη συμμόρφωση θα είναι περισσότερα από την ζημία που θα δεχθεί η χώρα.

Συνοψίζοντας λοιπόν μπορούμε να πούμε ότι για να επιτευχθεί η αποτροπή θα πρέπει:

- ο οι προθέσεις να φαίνονται σοβαρές και ειλικρινείς από την πλευρά που ασκούνται οι απειλές,
- ο η απειλή να έχει καταστεί ολοφάνερη στον αντίπαλο,
- ο να θέτει η απειλή σε κίνδυνο αξίες που είναι σημαντικές για τον αντίπαλο, και
- ο να υπάρχει η απαραίτητη στρατιωτική ισχύς ώστε να λάβουν χώρα οι απειλές.

⁶ Frank C. Zagare, D. Marc Kilgar, *Perfect Deterrence*, Cambridge University Press, 2000

⁷ Ηρακλείδης Αλέξης, *Η διεθνής κοινωνία και οι θεωρίες των διεθνών σχέσεων*, Σιδέρης, Αθήνα, 2005

ΜΕΡΟΣ 1^ο

Η ΑΜΕΡΙΚΑΝΙΚΗ ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΗ ΚΑΤΑ ΤΗ ΔΙΑΡΚΕΙΑ ΤΟΥ ΨΥΧΡΟΥ ΠΟΛΕΜΟΥ

ΟΙ ΑΠΑΡΧΕΣ ΤΟΥ ΨΥΧΡΟΥ ΠΟΛΕΜΟΥ

Ο Gaddis αναφέρει ότι «η ίδια η Οκτωβριανή Επανάσταση ήταν μια εξαγγελία Ψυχρού Πολέμου προς όλα τα κράτη του τότε διεθνούς συστήματος»⁸. Η λήξη όμως του Β' Παγκοσμίου Πολέμου σηματοδοτεί για τους περισσότερους ιστορικούς και την έναρξη του Ψυχρού Πολέμου. Εκτός όμως από αυτούς δεν είναι λίγοι και εκείνοι που θεωρούν ότι ο Ψυχρός Πόλεμος άρχισε αργότερα και συγκεκριμένα τον Αύγουστο του 1948 με το διαχωρισμό του Βερολίνου.

Παρόλα αυτά κανείς δεν αμφισβητεί το γεγονός ότι υπήρχαν εντάσεις πριν από το τέλος του, καθώς υπήρχε ασυμφωνία μεταξύ των συμμάχων ως προς το πώς θα διανεμόταν η Ευρώπη μετά το τέλος του Πολέμου. Διαφωνία υπήρχε επίσης και ως προς τον τρόπο με τον οποίο θα διατηρούταν η ασφάλεια στην περιοχή. Οι ΗΠΑ υποστήριζαν ότι αν τα κράτη που κυβερνιόνταν και λειτουργούσαν όπως τις ίδιες αυξάνονταν, τότε θα μπορούσαν να επιλυθούν διαφωνίες παγκοσμίως μέσω διεθνών οργανισμών⁹. Με κάτι τέτοιο όμως οι Σοβιετικοί διαφωνούσαν κατηγορηματικά.

Στη συνδιάσκεψη της Γιάλτας το Φεβρουάριο του 1945, οι σύμμαχοι προσπάθησαν να καταλήξουν σε ένα σχέδιο για τη μεταπολεμική Ευρώπη, χωρίς όμως να καταλήξουν σε μια ικανοποιητική για όλους λύση. Έτσι μετά το τέλος του Πολέμου η ΕΣΣΔ πήρε υπό την προστασία της την ανατολική Ευρώπη, ενώ οι ΗΠΑ τη δυτική. Όσον αφορά στη Γερμανία, η τελευταία διαιρέθηκε –τουλάχιστον αρχικά– σε τέσσερα μέρη τα οποία θα μοιράζονταν σε Γαλλία- Μεγάλη Βρετανία- ΗΠΑ και ΕΣΣΔ.

⁸ John Lewis Gaddis, *The Cold War*, Penguin Books, 2005

⁹ John Lewis Gaddis, *Russia, the Soviet Union and the USA: an interpretive history*, Wiley, New York, 1978

Στη συνδιάσκεψη του Potsdam ο Truman ανακοινώνει την ύπαρξη ενός νέου όπλου και μια εβδομάδα αργότερα το χρησιμοποιεί στην Ιαπωνία στις πόλεις Χιροσίμα και Ναγκασάκι. Αυτό ενέτεινε ακόμα περισσότερο τις σχέσεις ΗΠΑ-ΕΣΣΔ, καθώς τα καταστροφικά αποτελέσματα αυτού του καινούργιου τύπου βόμβας, οδήγησαν στην παράδοση της Ιαπωνίας χωρίς τη συμβολή των Σοβιετικών. Αυτό θα σήμαινε ότι η ΕΣΣΔ δεν μπορούσε να προβάλει αξιώσεις για επιρροή ή «μερίδιο» στην Ιαπωνία.

Η συνεχιζόμενη ένταση ανάμεσα στις δύο χώρες επιβεβαιώνεται με το τηλεγράφημα του George Kennan – γνωστό ως «the Long Telegram»- το 1946. Μερικούς μήνες αργότερα οι ΗΠΑ κατηγορήσαν την ΕΣΣΔ για συνομοσία κατά της Ελλάδας με απώτερο σκοπό την επέκτασή της στη Μέση Ανατολή, την Ασία και την Αφρική.

Όσον αφορά στην κύρια αφορμή της απαρχής του Ψυχρού Πολέμου επικρατούσε στη Δύση η άποψη ότι οι Σοβιετικοί σήμαναν την έναρξή του με την κατάληψη των χωρών της ανατολικής Ευρώπης και την εγκαθίδρυση σε αυτές, φιλικά προς την ΕΣΣΔ καθεστώτα¹⁰.

Επιπλέον υπήρχε καθ' όλη τη διάρκειά του στο δυτικό κόσμο η πεποίθηση ότι η Σοβιετική Ένωση κατασκόπευε τη Δύση και διέδιδε ψευδή στοιχεία για την υποτιθέμενη αδυναμία της, ως ένα μέρος της προπαγάνδας της για την επίτευξη του μακροπρόθεσμου στόχου της, ο οποίος ήταν η κατάκτηση του κόσμου¹¹.

Πολλά από τα στοιχεία όμως αυτής της θέσης καταρρίφθηκαν ή αναθεωρήθηκαν από το 1992 και το προσωρινό άνοιγμα των σοβιετικών επίσημων φακέλων. Στις αρχές αυτού του έτους χιλιάδες σοβιετικοί φάκελοι μεταφράστηκαν και δημοσιεύτηκαν.

Σε αυτούς περιέχονταν προσωπικές συζητήσεις των κομμουνιστών ηγετών, μέσα από τις οποίες μπορούμε πλέον να αντλήσουμε στοιχεία και να καταλάβουμε τις πραγματικές τους προθέσεις, ξεφεύγοντας από τις υποθέσεις όλων αυτών των ετών. Μερικές φορές τα στοιχεία προκαλούν έκπληξη καθώς καταρρίπτουν πάγιες απόψεις πάνω στις οποίες είχε στηριχθεί και συνεχιστεί ο Ψυχρός Πόλεμος.

Μια από αυτές τις θέσεις είναι το αξίωμα ότι ο Stalin ξεκίνησε τον Ψυχρό Πόλεμο, με μακροπρόθεσμο στόχο την κατάκτηση του κόσμου. Από τα νέα στοιχεία

¹⁰ Erik Foner, John Carrot, *Readers' Companion to American History*, Hought Mifflin Company, Boston, 1991

¹¹ Ronn Pineo, *Recent Cold War Studies*, The History Teacher, Vol.37, Nov. 2003, p. 79

που προκύπτουν γίνεται φανερό ότι η κατάληψη της ανατολικής Ευρώπης και η εγκαθίδρυση κομμουνιστικών καθεστώτων στις χώρες αυτές δεν έγινε γι' αυτό το σκοπό. Ο σοβιετικός ηγέτης φοβόταν την μελλοντική ανάπτυξη της Γερμανίας και ως εκ τούτου για την ασφάλεια της χώρας του. Πρόθεσή του λοιπόν ήταν η προστασία των συνόρων της ΕΣΣΔ και κατά τη δική του οπτική γωνία η επέμβαση στην ανατολική Ευρώπη ήταν μια αμυντική κίνηση.

Από τους ίδιους φακέλους συμπεραίνουμε επίσης ότι ναι μεν ο Stalin πίστευε στην αναπόφευκτη σύγκρουση του κομμουνισμού με τον καπιταλισμό και τη βέβαιη επικράτηση του πρώτου, αλλά δεν ήξερε πότε θα γινόταν αυτή και επιπλέον δεν είχε ως σκοπό να ήταν αυτός, ο οποίος θα προκαλούσε αυτή τη σύγκρουση¹². Ήταν απλώς με ένα μοιρολατρικό τρόπο πεπεισμένος ότι κάποια στιγμή θα αυτό θα συνέβαινε. Μπορούμε πάντως να πούμε ότι οι απόψεις του Stalin δεν αντιστοιχούσαν πλήρως και δεν δικαιολογούσαν πολλές από τις πολιτικές του πράξεις.

Νέα στοιχεία προκύπτουν και για τις χώρες της ανατολικής Ευρώπης, οι οποίες φαίνεται να είχαν περισσότερη ελευθερία από ότι θεωρούσαμε μέχρι τώρα. Τέλος, η κρίση του Βερολίνου είχε περισσότερο να κάνει με μηχανισμούς του τότε ηγέτη της Ανατολικής Γερμανίας Walter Ulbright, από ότι με σχεδιασμένες μακροπρόθεσμες προθέσεις της ΕΣΣΔ¹³.

Η ΕΠΟΧΗ ΤΗΣ ΑΠΟΛΥΤΗΣ ΑΜΕΡΙΚΑΝΙΚΗΣ ΥΠΕΡΟΧΗΣ

Τον Ιούλιο του 1945 έγινε η πρώτη δοκιμή πυρηνικής βόμβας στο Νέο Μεξικό¹⁴. Τον επόμενο μήνα η δεύτερη και οι τρίτη βόμβα έπεσαν στην Ιαπωνία. Οι βόμβες που κατέστρεψαν τη Χιροσίμα και το Ναγκασάκι αποτέλεσαν ένα δραματικό άλμα στις δυνατότητες των όπλων μαζικής καταστροφής.

Μέχρι τότε οι θεωρητικοί του στρατηγικού βομβαρδισμού των δεκαετιών '20 και '30 είχαν εγκαθιδρύσει αρχές τις οποίες η εμπειρία του β' παγκοσμίου πολέμου ενίσχυε αλλά δεν «ανέτρεπε». Δηλαδή τα πλεονεκτήματα από αέρος

¹² V. Zubok, C. Pleshakov, *Inside the Kremlin's Cold War: from Stalin to Khrushchev*, Harvard University Press, 1996, p. 4

¹³ Harrison, Ulbright and the Concrete "Rose": New Archival Evidence on the Dynamics of Soviet-East German Relations and the Berlin Crisis 1958-1961. Ληφθέν από www.wilsoncenter.org/topics/pubs/ACFB81.pdf

¹⁴ Lawrence Freedman, *The first two Generations of Nuclear Strategics*, άρθρο στο βιβλίο του Peter Paret, *Makers of Modern Policy*, Clarendon Press, Oxford, 1990

χρησιμοποιούνταν περισσότερο για επιθετικούς παρά για αμυντικούς σκοπούς. Οι στόχοι κατά του εχθρού θα μπορούσαν να είναι τα οικονομικά και πολιτικά του κομβικά σημεία, όπως επίσης και οι στρατιωτικές τους βάσεις. Αυτά τα χτυπήματα θα παρείχαν ένα σίγουρο πλεονέκτημα για τη νίκη.

Το μειονέκτημα είναι ότι τα αερομαχητικά δεν μπορούσαν πάντα να φτάσουν στο στόχο τους, ενώ ο άμαχος πληθυσμός υπήρξε πιο ανθεκτικός από ότι περίμεναν οι στρατιωτικοί αναλυτές. Η εναέρια δύναμη ήταν σε κάθε περίπτωση ένα καταστροφικό εργαλείο, αλλά δεν μπορούσε να αποτελέσει ένα αποφασιστικό χτύπημα, το οποίο μόνο του θα έφερνε τη νίκη.

Η ρίψη της ατομικής βόμβας το ανέτρεψε αυτό. Από τη μια πλευρά οι ατομικές βόμβες ήταν εξαρτημένες από τα αερομαχητικά, καθότι αυτά έπρεπε να περιμένουν να φτάσουν στο στόχο τους. Από τη άλλη όμως ένα αεροπλάνο οπλισμένο με μια ατομική βόμβα αντιστοιχούσε σε καταστροφική δύναμη με 200 αερομαχητικά. Η εμπειρία στην Ιαπωνία, η οποία μετά την καταστροφή στη Χιροσίμα και στο Ναγκασάκι παραδόθηκε άνευ όρων, αποτελούσε μια δραματική υπενθύμιση των ικανοτήτων αυτής της νέας δύναμης.

Παρόλα αυτά υπήρχε ακόμα το μειονέκτημα ότι οι βόμβες μεταφέρονταν με αεροπλάνα, τα οποία έπρεπε να προστατεύονται από τις αμυντικές δυνάμεις του εχθρού μέσω μιας μεγάλης συνοδείας αεροπλάνων. Πριν ενσωματωθούν τα πυρηνικά στην πυρηνική στρατηγική υπήρξε μια πολύ σοβαρή προσπάθεια για τον έλεγχό τους από τη μεριά του ΟΗΕ.

Τα πυρηνικά όπλα ενσωματώθηκαν στα αμερικανικά σχέδια με την αρχή του Ψυχρού Πολέμου και συγκεκριμένα μετά το διαχωρισμό του Βερολίνου τον Αύγουστο του 1948. Οι ΗΠΑ εξ' αρχής είχαν το πλεονέκτημα στα πυρηνικά όπλα, γεγονός που έκανε την ΕΣΣΔ να θεωρεί την πολιτική των ΗΠΑ ως πυρηνικό εκβιασμό, ο οποίος άρχισε με την πρώτη δοκιμή τον Αύγουστο του 1945 και συνεχίστηκε με τις βόμβες στην Ιαπωνία¹⁵.

Οι Σοβιετικοί είχαν συναίσθηση της αμερικανικής ανωτερότητας και της αδυναμίας τους στο να καταφέρουν ένα αποφασιστικό χτύπημα στις ΗΠΑ καθώς οι τελευταίες θα μπορούσαν να αποκρούσουν κάθε συμβατικό αντίστοιχο σοβιετικό. Οπότε η φυσική εξέλιξη ήταν η προσπάθεια της ΕΣΣΔ να αποκτήσει πυρηνικά και να

¹⁵ Κουσκουβέλης Ηλίας, *Αποτροπή και πυρηνική Στρατηγική στον Ψυχρό Πόλεμο*, Ποιότητα, Αθήνα, 2000

εξισορροπήσει την αμερικάνικη δύναμη και ως εκ τούτου να οδηγηθούν σε μια κούρσα εξοπλισμών.

Οι Σοβιετικοί απέκτησαν το 1949 πυρηνικά και το 1953 θερμοπυρηνικά όπλα, αλλά παρόλα αυτά δεν εξισορροπούσαν τις ικανότητες των ΗΠΑ. Αλλά έστω και με αποστολές αυτοκτονίας θα μπορούσαν να πλήξουν τις ΗΠΑ, γεγονός που καθιστούσε μια αιφνιδιαστική επίθεση δυνατή.

Έτσι οι Αμερικάνοι αύξησαν τις δαπάνες σε πυρηνικά όπλα και εξοπλίστηκαν κυρίως με θερμοπυρηνικές βόμβες με σκοπό να διατηρήσουν το πλεονέκτημά τους¹⁶. Μέσω των βομβών υδρογόνου θεωρούσαν ότι θα διατηρούσαν το προβάδισμα στη διάρκεια της δεκαετίας του 1950. Ήταν όμως γενικώς αποδεκτό ότι αυτή η υπεροχή θα υποχωρούσε πάλι όταν οι σοβιετικοί θα αποκτούσαν τα δικά τους θερμοπυρηνικά όπλα, ακριβώς όπως έγινε και με τα πυρηνικά.

Το χρονικό αυτό πλεονέκτημα λοιπόν το χρησιμοποίησαν σαν ασπίδα με σκοπό τον επανεξοπλισμό σε συμβατικά όπλα. Η απόβαση της Βόρειας στη Νότια Κορέα το 1950 αποτέλεσε το κίνητρο για την έναρξη των συμβατικών επανεξοπλισμών, οι οποίοι θα ήταν κατά πάσα πιθανότητα θνησιγενείς χωρίς αυτό το έναυσμα.

Η εξωτερική πολιτική του Truman και ο εξοπλισμός με συμβατικά και πυρηνικά όπλα, είχαν τετραπλασιάσει τις στρατιωτικές δαπάνες¹⁷. Το πρόβλημα αυτό θέλησε να ξεπεράσει ο πρόεδρος Eisenhower, δίνοντας περισσότερο βάρος στην ανάπτυξη των πυρηνικών όπλων. Με αυτόν τον τρόπο θα μειώνονταν οι δαπάνες και ταυτόχρονα θα αύξανε την πίεση προς τη Σοβιετική Ένωση.

Ο πρόεδρος Eisenhower διατύπωσε για πρώτη φορά το δόγμα «των μαζικών αντιποίνων». Σύμφωνα με το δόγμα «μαζικών αντιποίνων» στόχος ήταν να αντιμετωπιστεί ο επιθετικός χαρακτήρας της ΕΣΣΔ και η κομμουνιστική τακτική που σχεδίαζε τα πάντα εκ των προτέρων, γεγονός που έδινε το προνόμιο στην ΕΣΣΔ να παίρνει πρωτοβουλίες όποτε το επιθυμεί¹⁸.

Επίσης υποστήριξε ότι οι ΗΠΑ δεν έπρεπε να περιοριστούν σε περιφερειακά αμυντικά συστήματα γιατί αυτά θα έδιναν στον αντίπαλο το πλεονέκτημα να επιλέγει να επιτίθεται όπου είχε το πλεονέκτημα στους συσχετισμούς ισχύος. Το δόγμα

¹⁶ Lawrence Freedman, *The first two Generations of Nuclear Strategics*, άρθρο στο βιβλίο του Peter Paret, *Makers of Modern Policy*, Clarendon Press, Oxford, 1990

¹⁷ Z. Karabell, *Cold War: External Course*, Oxford University Press, 1999

¹⁸ Κουσκουβέλης Ηλίας, *Αποτροπή και πυρηνική Στρατηγική στον Ψυχρό Πόλεμο*, Ποιότητα, Αθήνα, 2000

μαζικών αντιποίνων απειλούσε οποιονδήποτε αντίπαλο επιχειρούσε να εκμεταλλευτεί ένα τοπικό ή περιφερειακό πλεονέκτημα. Γενικά θεωρήθηκε ως απειλή προς την ΕΣΣΔ και την Κίνα για την καταστροφή των οικονομικών και πολιτικών τους κέντρων με την παραμικρή απειλή¹⁹.

Το δόγμα αυτό όμως δεν έφερε την αναμενόμενη οικονομική βελτίωση. Ο Eisenhower είχε απορρίψει την ιδέα ενός περιορισμένου πυρηνικού πολέμου, όντας υπέρ της άποψης ότι σε περίπτωση πολέμου τέτοιας φύσεως, θα χρησιμοποιούνταν όσα όπλα διατίθεντο, καθώς και η αντίπαλη πλευρά θα έπραττε με τον ίδιο τρόπο²⁰. Εκτός αυτού το γεγονός ότι σε έναν πόλεμο η χρήση τους θα κρινόταν επιτρεπτή, ήταν απόρρητο. Επομένως, οι συμβατικοί εξοπλισμοί συνεχίζονταν κανονικά.

Επιπροσθέτως, το δόγμα μαζικών αντιποίνων θα μπορούσε να διατηρείται σε ισχύ μόνο και για όσο καιρό οι Αμερικανοί θα διατηρούσαν την απόλυτη υπεροχή. Η κατάσταση όμως δεν άργησε να μετατραπεί.

Οι Σοβιετικοί είχαν συνείδηση της στρατιωτικής τους κατωτερότητας, καθώς δεν διέθεταν βάσεις κοντά στις ΗΠΑ και επίσης δεν κατάφεραν να δημιουργήσουν βομβαρδιστικά τόσο μεγάλου βεληνεκούς. Αυτοί ήταν οι κύριοι λόγοι για τους οποίους έστρεψαν την προσοχή τους σε νέους τομείς και μέσα στρατιωτικής τεχνολογίας, τους διηπειρωτικούς βαλλιστικούς πυραύλους²¹. Έτσι τέθηκε το 1955 σε ετοιμότητα ο “SS-3 Shyster”, ο οποίος είχε βεληνεκές 1.200 km και μπορούσε με ευκολία να πλήξει τη Δυτική Γερμανία αν εκτοξευόταν από τη Μόσχα.

Μετά από αυτή την επιτυχία της ΕΣΣΔ δεν άργησε να συμβεί και το πρώτο πλήγμα γοήτρου που δέχτηκαν οι Αμερικάνοι. Τον Οκτώβριο του 1957 εκτοξεύτηκε από την ΕΣΣΔ ο πρώτος τεχνητός δορυφόρος της γης. Το γεγονός αποτέλεσε πλήγμα γοήτρου από τη μια πλευρά, καθώς η αντίστοιχη προσπάθεια των Αμερικανών το Δεκέμβριο του ίδιου έτους απέτυχε.

Από την άλλη πλευρά ήταν πλήγμα για καθαρά στρατιωτικούς λόγους και λόγους ισορροπίας ισχύος, καθώς η τεχνολογία που χρησιμοποιείται για την εκτόξευση δορυφόρων είναι η ίδια με αυτήν που χρησιμοποιείται για την εκτόξευση διηπειρωτικών βαλλιστικών πυραύλων. Τα ίδια συστήματα μπορούν να φέρουν είτε

¹⁹ Lawrence Freedman, *The first two Generations of Nuclear Strategics*, άρθρο στο βιβλίο του Peter Paret, *Makers of Modern Policy*, Clarendon Press, Oxford, 1990

²⁰ John Lewis Gaddis, *The Cold War*, Penguin Books, 2005

²¹ Κουσκουβέλης Ηλίας, *Αποτροπή και πυρηνική Στρατηγική στον Ψυχρό Πόλεμο*, Ποιότητα, Αθήνα, 2000

πυρηνικές κεφαλές, είτε δορυφόρους. Αυτό σήμαινε αυτόματα ότι οι σοβιετικοί μπορούσαν να πλήξουν σχεδόν κάθε σημείο του πλανήτη.

Η ΠΡΟΣΠΑΘΕΙΑ ΠΕΡΙΟΡΙΣΜΟΥ ΤΟΥ ΠΥΡΗΝΙΚΟΥ ΠΟΛΕΜΟΥ

Ο πρόεδρος Kennedy ανέλαβε την εξουσία αποφασισμένος να εκλογικεύσει τη διεξαγωγή ενός πυρηνικού πολέμου. Το δόγμα των μαζικών αντιποίνων περιθωριοποιήθηκε, ενώ αυτό που επικράτησε ήταν η στρατηγική των αντιδυνάμεων. Σύμφωνα με την τελευταία ο σκοπός σε έναν τέτοιο πόλεμο θα ήταν η καταστροφή των εχθρικών στρατιωτικών εγκαταστάσεων και όχι των πολιτών.

Η στρατηγική αυτή όμως έπρεπε εξ αρχής να επιλύσει ορισμένα πάγια προβλήματα. Κατ' αρχάς, η διάκριση μεταξύ μάχιμου και άμαχου πληθυσμού, ήταν κάτι που έλαβε χώρα και στον Β' Παγκόσμιο Πόλεμο. Παρόλα αυτά, ο αριθμός των άμαχων θυμάτων ισοδυναμούσε με αυτόν των στρατιωτικών.

Ανάγοντας το δεδομένο αυτό σε ένα πυρηνικό πόλεμο διαπιστώνουμε ότι τα αποτελέσματα θα είναι καταστροφικά. Οι συνεργάτες του McNamara υπολόγισαν ότι ακόμα και αν οι Σοβιετικοί στόχευαν μόνο στρατιωτικές μονάδες, ο αριθμός των αμερικανικών θα έφτανε τους 10.000.000²².

Ένα επιπλέον ζήτημα κατά της συγκεκριμένης στρατηγικής ήταν το γεγονός ότι ένα τόσο ακριβές χτύπημα ήταν αμφίβολο αν θα ήταν εφικτό. Οι περισσότερες βόμβες στον Β' Παγκόσμιο Πόλεμο είχαν αστοχήσει, ενώ τα τότε μέσα πλοήγησης πυραύλων, ειδικά της σοβιετικής πλευράς, δεν ήταν ιδιαίτερα προηγμένα ώστε να πετύχουν ένα τόσο ακριβές χτύπημα.

Το τρίτο εμπόδιο ήταν το γεγονός ότι οι στρατιωτικές εγκαταστάσεις δεν απείχαν ιδιαίτερα από τις μεγάλες πόλεις. Αυτό ίσχυε για όλες τις πλευρές καθώς το ίδιο συνέβαινε σε ΗΠΑ, Ευρώπη και ΕΣΣΔ.

Τελευταίο και σημαντικότερο ζήτημα ήταν το αν η σοβιετική πλευρά θα ακολουθούσε αυτή τη στρατηγική και αν όντως θα είχε ως στόχο στρατιωτικές εγκαταστάσεις αντί για πόλεις. Για να επιτευχθεί κάτι τέτοιο θα έπρεπε ο Khrushchev να ακολουθήσει το ίδιο τρόπο σκέψης με τον McNamara, γεγονός μάλλον απίθανο.

²² John Lewis Gaddis, *The Cold War*, Penguin Books, 2005

Η Κρίση της Κούβας επιβεβαίωσε πόσο δύσκολο ήταν Αμερικανοί και Σοβιετικοί να σκεφτούν με τον ίδιο τρόπο. Αυτό που θεωρούταν από τους Σοβιετικούς ως ορθολογική συμπεριφορά ήταν παράλογο για την αμερικανική πλευρά και αντιστρόφως.

Εν τέλει πυρηνικά όπλα δεν χρησιμοποιήθηκαν ούτε σε αυτήν την κρίση, καταδεικνύοντας την ανετοιμότητα και των δύο πλευρών να εμπλακούν σε μια τέτοια σύγκρουση. Μετά το πέρας της κρίσης έγινε η πρώτη προσπάθεια μείωσης των εξοπλισμών και βελτίωσης των σχέσεων.

Η ΕΠΟΧΗ ΤΗΣ ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗΣ ΑΠΟΚΛΙΜΑΚΩΣΗΣ

Στη δεκαετία που ακολούθησε οι σχέσεις των δύο Υπερδυνάμεων ήταν ήρεμες παρ' όλες τις διάφορες περιφερειακές συγκρούσεις μεταξύ τους. Εκείνη τη δεκαετία η κυβέρνηση Νίξον έφερε στο προσκήνιο την έννοια της «επάρκειας»²³. Σύμφωνα με αυτήν οι ΗΠΑ έπρεπε να διατηρήσουν την ικανότητα ενός ικανοποιητικού δεύτερου πλήγματος, ώστε να αποτραπεί εξ' αρχής μια επίθεση εις βάρος τους. Θα έπρεπε επιπλέον σε περιόδους κρίσης να αποφεύγουν τις αφορμές εκείνες που θα οδηγούσαν την ΕΣΣΔ σε ένα πρώτο χτύπημα.

Ταυτόχρονα στόχος ήταν να εμποδίσουν τους Σοβιετικούς από το να αποκτήσουν ικανότητες που θα μπορούσαν να καταφέρουν στις ΗΠΑ ένα καταστροφικό χτύπημα μεγαλύτερο από αυτό που θα μπορούσαν να καταφέρουν οι ΗΠΑ στην ΕΣΣΔ. Τέλος να αμυνθούν ή να αποφύγουν ζημιές που θα μπορούσαν να προκληθούν από μικρού μεγέθους επιθέσεις ή από τυχαίες εκτοξεύσεις.

Αυτή η πολιτική συμπίπτει με μια άνοδο της σοβιετικής ισχύος, αν συγκρίνουμε τις ποσότητες των εξοπλισμών. Είναι γεγονός ότι η ΕΣΣΔ αύξανε συνεχώς το πυρηνικό της οπλοστάσιο και στα τέλη της δεκαετίας του 1970- αρχές της δεκαετίας του '80, υπερείχε σε όρους αριθμών και τύπων όπλων, στρατευμάτων και σε μέγεθος στρατιωτικών-βιομηχανικών βάσεων²⁴.

Η αριθμητική αυτή κατωτερότητα δεν ήταν αντίθετη με την στρατηγική της «επάρκειας», καθώς στόχος της ήταν να υπάρχει η δυνατότητα καταστροφής των

²³ Κουσκουβέλης Ηλίας, *Αποτροπή και πυρηνική Στρατηγική στον Ψυχρό Πόλεμο*, Ποιότητα, Αθήνα, 2000

²⁴ William E. Odom, *The Collapse of Soviet Military*, Yale University Press, 1998

επιθυμητών στόχων. Αυτή η δυνατότητα υπήρχε και σε κάθε περίπτωση η αποτροπή συνέχιζε να είναι επιτυχής καθώς οι ΗΠΑ ήταν ικανές να προκαλέσουν ένα καταστροφικότατο πλήγμα αντιποίνων.

Το Φεβρουάριο του 1972 ο Νίξον συναντήθηκε με τον Brezhnev με σκοπό την έναρξη των διαπραγματεύσεων για τη μείωση των αντιβαλλιστικών πυραύλων και των επιθετικών πυρηνικών πυραύλων. Στα πλαίσια των διαπραγματεύσεων συμφωνήθηκε και η βελτίωση των οικονομικών τους σχέσεων²⁵.

Σε εκείνη την χρονική περίοδο έλαβε χώρα η συνθήκη SALT I, η οποία καθιέρωσε την ισορροπία δυνάμεων αυτών των ετών. Η τελευταία όμως έδωσε και το έναυσμα για την αλλαγή της πολιτικής των ΗΠΑ. Το Κογκρέσσο σε μια απόφασή του το 1972 αναφορικά με τη συγκεκριμένη συνθήκη «καλούσε και ζητούσε από τον πρόεδρο να επιδιώξει να καταλήξει στο μέλλον σε μια συνθήκη που μεταξύ άλλων δεν θα περιόριζε τις ΗΠΑ σε επίπεδα διηπειρωτικών στρατηγικών δυνάμεων κατώτερα από αυτά που είχαν προβλεφθεί για τη Σοβιετική Ένωση». Αυτή ήταν η αρχή της επανεμφάνισης του αμερικανικού ενδιαφέροντος για το μέγεθος της πυρηνικής τους δύναμης.

Ο τότε υπουργός άμυνας Schlesinger στην αναφορά του για το αμυντικό πρόγραμμα 1975-1979 επιβεβαίωνε τη σημασία της πυρηνικής αποτροπής και της στρατηγικής της «βέβαιης καταστροφής» και επικαλέστηκε την ανάγκη ύπαρξης δυνάμεων που θα προσέφεραν μια ποικιλία επιλογών.

Λαβαίνοντας υπόψη του τη στρατηγική των «αντιδυνάμεων» του McNamara, πρότεινε μια νέα μορφή «βέβαιης καταστροφής», την «αντισταθμιστική» (countervailing) στρατηγική, εισάγοντας ταυτόχρονα και την έννοια της «ουσιαστικής ισοτιμίας» (essential equivalence).

Η έννοια της «αντισταθμιστικής στρατηγικής» υποστηρίζει ότι με πλεόνασμα εξοπλισμών θα μπορούσαν να πλήξουν αστικά και βιομηχανικά κέντρα, και με συστήματα αυξημένης τεχνολογίας σε ανιχνευτές και ζητήματα ελέγχου, θα μπορούσαν να προκαλέσουν επιλογές ανταπόδοσης, οι οποίες θα προκαλούσαν ταυτόχρονα λιγότερα θύματα.

Η έννοια της «ουσιαστικής ισοτιμίας» υποστήριζε ότι οι ΗΠΑ μπορούν να δεχτούν μια κατάσταση ασυμμετρίας δυνάμεων από τη στιγμή που η ασυμμετρία δεν θα είναι μονόπλευρη. Μια πιο δίκαιη και σταθερή σχέση συμβιβασμού είναι αυτή

²⁵ LaFeber Walter, *America, Russia and the Cold War 1945-1992*, McGraw Hill College, 1993

στην οποία και οι δύο πλευρές διατηρούν δυνάμεις δευτέρου πλήγματος, στις οποίες υπάρχει ασυμμετρία, αλλά υπάρχει και στις δύο πλευρές μια αντίληψη ισότητας δυνάμεων.

Αυτή η περίοδος «χάριτος» τέλειωσε το 1979, κατά τη διάρκεια των διαπραγματεύσεων προς τη συνθήκη SALT II, λόγω των επαναστάσεων στο Ιράν, στη Νικαράγουα και λίγο αργότερα της σοβιετικής επέμβασης στο Αφγανιστάν.

Ο ΔΕΥΤΕΡΟΣ ΨΥΧΡΟΣ ΠΟΛΕΜΟΣ

Ο πρόεδρος Reagan, ο οποίος διαδέχθηκε τον Carter προσέγγισε μια τελείως διαφορετική πολιτική από ότι οι προγενέστεροί του. Η κυβέρνησή του ξόδεψε \$2,2 τρισεκατομμύρια σε στρατιωτικό εξοπλισμό και στρατιωτική βοήθεια μέσα σε 8 χρόνια, καθώς θεώρησε ότι η ΕΣΣΔ είχε πετύχει την υπεροχή σε κρίσιμους τομείς για τις ΗΠΑ.

Γι' αυτό το λόγο άρχισε ένα πρόγραμμα επιθετικών όπλων που κατέληξε στην αναγγελία της στρατηγικής της «επικράτησης» (prevailing). Στόχος ήταν η δημιουργία μιας πυρηνικής δύναμης, η οποία θα μπορούσε να επιβιώσει ενός παρατεταμένου πυρηνικού πολέμου και θα μπορούσε να εξαναγκάσει την ΕΣΣΔ να τερματίσει τον πόλεμο με όρους που θα επέβαλλαν οι ΗΠΑ.

Επίσης ανήγγειλε την πρόθεση της κυβέρνησής του να αρχίσει την ανάπτυξη ενός νέου αμυντικού συστήματος το οποίο θα «άλλαζε το ρου της ιστορίας της ανθρωπότητας»²⁶. Το νέο αυτό ερευνητικό πρόγραμμα ονομάστηκε «Στρατηγική Αμυντική Πρωτοβουλία» (SDI), αλλά έγινε επίσης γνωστό ως «Πόλεμος των Αστρων». Κεντρική ιδέα του προγράμματος ήταν η εγκατάσταση αμυντικών συστημάτων με βαλλιστικούς πυραύλους στο διάστημα.

Η αφορμή για αυτήν την αλλαγή πλεύσης είχε δοθεί από το 1977 όταν είχαν έρθει ξανά στο προσκήνιο οι πύραυλοι μέσου βεληνεκούς²⁷. Τότε εισήχθησαν στο σοβιετικό πυρηνικό οπλοστάσιο οι SS-20, πύραυλοι ακριβείς στη σκόπευση (CEP:200-300m) και άτρωτοι, καθότι ήταν κινητοί. Οι συγκεκριμένοι πύραυλοι, μπορούσαν να χρησιμοποιηθούν κατά των στρατιωτικών εγκαταστάσεων και γι' αυτό

²⁶ Βαληνάκης Γ. Γιάννης, *Εισαγωγή στην Πυρηνική Στρατηγική*, Παρατηρητής, Θεσσαλονίκη, 1987

²⁷ Κουσκουβέλης Ηλίας, *Αποτροπή και πυρηνική Στρατηγική στον Ψυχρό Πόλεμο*, Ποιότητα, Αθήνα, 2000

το λόγο πιθανοί στόχοι τους θεωρούνταν οι μεγάλες εθνικές και αμερικανικές βάσεις σε Ιταλία, Ελλάδα, Τουρκία και Γαλλία.

Η ανάπτυξη των SS-20 καθιστούσε τρωτές τις εγκαταστάσεις του NATO στην Ευρώπη, καθώς οι τακτικές πυρηνικές κεφαλές της Συμμαχίας ήταν εγκατεστημένες σε 50-70 σημεία, που κι αυτά θα αποτελούσαν 200-300 στόχους μετά τον αναγκαίο διασκορπισμό τους σε περίπτωση πολέμου. Αυτή η μεγάλη συγκέντρωση των δυνάμεων του NATO, τις κάνει ευπρόσβλητες σε μια πιθανή επίθεση με τους συγκεκριμένους πυραύλους από την ΕΣΣΔ.

Με τους SS-20 οι Σοβιετικοί απέκτησαν τον λεγόμενο «έλεγχο της κλιμάκωσης» (escalation dominance), τη δυνατότητα δηλαδή να ελέγχουν το επίπεδο ανταλλαγής πυρών, εμποδίζοντας αποτελεσματικά την άλλη πλευρά να κλιμακώσει τη σύγκρουση. Το NATO λοιπόν από την πλευρά του έκρινε απαραίτητο να εγκαταστήσει όχι μόνο πιο βιώσιμους πυραύλους, αλλά και ικανούς να πλήξουν στόχους μέσα στην Σοβιετική Ένωση.

Το 1979 άρχισαν οι συζητήσεις στο NATO για τον σχεδιασμό του προγράμματος, το οποίο ονομάστηκε «Εκσυγχρονισμός των Πυρηνικών Όπλων Θεάτρου» και γι' αυτό το σκοπό ιδρύθηκε ένα νέο όργανο, η «Ομάδα Υψηλού Επιπέδου» (High Level Group). Παράλληλα ιδρύθηκε μετά από πιέσεις των μη πυρηνικών ευρωπαϊκών δυνάμεων ένα δεύτερο όργανο, η «Ειδική Ομάδα» (Special Group), η οποία είχε σκοπό τη διαδικασία έναρξης διαπραγματεύσεων μεταξύ ΗΠΑ-ΕΣΣΔ.

Έτσι έλαβε χώρα η λεγόμενη «Διπλή Απόφαση» (double-track decision) του NATO, στην οποία η πρόταση για διαπραγματεύσεις για τον έλεγχο των εξοπλισμών, δέθηκε αναπόσπαστα με το σχέδιο για εκσυγχρονισμό. Στόχος των δύο αυτών αντιφατικών κατευθύνσεων της απόφασης ήταν να εξαναγκασθεί η ΕΣΣΔ είτε να αποδεχτεί την εγκατάσταση των νέων νατοϊκών πυραύλων στην Ευρώπη, είτε να την ματαιώσει, αποσύροντας όμως ταυτόχρονα ως αντάλλαγμα τα δικά της ευρωστρατηγικά όπλα και κυρίως τους SS-20.

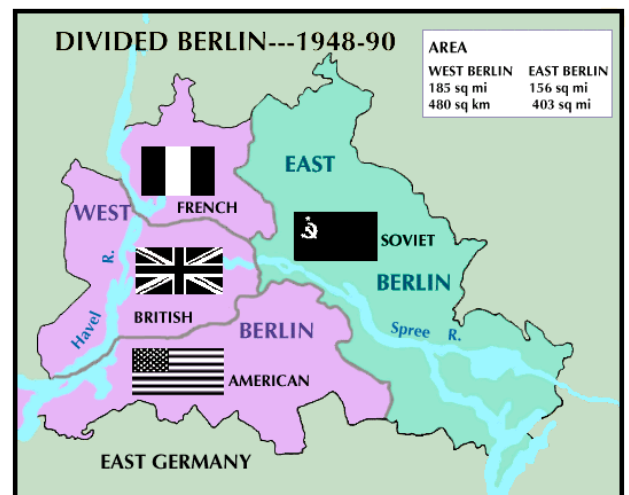
Μετά την απόφαση αυτή προβλεπόταν η εγκατάσταση από τα τέλη του 1983 και μετά, 108 πυραύλων Πέρσινγκ-2 στη Δυτική Γερμανία και 464 πυραύλων Κρουζ στη Δυτική Γερμανία, Βρετανία, Ιταλία, Βέλγιο και Ολλανδία.

Εν τέλει όταν υπεγράφη το Μνημόνιο Συμφωνίας το 1987 μεταξύ των δύο υπερδυνάμεων, θεωρούμε ότι είχε επιτευχθεί η ισορροπία, παρόλο που οι Σοβιετικοί διατηρούσαν μια ποσοτική υπεροχή.

ΣΥΓΚΡΟΥΣΕΙΣ ΣΤΟΝ ΨΥΧΡΟ ΠΟΛΕΜΟ

ΟΙ ΚΡΙΣΕΙΣ ΤΟΥ ΒΕΡΟΛΙΝΟΥ

Μετά το τέλος του Β' Παγκοσμίου Πολέμου, οι τέσσερις μεγάλες νικήτριες δυνάμεις, ΗΠΑ- ΕΣΣΔ- Μεγ. Βρετανία- Γαλλία, διαχώρισαν τη Γερμανία σε τέσσερις Ζώνες Κατοχής (Εικόνα 1), οι οποίες ελέγχονταν και διοικούνταν από αυτές σύμφωνα με τις αποφάσεις της Συνόδου της Γιάλτας. Αναλόγως διαιρέθηκε σε τέσσερις τομείς και το Βερολίνο (Εικόνα 2).

Η πρώτη κρίση του Βερολίνου άρχισε τον Ιούνιο του 1948 και αποτέλεσε την πρώτη σημαντική αντιπαράθεση του Ψυχρού Πολέμου. Η κρίση ξεκίνησε όταν η ΕΣΣΔ απαγόρευσε την πρόσβαση των συμμαχικών δυνάμεων στο Δυτικό Βερολίνο, με απώτερο σκοπό να αναλάβει τον πλήρη έλεγχο της πόλης, όντας η μόνη δύναμη η οποία θα μπορούσε να παρέχει στους κατοίκους της πόλης τα απαραίτητα τρόφιμα και καύσιμα²⁸.

Η Σοβιετική Ένωση απαγόρευσε την διέλευση μέσω εδάφους, μπλοκάροντας τον αυτοκινητόδρομο και τους σιδηροδρομικούς σταθμούς. Δεν μπορούσε όμως να κάνει κάτι ανάλογο και στις αερομεταφορές, καθώς ήδη από το 1945 είχε

²⁸ Markert Werner, *Deutsch- Russische Beziehungen von Bismark bis zur Gegenwart*, Kohlhammer Verlag, Stuttgart, 1964, p.178-181

αποφασιστεί ότι οι σύμμαχοι θα είχαν συγκεκριμένες εναέριες οδούς, οι οποίες θα εξασφάλιζαν την ελεύθερη πρόσβασή τους την πόλη.

Έτσι οι δυτικές δυνάμεις αποφάσισαν ότι ο μόνος δυνατός τρόπος πρόσβασης στο Βερολίνο ήταν από αέρος, κάτι το οποίο είχε ελάχιστες πιθανότητες να επιτύχει, αφού έπρεπε να μεταφέρονται καθημερινά 5.000 τόνοι τροφίμων και καυσίμων. Παρά τις αρνητικές προβλέψεις όμως, το εγχείρημα πέτυχε, ταπεινώνοντας την ΕΣΣΔ, η οποία υποστήριζε σθεναρά ότι κάτι τέτοιο δεν έχει την παραμικρή πιθανότητα επιτυχίας. Η τελευταία αναγνωρίζοντας ότι ο αποκλεισμός του Βερολίνου ήταν πλέον περιττός, τον τερμάτισε το Μάιο του 1949.

Η δεύτερη κρίση του Βερολίνου κορυφώθηκε 11 χρόνια αργότερα, αφήνοντας ως σημάδι της το Τείχος του Βερολίνου, το οποίο διαιρούσε την πόλη για 28 χρόνια.

Οι ρίζες της όμως ξεκινούν από τη προηγούμενη δεκαετία του 1950, κατά τη διάρκεια της οποίας παρατηρήθηκε ένα έντονο κύμα μετανάστευσης των κατοίκων της Ανατολικής Γερμανίας προς τη Δυτική. Οι οικονομικές ευκαιρίες που προσφέρονταν από τη Δύση προσέλκυαν τους νέους Ανατολικογερμανούς με αποτέλεσμα οι τελευταίοι να αποδημούν με τις οικογένειές τους, έτσι ώστε ο αριθμός των μεταναστών να φτάνει μέχρι και τους 200.000 ετησίως.

Το γεγονός αυτό προβλημάτισε τον Khrushchev, ο οποίος αντιλαμβανόταν το πλήγμα γοήτρου που δεχόταν η ΕΣΣΔ και κατ' επέκταση και η κομμουνιστική ιδεολογία. Εκτός αυτού σταδιακά δημιουργούνταν ουσιαστικό πρόβλημα για την Ανατολική Γερμανία, καθώς όσοι αποδημούσαν ήταν άτομα νέα, μορφωμένα, τα οποία θα αποτελούσαν το εργατικό δυναμικό και το μέλλον της χώρας, θέτοντας με τη φυγή τους σε κίνδυνο την ίδια την επιβίωση της χώρας.

Για να αντιμετωπίσει το πρόβλημα ο Khrushchev έστειλε ένα τηλεσίγραφο στη Δύση, με το οποίο έδινε στις χώρες αυτές διορία 6 μηνών, ώστε να αποφασίσουν την αποχώρησή τους από το Βερολίνο, καθιστώντας την έτσι μια ελεύθερη και αποστρατικοποιημένη πόλη.

Όταν το χρονικό περιθώριο έφτανε στο τέλος του, ο Σοβιετικός ηγέτης έστειλε ένα δεύτερο τηλεσίγραφο, με το οποίο απείλησε ότι η Ανατολική Γερμανία θα εμπόδιζε κάθε επικοινωνία με το Δυτικό Βερολίνο και οι δυτικές δυνάμεις θα μπορούσαν να έχουν πρόσβαση σε αυτό μόνο με την άδεια της Ανατολικής Γερμανίας. Η απάντηση των τριών δυτικών δυνάμεων ήταν ότι ήταν αποφασισμένες

να παραμείνουν στο Βερολίνο και να διατηρήσουν το δικαίωμα της ελεύθερης πρόσβασης σε αυτό.

Το 1959 η ΕΣΣΔ απέσυρε την επιβεβλημένη διορία και συναντήθηκε με τους ηγέτες των ΗΠΑ, Γαλλίας και Μεγάλης Βρετανίας. Παρόλο που οι τρίμηνες συζητήσεις που ακολούθησαν δεν έφεραν ουσιαστικά αποτελέσματα, άνοιξαν το δρόμο για περαιτέρω διαπραγματεύσεις.

Ο Khrushchev επισκέφθηκε τις ΗΠΑ το Σεπτέμβριο του 1959. Στο τέλος της επίσκεψης οι δύο ηγέτες δήλωσαν ότι το πιο σημαντικό ζήτημα στον κόσμο ήταν ο γενικός αφοπλισμός και αναφορικά με το πρόβλημα του Βερολίνου δήλωσαν ότι «όλα τα ζητήματα θα επιλύονταν, όχι μέσω της χρήσης βίας, αλλά με ειρηνικά μέσα και διαπραγματεύσεις».

Στις αρχές του 1961 η Ανατολική Γερμανία επιχείρησε να λάβει ορισμένα μέτρα για τον περιορισμό της μετανάστευσης προς τη Δύση. Στις αρχές του καλοκαιριού όμως, ο πρόεδρος της χώρας, Walter Ulbricht, ανακοίνωσε ότι χρειαζόταν μια άμεση λύση και ότι ο μόνος τρόπος να σταματήσει η μετανάστευση ήταν με τη βία.

Η ανακοίνωση αυτή αποτέλεσε πρόβλημα για την ΕΣΣΔ, καθότι η τετραμερής συνθήκη προέβλεπε την ελεύθερη διέλευση όλων των συμβαλλομένων μερών σε όλες τις ζώνες και απαγόρευε ρητά την ύπαρξη γερμανικών στρατευμάτων στο Βερολίνο.

Τον Ιούνιο του 1961 ο Khrushchev όξυνε ακόμα περισσότερο την κατάσταση δηλώνοντας ότι θα προβεί σε νέα συνθήκη με την Ανατολική Γερμανία, η οποία θα ακύρωνε τα δικαιώματα πρόσβασης των τριών δυτικών δυνάμεων στο Βερολίνο. Οι ΗΠΑ, Γαλλία, Μεγ. Βρετανία απάντησαν ότι καμία μονομερής συνθήκη δεν θα μπορούσε να τις αποκλείσει από τα δικαιώματα και τις υποχρεώσεις τους στην πόλη αυτή.

Η κρίση σταδιακά κλιμακωνόταν προκαλώντας στην αντίδραση των Αμερικανών, οδηγώντας τον πρόεδρο Kennedy να αυξήσει σημαντικά τις δυνάμεις του στην περιοχή ως απάντηση στη σοβιετική συμπεριφορά.

Οι κάτοικοι του Ανατολικού Βερολίνου από την πλευρά τους, αντιλαμβανόμενοι τον αποκλεισμό που θα ακολουθούσε, εγκατέλειπαν το ανατολικό τμήμα με φρενήρεις ρυθμούς. Μόνο τον τελευταίο μήνα πριν την έναρξη της κατασκευής του τείχους, δηλαδή τον Ιούλιο του 1961, οι μετανάστες έφταναν τους 30.000, ενώ 15 μέρες πριν αρχίσει η κατασκευή του Τείχους, οι μετανάστες έφταναν

του 47.000. Η κατασκευή του ξεκίνησε στις 13/8/1961, σταματώντας αποτελεσματικά την έξοδο των Ανατολικογερμανών στο Δυτικό Βερολίνο.

Η κρίση του Βερολίνου έφερε τις δύο Υπερδυνάμεις στο πρόθυρα του πολέμου. Τελικά η σοβιετική πλευρά υποχώρησε και η κρίση αποκλιμακώθηκε το καλοκαίρι του 1962.

Ο ΠΟΛΕΜΟΣ ΤΗΣ ΚΟΡΕΑΣ

ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΑΝΑΔΡΟΜΗ

Μέχρι και το τέλος του Β' Παγκοσμίου Πολέμου, η Κορέα ανήκε στην Ιαπωνική Αυτοκρατορία. Μετά την παράδοση της τελευταίας, η χώρα κατακτήθηκε από αμερικανικές και σοβιετικές δυνάμεις, αν και περισσότερο τυχαία και όχι στη βάση κάποιου συγκεκριμένου προγράμματος.

Δηλαδή, καθώς η άμυνα της Ιαπωνίας κατέρρευσε το καλοκαίρι του 1945, ο Κόκκινος Στρατός, ο οποίος είχε σκοπό να εισβάλει στη Ματζουρία, βρήκε δίοδο και προς τη Βόρεια Κορέα. Κάτι ανάλογο συνέβη και στο Νότο, καθώς ο αμερικανικός στόλος κατευθύνονταν προς τα ιαπωνικά νησιά, όταν άνοιξε ο δρόμος προς τη Νότια Κορέα. Αυτή λοιπόν η απρόβλεπτη κατάληψη του νησιού εξηγεί και την ευκολία με την οποία οι δύο υπερδυνάμεις διαμοίρασαν την κατεκτημένη χώρα με βάση των 38^ο παράλληλο²⁹.

Τα γεγονότα αυτά έλαβαν χώρα τα έτη 1948-1949. Καμία όμως από τις δύο πλευρές δεν είχε θέσει το ζήτημα του ποιος διοικεί αυτή τη χώρα. Οι ΗΠΑ κυβερνούσαν τη Νότια Κορέα, δυνάμει εκλογών επιβλεπόμενων από τον ΟΗΕ, ενώ οι Σοβιετικοί διοικούσαν τη Βόρεια Κορέα, χωρίς διεξαγωγή εκλογών. Συνδυετικός κρίκος των δύο πλευρών ήταν μόνο ο εμφύλιος και οι εκατέρωθεν απειλές για εισβολή, καθώς και οι δύο πλευρές ισχυρίζονταν ότι αυτή ήταν η νόμιμη κυβέρνηση.

Παρ' όλα αυτά καμία από τις υπερδυνάμεις δεν επιθυμούσε μια πολεμική συμπλοκή. Ο Syngman Rhee από τη Νότια Κορέα, επιζητούσε συνεχώς την υποστήριξη της Ουάσιγκτον για την στρατιωτική ένωση της χερσονήσου. Η

²⁹ John Lewis Gaddis, *The Cold War*, Penguin Books, 2005

απάντηση όμως ήταν πάντα αρνητική. Αυτός είναι και ένας από τους λόγους για τους οποίους οι ΗΠΑ απέσυραν τα στρατεύματά τους από τη χώρα. Υπήρχε δηλαδή η ανασφάλεια ότι ο Rhee θα προέλαυνε βόρεια και θα τους παρέσυρε σε ένα πόλεμο, το οποίο δεν επιθυμούσαν.

Ο Kim Il-Sung στη Βόρεια Κορέα είχε ακριβώς τις ίδιες βλέψεις με τον αντίπαλό του, και την ίδια αντιμετώπιση από πλευράς της ΕΣΣΔ. Το αίτημά του για στρατιωτική επέμβαση μέχρι και το τέλος του 1949 συνεχώς απορριπτόταν. Η Σοβιετική Ένωση άλλαξε ξαφνικά στάση τον Ιανουάριο του 1950, όταν ο Στάλιν έδωσε το «πράσινο φως» για την επίθεση.

Η αιτία της αλλαγής αυτής δεν είναι τελείως ξεκάθαρη. Ένας εύλογος λόγος ήταν η ανησυχία του Στάλιν για την αυξανόμενη δύναμη και επιρροή της Κίνας στην περιοχή, στην οποία θα στρεφόταν εν τέλει για βοήθεια ο Kim Il-Sung, αν δεν την λάβαινε από την ΕΣΣΔ³⁰.

Επίσης η επέμβαση στην Ν. Κορέα ήταν μέρος ενός μεγαλύτερου σχεδίου για την Άπω Ανατολή. Σύντομα μετά την εισβολή, ενθάρρυνε το Ho Chi Ming να ενδυναμώσει το μέτωπο κατά των Γάλλων στην Ινδοκίνα.

Ένα σημαντικό πλεονέκτημα της στρατηγικής αυτής ήταν ότι δεν απαιτούσε την άμεση ανάμειξη των σοβιετικών. Ο Kim Il-Sung και ο Viet Minh θα ενεργούσαν με δική τους πρωτοβουλία, παρακινούμενοι από τη θέληση να ενώσουν τις πατρίδες τους. Ο Mao Zedong από την πλευρά του, επιθυμώντας να νομιμοποιήσει την επανάστασή του και να κερδίσει την έγκριση του Στάλιν, θα προθυμοποιούταν να παράσχει υποστήριξη αν και όταν χρειαζόταν.

Αυτό όμως, το οποίο ο Στάλιν δεν υπολόγισε, ήταν η απήγηση που θα είχε αυτή η ξαφνική επίθεση στις ΗΠΑ. Πριν από το ξέσπασμα του πολέμου οι ΗΠΑ είχαν αποκλείσει μια στρατιωτική δέσμευση στην Κορέα, καθώς η περιοχή ήταν μικρής σημασίας για την παγκόσμια ισορροπία της ισχύος.

Όταν όμως άρχισαν οι εχθροπραξίες, η κυβέρνηση Truman αποφάσισε να υπερασπιστεί τη Ν. Κορέα, κατά κύριο λόγο επειδή «ο πρόεδρος και οι σύμβουλοί του θεώρησαν την επίθεση της Βόρειας στη Νότια Κορέα ως ανάλογη των επιθέσεων των Ιαπώνων, των Γερμανών και των Ιταλών, πριν το Β' Παγκόσμιο Πόλεμο³¹».

³⁰ Crockatt Richard, *The 50 Years War: The US and the Soviet Union in the World Politics 1941-1991*, London, Routledge, 1994

³¹ Park Hong- Kyu, *American Involvement in the Korean War*, The History Teacher, Vol. 16, No 2, Feb. 1983, p. 249

Αν η επίθεση δεν αναχαιτιζόταν, υπήρχε το ενδεχόμενο να ενθαρρυνόταν το κομμουνιστικό μπλοκ και να ανοίγονταν και άλλα παρόμοια μέτωπα, τα οποία θα οδηγούσαν τις δύο υπερδυνάμεις σε ένα ολοκληρωτικό πόλεμο. Γι' αυτό το λόγο αποφάσισε σε σύντομο χρονικό διάστημα η αμερικανική κυβέρνηση την υπεράσπιση της Ν. Κορέας, όχι μονομερώς αλλά με την υποστήριξη του ΟΗΕ.

Αυτό ήταν εφικτό σε σύντομο χρονικό διάστημα για δύο λόγους³²: ο αμερικανικός στρατός ήταν εγκατεστημένος στην περιοχή καθώς η Ιαπωνία ήταν υπό κατοχή και δεύτερον, η σοβιετική εκπροσώπηση στο Συμβούλιο Ασφαλείας του ΟΗΕ είχε αποχωρήσει ένα μήνα νωρίτερα. Με αυτόν τον τρόπο δεν υπήρχε κανείς ώστε να ασκήσει βέτο στην απόφαση αυτή. Εντός λίγων ημερών η διεθνής κοινότητα είχε κινητοποιηθεί κατά αυτής της νέας απειλής, ένα γεγονός, το οποίο ο Στάλιν δεν περίμενε.

ΤΟ ΔΙΛΗΜΜΑ ΤΗΣ ΧΡΗΣΗΣ ΠΥΡΗΝΙΚΩΝ ΟΠΛΩΝ

Σε αυτήν την αντιπαράθεση διέθεταν και οι δύο πλευρές πυρηνικά όπλα. Παρ' όλα αυτά ο πόλεμος διατηρήθηκε περιορισμένος και καμία από τις δύο δεν τα χρησιμοποίησε, γεγονός το οποίο εξηγείται από διάφορους λόγους.

Κατ' αρχάς ο Truman είχε την πεποίθηση ότι τα πυρηνικά διέφεραν από τα υπόλοιπα όπλα και είχε θεσπίσει προϋποθέσεις κατά της χρήσης τους. Μόνο σε περίπτωση στρατιωτικής αναγκαιότητας καταρρίπτονταν αυτές, π.χ. αν μια παρόμοια επίθεση λάμβανε χώρα στην περιοχή της Ευρώπης, τότε η χρήση τους θα θεωρούνταν δεδομένη.

Εκτός από τα ιδεολογικά εμπόδια υπήρχαν και πρακτικά ζητήματα κατά της χρήσης πυρηνικών στην Κορέα. Το πρώτο και κυριότερο πρόβλημα ήταν το ποιος θα ήταν ο στόχος. Η ατομική βόμβα είχε αναπτυχθεί για χρήση κατά ολόκληρων πόλεων, βιομηχανικών συγκροτημάτων, στρατιωτικών βάσεων και δικτύων μεταφορών. Λίγα από αυτά υπήρχαν στην Κορέα, καθώς ο στρατός προέλαυνε κυρίως με τα πόδια, μεταφέροντας στους ώμους τις προμήθειές τους μέσα από χωματόδρομους και μονοπάτια.

Μια επιλογή θα ήταν να βομβαρδιστούν κινεζικές πόλεις, κάτι τέτοιο όμως θα είχε τεράστιο πολιτικό κόστος, αφού η μετέπειτα ανάμειξη της ΕΣΣΔ θα ήταν

³² John Lewis Gaddis, *The Cold War*, Penguin Books, 2005

δεδομένη. Αυτό σημαίνει ότι οι ΗΠΑ θα χρειαζόταν τις βάσεις στη Δυτική Ευρώπη για να χτυπήσουν σοβιετικούς στόχους, προϋπόθεση που αφήνει ανυπεράσπιστες τις χώρες του NATO σε αντίποινα από αέρος ή από μιας μεγάλης κλίμακας επίθεσης εδάφους.

Ένας επιπλέον λόγος για τη μη χρήση πυρηνικών στην Κορέα, ήταν η στρατιωτική κατάσταση στην περιοχή. Την άνοιξη του 1951 οι κινεζικές δυνάμεις είχαν ήδη εξαντλήσει τις προμήθειές τους, ενώ ο ΟΗΕ κέρδισε συνεχώς έδαφος. Το μέτωπο σταθεροποιήθηκε λίγο βορειότερα του 38^{ου} παραλλήλου. Αυτό άνοιξε το δρόμο για ανεπίσημες διαπραγματεύσεις, οι οποίες παρόλο που δεν είχαν ικανοποιητικά αποτελέσματα και ο πόλεμος συνεχίστηκε για δυο χρόνια ακόμα, συμφωνήθηκε σε αυτές ότι ο πόλεμος θα διατηρούνταν περιορισμένος και ότι δεν θα χρησιμοποιούνταν πυρηνικά όπλα.

ΟΙ ΕΠΙΠΤΩΣΕΙΣ ΤΟΥ ΠΟΛΕΜΟΥ ΤΗΣ ΚΟΡΕΑΣ ΣΤΟΝ ΨΥΧΡΟ ΠΟΛΕΜΟ

Ο πόλεμος της Κορέας επηρέασε πολύ την αμερικανική στρατηγική στον Ψυχρό Πόλεμο, και είχε διάφορες επιπτώσεις στην αμερικανική πολιτική³³. Η πρώτη επίπτωση ήταν η υπερμεγέθης αύξηση των αμερικανικών αμυντικών δαπανών, χωρίς την οποία πολλές από τις νέες πολιτικές δεν θα ήταν εφικτές. Ο πόλεμος αυτός έδωσε το πράσινο φως για αυτήν την αύξηση, καθώς ο κομμουνιστικός κίνδυνος φάνηκε τόσο έντονος και τόσο άμεσος.

Η δεύτερη σημαντική αλλαγή ήταν ο στρατιωτικός εξοπλισμός του NATO. Το τελευταίο, από έναν γραφειοκρατικός οργανισμός, ο οποίος συστάθηκε ως μια συμβολική δέσμευση των ΗΠΑ κατά του κομμουνισμού, μετατράπηκε σε μια δύναμη ικανή να αντισταθεί σε μια σοβιετική επίθεση. Αυτό έγινε μέσω της εγκατάστασης περισσότερων στρατευμάτων στην Ευρώπη, με τον επανεξοπλισμό της Γερμανίας, με μεγαλύτερη συμβολή της Μεγάλης Βρετανίας και της Γαλλίας και με μια λειτουργική υποδομή.

Επιπλέον, ο πόλεμος στην Κορέα έδειξε ότι είναι εφικτοί οι περιορισμένοι πόλεμοι, ακόμα και ανάμεσα σε δύο πυρηνικά εξοπλισμένες υπερδυνάμεις.

³³ Jervis Robert, *The Impact of the Korean War on the Cold War*, The Journal of Conflict Resolution, Vol. 24, No 4, Dec 1980

Τέλος, οι Αμερικάνοι συνειδητοποίησαν ότι ουσιαστικά προκάλεσαν οι ίδιοι τον πόλεμο με τη δήλωσή τους, ότι δεν θα υπερασπιστούν την Κορέα. Αυτό ήταν ένα λάθος, το οποίο δεν θα έκαναν ξανά. Θα επέκτειναν τις δεσμεύσεις τους προς τις απειλούμενες περιοχές, θα εδραίωναν τη φήμη τους ότι αντιμετώπιζαν τη βία με βία και με αυτήν την τακτική τους θα απέτρεπαν τον τυχοδιωκτισμό.

Η ΚΡΙΣΗ ΤΗΣ ΚΟΥΒΑΣ

ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΑΝΑΔΡΟΜΗ

Η Κρίση της Κούβας ενσαρκώνει όλες εκείνες τις δυναμικές, οι οποίες χαρακτήριζαν την ανάπτυξη της κούρσας εξοπλισμών κατά τη δεκαετία του '50. Δηλαδή των ανταγωνισμό, την προκαλούμενη αβεβαιότητα από την αμοιβαία κατοχή πυρηνικών όπλων, τον φόβο ότι μια περιφερειακή σύγκρουση θα πυροδοτούσε έναν άμεσο πόλεμο και τέλος τη σημασία των εκάστοτε ηγετών και των εσωτερικών παραγόντων στη χάραξη πολιτικής.

Η Κρίση της Κούβας αποκρυστάλλωσε αυτές τις τάσεις κάνοντας ταυτόχρονα το συμβάν αυτό ένα σημείο αναφοράς για τους μετέπειτα αναλυτές, οι οποίοι αναζητούσαν στοιχεία για τον κίνδυνο της αμφοτέρης κατοχής πυρηνικών όπλων και κυρίως για τη συμπεριφορά των ηγετών των δύο πλευρών σε καταστάσεις κρίσεων.

Ποιά ήταν όμως τα ιστορικά γεγονότα, τα οποία οδήγησαν στην κρίση αυτή;

Το 1962 ο Fidel Castro κυβερνούσε την Κούβα ήδη τέσσερα χρόνια, κατά τη διάρκεια των οποίων δεν είχε αφήσει αμφιβολίες για την υποστήριξή του στην ΕΣΣΔ και τον κομμουνισμό³⁴. Τα χρόνια πριν από το 1959 η κουβανέζικη οικονομία εξαρτιόταν αποκλειστικά από το αμερικανικό εμπόριο, ενώ το 1962, μέσα σε τέσσερα χρόνια, είχε ενταχθεί πλήρως στο σοβιετικό μπλοκ. Στις αρχές του 1962 η ΕΣΣΔ και η Ανατολική Ευρώπη κάλυπταν το 80% του εμπορίου της Κούβας.

Επίσης σοβιετικές δυνάμεις υπερασπίζονταν την Κούβα η οποία απέχει μόλις 90 μίλια από της ακτές της Φλόριντα. Αυτό όμως που πυροδότησε την κρίση ήταν οι

³⁴ Crockatt Richard, *The 50 Years War: The US and the Soviet Union in the World Politics 1941-1991*, London, Routledge, 1994

αυξανόμενοι εξοπλισμοί που έλαβαν χώρα το καλοκαίρι του ίδιου έτους, όταν ειδικευμένο προσωπικό και νέα υλικά κατέφθασαν στο νησί.

Το γεγονός έκανε πολλούς, όπως τον γερουσιαστή Goldwater να μιλούν για άμεση εισβολή. Ο πρόεδρος Kennedy ήταν πιο επιφυλακτικός, καθώς δεν υπήρχαν ακόμα αποδείξεις για επιθετικούς πυραύλους. Επιπλέον έλαβε στις 17 Οκτωβρίου τη διαβεβαίωση από τον Khrushchev ότι δεν υπήρχε πρόθεση εγκατάστασης τέτοιου είδους όπλων στην περιοχή. Μια μέρα πριν όμως, στις 16 Οκτωβρίου αμερικανικές φωτογραφίες επιβεβαίωναν την ύπαρξη βαλλιστικών πυραύλων ενδιάμεσου και μέσου βεληνεκούς (IRBM και MRBM).

Ο Kennedy κινήθηκε γρήγορα με τη σύσταση μιας ομάδας γνωστή ως Ex-Comm (Executive Committee of the National Security Council). Η αλήθεια είναι ότι δεν πραγματοποιήθηκαν πολλές συζητήσεις, για την εύρεση λύσης για την απομάκρυνση των πυραύλων. Η τοποθέτησή τους θεωρήθηκε εξ' αρχής ως μια προκλητική και επιθετική απειλή κατά της αμερικανικής ασφάλειας, όπως επίσης και ως μονόπλευρη αλλαγή στο στρατιωτικό και πολιτικό status quo.

Η Ex-Comm αποφάσισε ότι υπήρχαν δύο πιθανές επιλογές: είτε μια επίθεση από αέρος, είτε ένα εμπάργκο (συγκεκριμένα θα το ονόμαζαν «καραντίνα», καθώς το εμπάργκο μπορεί να θεωρηθεί πράξη πολέμου). Τελικά η κυβέρνηση απέρριψε την αεροπορική επίθεση, επειδή το πλήγμα δεν θα μπορούσε να είναι απόλυτα ακριβές. Επίσης μια απροειδοποίητη επίθεση δεν θα γινόταν κατανοητή από τον κόσμο, και δεν συμβαδίζει με την αμερικανική παράδοση³⁵.

Στις 20/10 αποφασίστηκε η επιλογή της «καραντίνας», η οποία ανακοινώθηκε και δημοσίως στις 22/10. Στις πέντε μέρες που ακολούθησαν ελέγχονταν οι εξοπλισμοί προς την Κούβα, και πολλά σοβιετικά πλοία με προορισμό το νησί επέστρεψαν σε σοβιετικά λιμάνια³⁶. Μέσα στην Κούβα όμως η συναρμολόγηση και η τοποθέτηση των πυραύλων συνεχιζόταν κανονικά, και ενδεχομένως να ήταν σε σύντομο χρονικό διάστημα σε λειτουργία.

Το απόγευμα της 26^{ης} Οκτωβρίου έφτασε μια επιστολή του Khrushchev, στην οποία αναφερόταν η απομάκρυνση των πυραύλων από την περιοχή, με αντάλλαγμα την άρση της καραντίνας και την υπόσχεση των ΗΠΑ ότι δεν θα εισβάλλουν στο

³⁵ Medland William J., *The Cuban Missiles Crisis: Evolving Historical Perspectives*, The History Teacher, Vol. 23, No 4, August 1990, p. 433

³⁶ Crockatt Richard, *The 50 Years War: The US and the Soviet Union in the World Politics 1941-1991*, London, Routledge, 1994

νησί. Αυτοί ήταν δύο όροι στους οποίους η αμερικανική κυβέρνηση θα απαντούσε θετικά.

Ενώ η Ex-Comm. ετοίμαζε την απάντησή της, κατέφθασε μια δεύτερη επιστολή όχι τόσο συγκαταβατική όσο η πρώτη. Αυτή η επιστολή όριζε ως βασική προϋπόθεση για την απομάκρυνση των σοβιετικών πυραύλων από την Κούβα, την αντίστοιχη απομάκρυνση των αμερικανικών πυραύλων από την Τουρκία.

Η ένταση κορυφώθηκε στις 27/10 όταν έγινε γνωστή η κατάρριψη ενός U-2 αμερικανικού κατασκοπευτικού αεροπλάνου και ο θάνατος του πιλότου. Μετά από αγωνιώδεις συνεδριάσεις η Ex-Comm αποφάσισε να απαντήσει θετικά στο πρώτο γράμμα, σαν να μην είχε λάβει ποτέ το δεύτερο. Επίσης προειδοποίησε την ΕΣΣΔ για τις συνέπειες που θα είχε να αντιμετωπίσει αν συνέχιζε με την ίδια πορεία.

Την επόμενη μέρα ο Khrushchev συμφώνησε με τους όρους της πρώτης επιστολής, ενώ από την πλευρά της η αμερικανική κυβέρνηση δεσμεύτηκε ότι οι πύραυλοι από την Τουρκία θα απομακρύνονταν, παρόλο που κάτι τέτοιο δεν θα συμπεριλαμβανόταν στην επίσημη συμφωνία. Η επίσημη συμφωνία έλαβε χώρα μερικούς μήνες αργότερα, η κρίση όμως στις 28 Οκτωβρίου είχε αποκλιμακωθεί.

ΤΑ ΑΙΤΙΑ ΤΗΣ ΚΡΙΣΗΣ

Διάφορες θεωρίες και σενάρια διατυπώθηκαν αναζητώντας την πραγματική αιτία της εγκατάστασης των σοβιετικών πυραύλων στην Κούβα. Πολλά από τα στοιχεία είναι συγκεχυμένα και αντιφατικά και η επεξεργασία τους θα διαρκέσει για χρόνια ακόμα.

Οι απόψεις δίστανται και ως προς την αιτία της αποτυχίας της αποτροπής, η οποία οδήγησε στην πιο δριμεία κρίση του Ψυχρού Πολέμου³⁷. Πάντως μπορούμε ήδη να πούμε ότι είχε μεγάλη σημαία το γεγονός ότι και οι δύο πλευρές στήριζαν τις αποφάσεις τους σε ανεπαρκείς πληροφορίες, σε υποθέσεις και σε αμοιβαίες δυσερμηνείες κινήτρων και πράξεων.

Τα πρώτα χρόνια μετά την κρίση επικρατούσε η άποψη ότι ο Khrushchev τοποθέτησε τους πυραύλους στην Κούβα, με μοναδικό σκοπό αν υπερασπιστεί το νησί έναντι μιας αμερικανικής επίθεσης. Όταν λοιπόν πέρασε η απειλή, τα σοβιετικά

³⁷ Lebow Richard Ned, Stein Gross Janice, *Deterrence and the Cold War*, Political Science Quarterly, Vol 110. No 2, Summer 1995, p. 157

όπλα αφού είχαν ολοκληρώσει το σκοπό τους απομακρύνθηκαν και αποκαταστάθηκε η ειρήνη³⁸.

Με το πέρασμα των ετών ήρθαν και νέα στοιχεία για τα κίνητρα και τις προθέσεις, αλλά και τις υποθέσεις των δύο υπερδυνάμεων. Η αμερικανική πλευρά είχε διατυπώσεις έξι εύλογες υποθέσεις ως προς το γιατί οι σοβιετικοί εγκατέστησαν πυραύλους στην Κούβα³⁹.

Αυτές ήταν οι εξής:

1. Η ΕΣΣΔ προσπαθούσε να ελέγξει την αποφασιστικότητα και τη θέληση των Αμερικανών.
2. Οι Σοβιετικοί προσπάθησαν με αυτόν τον τρόπο να ενδυναμώσουν τη θέση τους, σχετικά με τις διαπραγματεύσεις στο Βερολίνο.
3. Ο Khrushchev επιζητούσε να βοηθήσει την Κούβα έναντι μιας αμερικανικής επίθεσης και ταυτόχρονα να ενισχύσει την κομμουνιστική επιρροή στο δυτικό μέτωπο.
4. Οι Σοβιετικοί επιθυμούσαν να μεταβάλουν και να εξισώσουν την ισορροπία της ισχύος, δηλαδή να αντισταθμίσουν το χάσμα των πυραύλων.
5. Ο Khrushchev προσπαθούσε να ενισχύσει την εξουσία του και το κύρος του ως ηγέτης του διεθνούς κομμουνισμού, και τέλος,
6. προσπαθούσε να αποσπάσει την προσοχή από μια εστία εγχώριων προβλημάτων.

Από συνέδρια, τα οποία πραγματοποιήθηκαν μετά το 1987, και στα οποία συμμετείχαν αντιπρόσωποι και από τις δύο πλευρές, καταλήγουμε ότι από τις προηγούμενες έξι υποθέσεις, δύο ήταν οι πιο ευσταθείς. Τα σοβιετικά κίνητρα ήταν να προστατευθεί η Κούβα, καθώς υπήρχαν αμερικανικά σχέδια για την αποσταθεροποίησή της, αλλά και να διορθωθεί η στρατηγική ανισορροπία⁴⁰.

Από νέα στοιχεία που ήρθαν στο φως παίρνουμε επιπρόσθετες πληροφορίες για διάφορες πτυχές της κρίσης. Για παράδειγμα, η έλλειψη κάλυψης στους πυραύλους δεν ήταν μια σκόπιμη πρόκληση προς τις ΗΠΑ, απλώς οι τεχνικοί ή οι στρατιωτικοί οι οποίοι τους εγκατέστησαν, είχαν μόνο αυτήν τη συγκεκριμένη

³⁸Horerick Arnold L., *The Cuban Missile Crisis: An Analysis of Soviet Calculations and Behavior*, World Politics, Vol. 16, No3, April 1964, p. 363

³⁹ Medland William J., *The Cuban Missiles Crisis: Evolving Historical Perspectives*, The History Teacher, Vol. 23, No 4, August 1990, p. 334

⁴⁰ Crockatt Richard, *The 50 Years War: The US and the Soviet Union in the World Politics 1941-1991*, London, Routledge, 1994

διαταγή. Δεν είχαν επιπλέον οδηγίες, οι οποίες θα προέβλεπαν και το καμουφλάζ τους.

Τώρα γνωρίζουμε ακόμη, ότι τα σοβιετικά στρατεύματα στην Κούβα ήταν πολύ περισσότερα από αυτά που οι μυστικές αμερικανικές υπηρεσίες πληροφοριών είχαν τότε εκτιμήσει. Η αρχική εκτίμηση ήταν 12.000-16.000 και σε μια αναθεωρητική αποτίμηση θεωρήθηκαν 22.000. Τον Οκτώβριο όμως του 1962 τα σοβιετικά στρατεύματα ήταν 42.000.

Τέλος, επιβεβαιώθηκε ότι η κατάρριψη του αεροπλάνου U-2 έγινε μετά από διαταγή του τοπικού ρώσου διοικητή. Με αυτόν τον τρόπο διαψεύστηκαν οι φήμες που ήθελαν είτε έναν Κουβανό διοικητή να δίνει αυτή τη διαταγή, είτε αυτές που υποστήριζαν ότι η Μόσχα έδωσε μια τέτοια εντολή.

Σε κάθε περίπτωση η κρίση της Κούβας υπενθύμισε σε όλους πόσο καταστροφικά θα μπορούσαν να αποβούν τα πυρηνικά όπλα⁴¹. Έπεισε όλους όσους συμμετείχαν σε αυτήν ότι τα όπλα, τα οποία είχε κατασκευάσει η κάθε πλευρά αποτελούσαν μεγαλύτερη απειλή και για τις δύο υπερδυνάμεις, από ότι ήταν η μια για την άλλη. Η κρίση αυτή θεωρείται πλέον ως η στιγμή κατά την οποία η ανθρωπότητα έφτασε τόσο κοντά σε ένα τρίτο παγκόσμιο πόλεμο, στον οποίο όμως θα υπήρχε ελάχιστη πιθανότητα επιβίωσης.

ΆΛΛΕΣ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΕΣ ΣΥΓΚΡΟΥΣΕΙΣ

Σχεδόν σε όλη τη διάρκεια του Ψυχρού Πολέμου παρατηρούνταν έμμεσες, περιφερειακές συγκρούσεις μεταξύ των Υπερδυνάμεων, οι οποίες προκαλούνταν από την υποστήριξη τους, προς φιλικά διακείμενα σε αυτές καθεστώτα. Από τις συγκρούσεις αυτές άλλες δημιούργησαν προβλήματα στις σχέσεις των δύο χωρών, και άλλες όχι.

Σε αυτές, οι οποίες δεν δημιούργησαν ιδιαίτερη ένταση στο διεθνές κλίμα συγκαταλέγονται ο πόλεμος του Σουέζ, η απόβαση στη Δομινικανή Δημοκρατία, ακόμα και ο οκταετής πόλεμος στο Βιετνάμ. Αντιθέτως οι επαναστάσεις στο Ιράν, στη Νικαράγουα και η εισβολή στο Αφγανιστάν, ενέτειναν τις σχέσεις των δύο υπερδυνάμεων.

⁴¹ John Lewis Gaddis, *The Cold War*, Penguin Books, 2005

Η κρίση της διώρυγας του Σουέζ αποτέλεσε ένα από τα πιο σημαντικά και αμφιλεγόμενα γεγονότα μετά το Β' Παγκόσμιο Πόλεμο. Εκτός από τα προβλήματα που δημιουργήθηκαν στο εσωτερικό, προκλήθηκαν και θέματα διεθνούς φύσεως. Θεωρείται ως η κρίση που σηματοδότησε το τέλος της Μεγάλης Βρετανίας, ως μεγάλης παγκόσμιας δύναμης και την αρχή του τέλους της αγγλικής αυτοκρατορίας⁴².

Τα ιστορικά γεγονότα έχουν ως εξής:

Τον Ιούλιο του 1956 ο Αιγύπτιος πρόεδρος Nasser ανακοινώνει την εθνικοποίηση της διώρυγας του Σουέζ και της εταιρίας Suez Canal Company ως αντίποινα στην αθέτηση της συμφωνίας από Αμερικάνους και Βρετανούς να χρηματοδοτήσουν την κατασκευή του φράγματος του Ασουάν. Συγκεκριμένα ο πρόεδρος Eisenhower ανησυχώντας για τις στενές σχέσεις Αιγύπτου- ΕΣΣΔ, απέσυρε την υπόσχεσή του για βοήθεια ύψους \$56 εκατομμυρίων.

Η διώρυγα όμως αποτελούσε την κύρια οδό ανεφοδιασμού πετρελαίου για την Αγγλία και τη Γαλλία και η απώλεια αυτών των προμηθειών αποτελούσε μια μεγάλη οικονομική απειλή, την οποία οι δύο χώρες δεν μπορούσαν να παραβλέψουν. Έτσι την επόμενη μέρα, στις 27 Ιουλίου 1956, συστάθηκε η «Επιτροπή της Αιγύπτου» με σκοπό την ανάκτηση της πρόσβασης στη διώρυγα του Σουέζ.

Τον επόμενο μήνα λαμβάνει χώρα μια συνδιάσκεψη εθνών στο Λονδίνο με σκοπό την εξεύρεση διπλωματικής λύσης και η οποία καταλήγει σε 18 προτάσεις, τις οποίες όμως απορρίπτει όλες ο πρόεδρος Nasser. Ταυτόχρονα η αμερικανική πλευρά προσπαθεί να απομακρυνθεί από το ενδεχόμενο της στρατιωτικής επέμβασης ενόψει των επερχόμενων αμερικανικών εκλογών και την ελπίδα του Eisenhower να επανεκλεγεί.

Στη συνέχεια πραγματοποιείται ένα δεύτερο συνέδριο κατά τη διάρκεια του οποίου συζητούνται αμερικανικές προτάσεις για την εξασφάλιση της διεθνούς χρήσης της διώρυγας. Αργότερα η ΕΣΣΔ προβάλλει βέτο στις προτάσεις των ΗΠΑ στο Συμβούλιο Ασφαλείας.

Στα μέσα Οκτωβρίου Μεγάλη Βρετανία και Γαλλία καταστρώνουν ένα σχέδιο για τη στρατιωτική επανάκτηση της διώρυγας. Οι συζητήσεις κατέληξαν σε ένα σχέδιο κατά το οποίο το Ισραήλ θα εισέβαλε στην Αίγυπτο και έτσι θα δινόταν η

⁴² Warner Geoffrey, *Foreign Relations of the US 1955-1957*, International Affairs, Vol. 67, No 2, April 1991, p. 303

ευκαιρία σε αγγλικά και γαλλικά στρατεύματα να καταλάβουν τη διώρυγα ως πράξη διαμεσολάβησης μεταξύ δύο κρατών σε πόλεμο.

Όντως στα τέλη Οκτωβρίου ισραηλινές δυνάμεις εισβάλλουν στην Αίγυπτο και στις αρχές Νοεμβρίου καταλαμβάνεται η διώρυγα. Την ίδια μέρα η Μόσχα αποστέλλει διπλωματικά σημειώματα σε Αγγλία, Γαλλία και Ισραήλ, απειλώντας ότι θα αποκαταστήσει την ειρήνη μέσω βίας.

Είναι γεγονός ότι οι χώρες απέσυραν τις δυνάμεις τους, αλλά όχι εξαιτίας των απειλών του Khrushchev⁴³. Ο Eisenhower εξαγριωμένος που ενήργησαν χωρίς την άδειά του διέταξε την άμεση εκκένωση του Σουέζ, διαφορετικά θα αντιμετώπιζαν σοβαρές οικονομικές συνέπειες. Καθώς όμως οι δηλώσεις του Σοβιετικού ηγέτη ήταν δημόσιες, ενώ αυτές του Αμερικάνου προέδρου όχι, ο Khrushchev συμπέρανε ότι η τακτική του οδήγησε σε υποχώρηση και έτσι θα ασκούσε μετέπειτα αυτή την πρακτική ως στρατηγική.

Μια πολύ επίσημη σύγκρουση για τις ΗΠΑ ήταν ο πόλεμος του Βιετνάμ, ο οποίος διήρκησε 8 χρόνια (1965-1973) και κόστισε \$120 δισεκατομμύρια⁴⁴. Η αποστολή στρατευμάτων στη ν περιοχή έγινε με βάση την πολιτική της υποστήριξης φιλικών καθεστώτων στην Ασία. Τότε κανείς δεν υπολόγιζε ότι ο πόλεμος σε ένα τόσο φτωχό κράτος θα ήταν τόσο επίσημος και ότι θα έληγε εν τέλει με την υποχώρηση των ΗΠΑ.

Το Βόρειο Βιετνάμ είχε την υποστήριξη της ΕΣΣΔ, η οποία έστελνε φάρμακα και στρατιωτικό εξοπλισμό. Μετά το 1991 και το άνοιγμα των σοβιετικών φακέλων έγινε γνωστό ότι η ΕΣΣΔ είχε εγκαταστήσει 3.000 στρατεύματα στην περιοχή.

Τέλος, μια από τις έμμεσες συγκρούσεις, οι οποίες όμως δεν οδήγησαν σε περαιτέρω προβλήματα, άρχισε με την απόβαση των Αμερικανών στη Δομινικανή Δημοκρατία, το 1965. Ο Πρόεδρος Johnson, ανησυχώντας για μια πιθανή νίκη των κομμουνιστών και την άνοδό τους στην εξουσία, έστειλε στρατεύματα για βοήθεια

⁴³ John Lewis Gaddis, *The Cold War*, Penguin Books, 2005

⁴⁴ Pribbenow Merle, *The “-Ology” War: Technology and Ideology in the Defence of Hanoi*, The Journal of Military History, 2003

στον δικτάτορα Wessin y Wessin, με το πρόσχημα της προστασίας των ξένων πολιτών στη χώρα⁴⁵.

Ένα χρόνο αργότερα γίνονται εκλογές και στην εξουσία ανέρχεται ο Beleaguer, με την υποστήριξη των ΗΠΑ. Με αυτόν τον τρόπο αποκαθίσταται σταδιακά η πολιτική σταθερότητα και τα αμερικανικά στρατεύματα υποχωρούν.

Υπήρξαν όμως και περιφερειακές συγκρούσεις οι οποίες ενέτειναν τις σχέσεις των δύο υπερδυνάμεων. Μια από αυτές ήταν η επανάσταση στο Ιράν, η οποία επέφερε νέα προβλήματα στις δύο χώρες. Η Μόσχα παρακολουθούσε τις εξελίξεις στο Ιράν με ανάμεικτα συναισθήματα ανησυχίας και ανυπομονησίας. Καμία από τις μέχρι τότε αναταραχές στον Τρίτο Κόσμο δεν είχε φέρει αυτόματα τόσα οφέλη και ευκαιρίες⁴⁶.

Το γεγονός αυτό όμως προκάλεσε την αντίθετη αντίδραση στην αμερικανική πλευρά. Η καινούργια ιρανική κυβέρνηση διαφοροποίησε τον πολιτικό και στρατηγικό προσανατολισμό της Ουάσιγκτον, καθώς προέβaine σε γρήγορη «αποδουτικοποίηση» της χώρας.

Μία από τις πρώτες κινήσεις της ήταν η απόθεση των πολυεθνικών εταιριών και κατόπιν η διακοπή της λειτουργίας δύο αμερικανικών σταθμών συλλογής πληροφοριών. Συνεπώς, η αμερικανική κυβέρνηση δεν θα μπορούσε να συνεχίσει να συλλέγει στοιχεία για τα πυρηνικά προγράμματα και τις πυρηνικές δυνάμεις της χώρας.

Το Ιράν μείωσε ακόμη τους στρατιωτικούς του εξοπλισμούς αποχωρώντας από τη θέση του «αστυνόμου» του Περσικού Κόλπου, αφήνοντας έτσι ένα κενό ασφάλειας στην περιοχή. Παρ' όλα αυτά η ιρανική κυβέρνηση δεν ανακάλεσε πλήρως τη συμφωνία ασφαλείας του 1953 με τις ΗΠΑ, υπαινισσόμενη ότι θα επιθυμούσε να διατηρήσει μια πιθανή, μελλοντική επιλογή.

Τέλος, ο Khomeini διέκοψε την εξαγωγή πετρελαίου προς το Ισραήλ, αναγνώρισε την PLO και διέκοψε τις διπλωματικές σχέσεις με την Αίγυπτο στις 30/04/1979.

Ο θρίαμβος του Khomeini ήταν ένα χτύπημα για την αμερικανική αξιοπιστία και ταυτόχρονα ένα μεγάλο πλεονέκτημα για τη σοβιετική διπλωματία. Εύκολα θα

⁴⁵ Droper Theodore, *The Dominican Crisis*, Commentary Magazine, Vol. 40, December 1965, No 6.

⁴⁶ Rubinstein Alvin Z., *The Soviet Union and Iran under Khomeini*, International Affairs. Vol. 57, No 4, Autumn 1981, p. 599

μπορούσαν να ισχυριστούν ότι αυτή η αποτυχία των ΗΠΑ κατέδειξε ότι για την άμυνα ακόμα και των πιο κοντινών τους συμμάχων, οι ΗΠΑ δεν ήταν πλέον ικανές ή πρόθυμες να αγνοήσουν το κόστος. Τα σοβιετικά ΜΜΕ έπρεπε μόνο να αναφέρουν τις αμερικανικές εφημερίδες και το αρχείο της υποχώρησης από το Βιετνάμ, της αστάθειας στη Νότια Κορέα και την Ιαπωνία, ώστε να ισχυριστούν ότι οι ΗΠΑ δεν ήταν αξιόπιστος προστάτης και σύμμαχος.

Μέχρι την ανατροπή του καθεστώτος των Daoud τον Απρίλιο του 1978, οι ΗΠΑ δεν είχαν αναμειχθεί στα πολιτικά δρώμενα του Αφγανιστάν⁴⁷. Παρόλο που το Αφγανιστάν είχε στενές οικονομικές και στρατιωτικές σχέσεις με την ΕΣΣΔ, το μέχρι τότε συντηρητικό καθεστώς διατηρούσε ιστορικά μια ουδετερότητα η οποία ικανοποιούσε την Ουάσιγκτον.

Η κατάσταση όμως άλλαξε μετά το πραξικόπημα και την άνοδο στην εξουσία ενός κομμουνιστικού κόμματος, ενώ η ένταση κορυφώθηκε το Δεκέμβριο του 1979, όταν σοβιετικά στρατεύματα εισέβαλαν στη χώρα⁴⁸. Ο Carter εξήγγειλε ότι αυτή ήταν η πιο σημαντική απειλή κατά της ειρήνης μετά τον Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο και επέβαλλε εμπάργκο στην ΕΣΣΔ σε προϊόντα πρώτης ανάγκης όπως το σιτάρι.

Οι ΗΠΑ υποστήριζαν ότι η σοβιετική επιθετικότητα δεν θα έπρεπε να θεωρηθεί ως ένα μεμονωμένο γεγονός περιορισμένης γεωγραφικής σημασίας, αλλά ως μια πιθανή απειλή σε ολόκληρη της περιοχή του Περσικού Κόλπου. Ανησυχία είχε προκληθεί σε ολόκληρο το δυτικό κόσμο, λόγω της εγκατάστασης 10.000 σοβιετικών στρατευμάτων κοντά στις υπόλοιπες πετρελαιοπαραγωγές χώρες.

Έτσι ΗΠΑ- Ηνωμένο Βασίλειο και Σαουδική Αραβία, έγιναν οι πιο σημαντικοί οικονομικοί υποστηρικτές των Αφγανών στον αγώνα τους κατά των εισβολέων. Οι Σοβιετικοί εν τέλει άρχισαν την υποχώρησή τους το 1987 και ολοκληρώθηκε δυο χρόνια μετά, το 1989.

Το 1936 κατέλαβε την προεδρία της Νικαράγουα ο δικτάτορας Anastasio Somoza. Από εκείνη τη χρονική στιγμή και για τα επόμενα 40 χρόνια η οικογένεια Somoza κυβερνούσε τη χώρα, είτε διορίζοντας πρωθυπουργούς της αρεσκείας της,

⁴⁷ Stork Joe, *U.S. Involvement in Afghanistan*, Merip Reports, July- August, 1980

⁴⁸ Kepel Gilles, *Jihad*, Cambridge University Press, 2002

είτε κινώντας υπόγεια τα νήματα⁴⁹. Κατά τη διάρκεια της διακυβέρνησής της, η χώρα απέκτησε στενές σχέσεις με τις ΗΠΑ.

Το 1961 έγινε η πρώτη προσπάθεια κατά του καθεστώτος, με την ίδρυση του απελευθερωτικού κινήματος των Sandinistas. Οι τελευταίοι κατάφεραν εν τέλει το 1979 να ρίξουν το καθεστώς Somoza και ανέλαβαν την εξουσία.

Κατά τη διάρκεια της δεκαετίας του '80 διαμάχονταν συνεχώς τους Contras, υποστηρικτές του προηγούμενου καθεστώτος και οι οποίοι επικουρούνταν από τις ΗΠΑ. Ο Reagan παρουσιάζοντας τους Sandinistas στη Νικαράγουα σαν άμεση επέκταση της «Σοβιετικής αυτοκρατορίας του κακού» ενίσχυσε το μέτωπο των Contras οικονομικά και στρατιωτικά⁵⁰. Επιπλέον απομόνωσε τα λιμάνια της χώρας και εγκατέστησε ένα καταστροφικό για τη χώρα εμπορικό εμπάργκο.

Από την πλευρά του ο Daniel Ortega, εκλεγμένος πρόεδρος της Νικαράγουα, σύναψε στενότερες σχέσεις με τη Κούβα και την ΕΣΣΔ. Εκτός από αυτές, βοήθεια δεχόταν και από διάφορες χώρες της Ευρώπης, όπως από τις Σκανδιναβικές χώρες, την Ολλανδία και την Ισπανία.

Ο Ψυχρός Πόλεμος ναι μεν παρείχε το πλαίσιο το οποίο δικαιολογούσε τις ενέργειες των δύο υπερδυνάμεων, στηρίζοντας τις στην ιδεολογία και στην υπεράσπιση της ελευθερίας των λαών τους. Από την άλλη πλευρά, η σύγκρουση στην Κεντρική Αμερική φανερώνει μια πραγματική γεωπολιτική αντιπαράθεση μεταξύ δύο πυρηνικά οπλισμένων αυτοκρατοριών.

Τον Μάρτιο του 1989 οι Contras και η κυβέρνηση συμφώνησαν για κατάπαυση του πυρός, όπως και προσωρινά έγινε. Ένα χρόνο αργότερα όμως, άρθηκε η συμφωνία και ο εμφύλιος συνεχίστηκε. Οι Sandinistas έχασαν την πλειοψηφία το 1990. Η κυβέρνηση που τους διαδέχτηκε ήταν φιλικά διακείμενη προς τους Αμερικανούς και με αυτόν τον τρόπο τερματίστηκαν οι εχθροπραξίες και αποκαταστάθηκε η ειρήνη στη χώρα.

⁴⁹ Nicaragua: Ferne Nachbarn, ρεπορτάζ του ORF1, <http://tv.orf.at/>

⁵⁰ Schroeder Michael J., *Bandits and Blanket Thieves, Communists and Terrorists: the Politics of Naming Sandinistas in Nicaragua, 1927-1936 and 1979-1990*, Third World Quarterly, www.informaworld.com/smpp/title-content=t713448481

ΟΙ ΔΙΑΠΡΑΓΜΑΤΕΥΣΕΙΣ ΓΙΑ ΤΟΝ ΕΛΕΓΧΟ ΤΩΝ ΕΞΟΠΛΙΣΜΩΝ

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Η θεωρία του ελέγχου των εξοπλισμών αποδέχεται το δικαίωμα του κάθε κράτους να εξοπλίζεται για την άμυνά του. Θα ήταν ουτοπικό να πιστεύουμε ότι η λύση στο πρόβλημα των πολέμων θα μπορούσε να επιτευχθεί αποκλειστικά και μόνο μέσω του αφοπλισμού.

Οι υποστηρικτές του ελέγχου των εξοπλισμών δεν δέχονται ότι οι εξοπλισμοί αυτοί καθ' εαυτοί οδηγούν σε ένα πόλεμο, αλλά είναι γεγονός ότι μπορούν να οξύνουν μια ήδη εύθραυστη κατάσταση, επειδή ορισμένες κινήσεις μπορεί να θεωρηθούν προκλητικές από τον αντίπαλο. Ο έλεγχος των εξοπλισμών λοιπόν «προσπαθεί να δημιουργήσει ένα αποδεκτό σύστημα, που μειώνει τους κινδύνους για ανάφλεξη»⁵¹. Με άλλα λόγια προσπαθεί να βάλει όρια στους εξοπλισμούς των υπερδυνάμεων θέτοντας ποσοτικούς ή ποιοτικούς περιορισμούς.

Αμέσως μετά την κατασκευή των πρώτων ατομικών βομβών έγινε φανερό ότι ο γενικός αφοπλισμός από τα πυρηνικά όπλα ήταν ανέφικτος. Ταυτόχρονα υπήρχε η ανάγκη του ελέγχου των πυρηνικών εξοπλισμών και έτσι περάσαμε από τη φιλοσοφία του αφοπλισμού στη φιλοσοφία του ελέγχου των εξοπλισμών μέσα από τέσσερις φάσεις:

1. από το 1945 έως το 1947 η δύση ουσιαστικά αφοπλίζεται μονομερώς από τα συμβατικά όπλα.
2. από το 1948 μέχρι το 1952, η δύση επανεξοπλίζει και το πυρηνικό και το συμβατικό της οπλοστάσιο, λόγω των γεγονότων σε Κορέα και Βερολίνο.
3. από το 1953 μέχρι το 1969 επιχειρείται μέσω του ΟΗΕ η πολυμερής αντιμετώπιση του προβλήματος του αφοπλισμού.
4. από το 1969 και μετά η προσέγγιση γίνεται κατά βάση σε διμερές επίπεδο μεταξύ των υπερδυνάμεων.

⁵¹ Βαληνάκης Γ. Γιάννης, *Εισαγωγή στην Πυρηνική Στρατηγική*, Παρατηρητής, Θεσσαλονίκη, 1987

Επιγραμματικά μπορούμε να αναφέρουμε διάφορα σημαντικά επιτεύγματα της πολυμερούς «πυρηνικής διπλωματίας» πριν να μιλήσουμε εκτενέστερα για τις διμερείς συνθήκες ανάμεσα στις υπερδυνάμεις:

- *Η Συνθήκη της Ανταρκτικής (Antarctic Treaty)*. Υπογράφηκε το 1959 και απαγορεύει κάθε στρατιωτική ενέργεια στην περιοχή της Ανταρκτικής. Μειονέκτημα της συνθήκης ήταν ότι δεν είχαν οριστεί ακριβώς τα σύνορα μεταξύ των χωρών που ασκούν κυριαρχικά δικαιώματα στην Ανταρκτική (Αγγλία, Αργεντινή και Χιλή).
- *Η Συνθήκη Μερικής Απαγόρευσης Πυρηνικών Δοκιμών (Limited Test Ban Treaty)*. Η συνθήκη υπογράφηκε το 1963 και απαγορεύει τις πυρηνικές δοκιμές σε ατμόσφαιρα, διάστημα και θάλασσα. Από τη συνθήκη απείχαν η Γαλλία και η Κίνα οι οποίες συνέχισαν τις πυρηνικές δοκιμές, αλλά και οι δύο υπερδυνάμεις συνέχιζαν να πραγματοποιούν πυρηνικές δοκιμές ακόμα και μετά τη σύναψή της.
- *Η Συνθήκη για το Απώτερο Διάστημα (Outer Space Treaty)*. Υπεγράφη το 1967 και απαγορεύει τη θέση σε τροχιά γύρω από τη γη οποιουδήποτε συστήματος εκτόξευσης πυρηνικών όπλων ή οποιουδήποτε όπλο μαζικής καταστροφής.
- *Η Συνθήκη του Τλατελόλκο για την Αποπυρηνικοποίηση της Λατινικής Αμερικής*. Υπογράφηκε το 1967 και απαγορεύει τη δοκιμή, χρήση, αποθήκευση και απόκτηση πυρηνικών στη Λατινική Αμερική.
- *Η Συνθήκη για τη Μη-Διασπορά των Πυρηνικών Όπλων (Non-Proliferation Treaty)*. Υπογράφηκε το 1968 και απαγορεύει τη μεταβίβαση πυρηνικών όπλων σε μη-πυρηνικές χώρες. Ουσιαστικά η συνθήκη επιβάλλει στις μη-πυρηνικές χώρες να παραιτηθούν από την ιδέα ή από τις ενέργειες να αποκτήσουν, ενώ δεν επιβάλλει περιορισμούς στις ήδη πυρηνικές χώρες.

Μέσα από τις συνομιλίες για τη σύναψη της τελευταίας συνθήκης ασκήθηκαν πιέσεις στις δύο υπερδυνάμεις για τον περιορισμό των εξοπλισμών τους. Αλλά και οι ίδιες αντιλαμβάνονταν το μεγάλο κόστος του αχαλίνωτου ανταγωνισμού. Επίσης και οι δύο πλευρές είχαν τον συνεχή φόβο ότι μια νέα τεχνολογική ανακάλυψη θα μπορούσε να καταστρέψει την ισορροπία της «αμοιβαίας αποτροπής». Έτσι άνοιξε ο δρόμος για τις διαπραγματεύσεις SALT (Strategic Arms Limitation Talks – Συνομιλίες για τον περιορισμό των στρατηγικών όπλων).

ΟΙ ΔΙΑΠΡΑΓΜΑΤΕΥΣΕΙΣ SALT I

Όταν ξεκίνησαν οι διαπραγματεύσεις κατά τα τέλη του 1969, και οι δύο πλευρές αναγνώριζαν την ανάγκη για διατήρηση της ισοτιμίας, της αμοιβαίας αποτροπής και της στρατηγικής ισορροπίας⁵². Για να μην υπάρξουν μετέπειτα δυσερμηνείες, εκφράστηκαν διάφορα επιχειρήματα για την αποσαφήνιση σημαντικών όρων, όπως το ποιά όπλα θεωρούνται στρατηγικά στις διμερείς διαπραγματεύσεις και υπό ποιόν ελάχιστο συνδυασμό δυνάμεων αρχίζει η ισοτιμία. Σημαντική διάσταση θέσεων παρέμεινε στον ορισμό των κριτηρίων, τα οποία θα παρείχαν «ίση ασφάλεια» και στις δύο πλευρές, όπως και σε αυτά ως προς την «στρατηγική σταθερότητα».

Η επιτυχία των διαπραγματεύσεων και η κατάληξη σε συμφωνία ήταν σημαντική και για τις δύο υπερδυνάμεις. Οι σχέσεις τους είχαν επηρεαστεί από διάφορα διεθνή γεγονότα, συμπεριλαμβανομένου της διαρκούς αμερικανικής στήριξης προς την Ευρώπη, την ανάπτυξη του διεθνούς εμπορίου, την αποξένωση Κίνας- ΕΣΣΔ, την αποσύνθεση του παγκόσμιου κομμουνιστικού κινήματος και πολλών περιφερειακών γεγονότων, τα οποία ούτε η Ουάσιγκτον, ούτε η Μόσχα μπορούσαν πλήρως να ελέγξουν.

Για τον πρόεδρο Nixon και τον Henry Kissinger, η συνθήκη SALT θεωρούνταν αρχικά κυρίως ως μια πολιτική επιτυχία, η οποία θα μπορούσε να χρησιμοποιηθεί κάποια στιγμή, όταν θα ήταν απαραίτητη. Δεν θα αποτελούσε η ίδια μια μεγάλη επιτυχία, αλλά ο ρόλος της θα ήταν επικουρικός για την κατάκτηση ευρύτερων πολιτικών στόχων.

Ο πολιτικός ρόλος της SALT για την κυβέρνηση Nixon, έγινε πιο σημαντικός καθώς συνεχίζονταν οι διαπραγματεύσεις. Ο Αμερικανός πρόεδρος επεδίωκε την επιτυχία τους, έχοντας ως σκοπό να τις κάνει σύμβολο μιας ευδόκιμης πολιτικής εκτόνωσης των σχέσεων των δύο χωρών.

Για τη σοβιετική πλευρά οι διαπραγματεύσεις SALT ήταν εξίσου σημαντικές. Ο Brezhnev ταύτισε τον εαυτό του με μια πολιτική διπλωματικής αποκλιμάκωσης προς τις ΗΠΑ, όπως και με ένα «πρόγραμμα ειρήνης», το οποίο υιοθετήθηκε το 1971, και το οποίο έδινε ιδιαίτερη έμφαση τη συγκεκριμένη συνθήκη και σε άλλα μέτρα αφοπλισμού.

⁵² Garthoff Raymond L., *Salt I: An Evaluation*, World Politics, Vol. 31, No 1 (Oct. 1978), p. 4

Ένας επιπλέον σημαντικός παράγοντας, ήταν η συμβολή των διαδικασιών στην εξομάλυνση των σχέσεων των δύο χωρών και στην έναρξη παραγωγικών στρατηγικών διαλόγων μεταξύ τους. Η συνθήκη SALT I συνεισέφερε στην αμοιβαία κατανόηση και ενδεχομένως, στην αμφοτέρη εκτίμηση των στόχων της αντίστοιχης πλευράς.

Έτσι, μετά από 30 μήνες διαπραγματεύσεων υπογράφηκε το Μάιο του 1972 η Συνθήκη SALT-1, η οποία περιλάμβανε τρεις χωριστές συμφωνίες: τη *Συνθήκη για τους Αντιβαλλιστικούς Πυραύλους (ABM)*, την *Προσωρινή Συμφωνία για τα Επιθετικά Στρατηγικά Όπλα* και το *Πρωτόκολλο της Προσωρινής Συμφωνίας*.

Η συνθήκη για τους ABM απαγόρευε και για τις δύο πλευρές την ανάπτυξη περισσότερων από δύο συστημάτων των 100 ABM, του ενός γύρω από την πρωτεύουσα και του άλλου σε απόσταση τουλάχιστον 1.300 χιλιομέτρων από το πρώτο⁵³. Επίσης περιόριζε τις δοκιμές αλλά επέτρεπε τον εκσυγχρονισμό των συστημάτων. Μια νέα συμφωνία στο Βλαδιβοστόκ περιόριζε τα επιτρεπόμενα συστήματα από δύο των 100 ABM, σε ένα, για την κάθε πλευρά.

Η Προσωρινή Συμφωνία για τα Επιθετικά Στρατηγικά Όπλα πάγωνε για 5 χρόνια ορισμένα στοιχεία του ανταγωνισμού στα επιθετικά όπλα ICBMs (διηπειρωτικοί πύραυλοι) και SLBMs (πύραυλοι εκτοξευόμενοι από υποβρύχια). Οι πύραυλοι αυτοί περιορίζονταν στον αριθμό των ήδη υπαρχόντων κατά τη σύναψη της Συνθήκης ή των ήδη υπό κατασκευή. Ο αριθμός τους ήταν 1.710 για τις ΗΠΑ και 2.358 για την ΕΣΣΔ. Και τα δύο μέρη μπορούσαν να αυξήσουν το σύνολο των SLBMs με βάση της αρχή της «ελεύθερης ανάμιξης» και αυτό είχε ως αποτέλεσμα να αντικαθίστανται παλιοί ICBMs από τους λιγότερο τρωτούς SLBMs.

Το Πρωτόκολλο Προσωρινής Συμφωνίας καθορίζει τις συγκεκριμένες αριθμητικές οροφές: 710 SLBMs για τις ΗΠΑ και 950 για την ΕΣΣΔ. Όταν υπογράφηκε η συνθήκη καμία από τις δύο πλευρές δεν είχε φτάσει το ανώτατο όριο των συμφωνηθέντων γεγονός όμως που δεν άργησε να συμβεί.

Εκτός από τις συμφωνίες αυτές υπογράφηκε και ένα κείμενο με τον τίτλο «*Βασικές Αρχές των Σχέσεων*» ανάμεσα στις δύο χώρες. Εδώ αναγνωριζόταν ως βάση των διμερών σχέσεων η ειρηνική συνύπαρξη, η αποφυγή της αντιπαράθεσης και του πυρηνικού πολέμου και η εγκατάλειψη κάθε προσπάθειας για εξασφάλιση «μονομερών πλεονεκτημάτων» έναντι της άλλης πλευράς.

⁵³ Βαληνάκης Γ. Γιάννης, *Εισαγωγή στην Πυρηνική Στρατηγική*, Παρατηρητής, Θεσσαλονίκη, 1987

Κύριο χαρακτηριστικό της διαδικασίας των SALT ήταν η τάση και από τις δύο πλευρές να στηρίζουν τις σχέσεις τους πάνω στη βάση της συνθήκης. Η σύνδεση δηλαδή της προόδου των συνομιλιών με τη βελτίωση των αμερικανο-σοβιετικών σχέσεων.

Η μεγάλη επιτυχία της συνθήκης αυτής ήταν η συνθήκη για τους αντιβαλλιστικούς πυραύλους. Ουσιαστικά οι δύο χώρες συμφώνησαν να μην αναπτυχθούν όπλα που θα έδιναν την εντύπωση ότι ήταν δυνατή η άμυνα σε μια πυρηνική επίθεση. Με αυτόν τον τρόπο αναγνώρισαν τις τεράστιες καταστροφές που θα προκαλούσε μια πυρηνική επίθεση και ταυτόχρονα αναδείχθηκε πόσο σημαντικό ήταν να διατηρηθεί η ισορροπία της αμοιβαίας αποτροπής.

ΟΙ ΔΙΑΠΡΑΓΜΑΤΕΥΣΕΙΣ SALT II

Κατά τη διάρκεια των διαπραγματεύσεων στόχος των ΗΠΑ ήταν να καθορίσει η συνθήκη SALT II μια αριθμητική ισότητα στρατηγικών συστημάτων μεταξύ ΗΠΑ και ΕΣΣΔ. Επίσης έπρεπε να διατηρηθεί η ισορροπία του στρατηγικού ισοζυγίου, ώστε να μειωθούν οι πιθανότητες ενός πυρηνικού πολέμου. Ένας επιπλέον αμερικανικός στόχος ήταν να συμβάλλουν οι SALT στη βελτίωση των σχέσεων ανάμεσα στις δύο χώρες. Τέλος σε αυτή τη συνθήκη έπρεπε να είναι τεχνικά δυνατός ο έλεγχος, ώστε να συμμορφώνονται και οι δύο πλευρές με τις διατάξεις της συνθήκης.

Η άνοδος του προέδρου Carter στην εξουσία επέφερε εμπόδια, καθώς ο τελευταίος δεν θεωρούσε σκόπιμο να τηρήσει τη συμφωνία του Βλαδιβοστόκ και επιθυμούσε «δραστικές μεταβολές» στους αριθμούς, τους οποίους είχαν συμφωνηθεί. Επίσης επέμεινε σε μια ανοιχτή, δημόσια διπλωματία γεγονός το οποίο συνάντησε τη σοβιετική αντίδραση και έτσι πάγωσαν οι διαπραγματεύσεις. Συνεχίστηκαν μόνο όταν η αμερικανική κυβέρνηση υποχώρησε και επέστρεψε στις αρχικές της θέσεις.

Η συνθήκη SALT II υπογράφηκε μετά από επτά χρόνια διαπραγματεύσεων στη Βιέννη τον Ιούνιο του 1979, αλλά δεν ξεκίνησε με τις καλύτερες προοπτικές. Ο λόγος γι' αυτό ήταν η θεώρηση ότι έγιναν παραχωρήσεις υπέρ της ΕΣΣΔ, καθώς της επετράπη να διαθέτει 308 «ισχυρούς πυραύλους» και σε βάθος χρόνου (μέχρι το

1985) η τελευταία θα είχε περισσότερα οπλικά συστήματα από ότι οι ΗΠΑ⁵⁴. Επίσης, ένας επιπλέον λόγος ήταν ότι είχαν εξαιρεθεί από τη συνθήκη τα σοβιετικά βομβαρδιστικά Backfire και οι πύραυλοι SS-20, τους οποίους διέθετε μόνο η ΕΣΣΔ.

Αυτό όμως δεν μπορεί να θεωρηθεί πλήγμα για τις ΗΠΑ, καθώς στο πρόγραμμά τους δεν περιλαμβάνονται εξ' αρχής οι συγκεκριμένοι πύραυλοι. Σε κάθε περίπτωση πάντως η συνθήκη δεν τους απαγόρευε να κατασκευάσουν τους δικούς τους SS-20 ή ανάλογα βομβαρδιστικά.

Είναι γεγονός, ότι όποιοι έκριναν την επιτυχία μιας συνθήκης, στη βάση του αν οδηγεί σε επιτυχημένο αφοπλισμό, δυσαρεστήθηκαν από τη SALT II. Η τελευταία έθεσε ουσιαστικές μειώσεις, μόνο σε ό,τι αφορά στο κριτήριο της στρατηγικής ισχύος. Δηλαδή τέθηκε ανώτατο όριο στα στρατηγικά συστήματα μεταφοράς, το οποίο ήταν συνολικά 2.250 για τις στρατηγικές βόμβες, τους ISBMs και τους ICBMs. Αυτό σήμαινε ότι η ΕΣΣΔ θα έπρεπε σταδιακά να αποσύρει 250 πυρηνικά όπλα.

Η συνθήκη εφάρμοζε ένα πλαίσιο το οποίο διαχώριζε τον έλεγχο των εξοπλισμών από τον αφοπλισμό. Έθετε ανώτατα όρια: για τους διηπειρωτικούς πυραύλους με πολλαπλές πυρηνικές κεφαλές (MIRV), για τα εξοπλισμένα με πυρηνικά όπλα βομβαρδιστικά, όπως και για το μέγιστο αριθμό πυρηνικών κεφαλών που μπορούσαν να φέρουν τα στρατηγικά συστήματα μεταφοράς.

Από την άλλη πλευρά, η SALT II αποτέλεσε επιτυχία στη βάση του κριτηρίου των ελέγχων των εξοπλισμών. Παρείχε ένα σταθερό πρόγραμμα με βάση το οποίο μπορούσε να προβλεφθεί η ανάπτυξη της αντίπαλης πλευράς. Αυτό δε σημαίνει απαραίτητα ότι η ΕΣΣΔ θα συνέχιζε να αυξάνει το οπλοστάσιό της με το ρυθμό, με τον οποίο το έκανε την προηγούμενη δεκαετία. Τώρα όμως θα υπήρχε ένα πλαίσιο ελέγχου, το οποίο εξάλειφε την αβεβαιότητα.

Ένα σημείο, το οποίο αντιμετωπίστηκε με σκεπτικισμό ήταν αυτό της επιβεβαίωσης της τήρησης της συνθήκης και από τις δύο πλευρές. Πολλές καινοτομίες στον στρατηγικό τομέα, μπορεί να είναι ποιοτικές και όχι ποσοτικές. Ως εκ τούτου είναι δυσκολότερο να εντοπιστούν μέσω δορυφόρων ή άλλων μέσων επαλήθευσης. Αυτό λοιπόν προϋποθέτει ότι και οι δύο αντίπαλοι θα έκαναν το στρατιωτικό τους πρόγραμμα πιο ξεκάθαρο, με σκοπό να διευκολύνουν τη διαδικασία της επιβεβαίωσης.

⁵⁴ Bertram Christoph, *SALT II and the Dynamics of Arms Control*, International Affairs, Vol. 55, No.4, Oct. 1979

Η συνθήκη σε τελικό στάδιο θα έπρεπε να εγκριθεί από τη Γερουσία. Τη στιγμή όμως, κατά την οποία έφτασε σε αυτήν, οι σχέσεις ΗΠΑ- ΕΣΣΔ είχαν αλλάξει δραματικά λόγω της σοβιετικής παρουσίας ενός νέου στρατιωτικού τάγματος στην Κούβα⁵⁵. Σε αυτήν τη τεταμένη ατμόσφαιρα προστέθηκε η σοβιετική εισβολή στο Αφγανιστάν, η οποία εξαφάνισε και τις τελευταίες ελπίδες του προέδρου Carter για την υπερψήφιση της Συνθήκης. Τελικά η Γερουσία ανέβαλε την ψηφοφορία και μετά την τελευταία επέμβαση πάγωσε η συνθήκη.

ΟΙ ΔΙΑΠΡΑΓΜΑΤΕΥΣΕΙΣ START

Η κυβέρνηση Reagan θεωρώντας ότι η συνθήκη SALT-2 δεν εξυπηρετούσε τα αμερικανικά συμφέροντα, πάγωσε τη συγκεκριμένη συνθήκη με σκοπό να διαπραγματευτεί με την ΕΣΣΔ μόνο όταν θα κέρδιζε το χαμένο έδαφος της δεκαετίας του 1970⁵⁶. Ωστόσο λόγω των πιέσεων των αμερικανικών συμμάχων και της κοινής γνώμης, η Ουάσιγκτον πρότεινε την έναρξη των διαπραγματεύσεων START (Strategic Arms Reduction Talks), οι οποίες άρχισαν το 1982 στη Γενεύη.

Η αμερικανική πρόταση για τη μείωση των εξοπλισμών περιλάμβανε τα εξής:

- Μείωση των πυρηνικών κεφαλών και των δύο πλευρών για τους πυραύλους SLBMs και ICBMs κατά το 1/3, γεγονός που έπρεπε να επιτευχθεί σε βάθος χρόνου πέντε με δέκα ετών.
- Παράλληλη μείωση των πυραύλων κάθε πλευράς στο μισό.
- Καθιέρωση οροφής 2500 πυρηνικών κεφαλών για τους επίγειους πυραύλους (ICMBs).

Η Σοβιετική αντιπρόταση προέβλεπε μείωση του συνολικού αριθμού βομβαρδιστικών και πυραύλων στους 1800 για την κάθε πλευρά, όπως και τη μείωση του συνολικού αριθμού των πυρηνικών κεφαλών.

Αυτές οι δύο προτάσεις αντικατόπτριζαν τα συμφέροντα της κάθε πλευράς, καθώς η ΕΣΣΔ είχε το πλεονέκτημα στους επίγειους πυραύλους, ενώ οι ΗΠΑ στα βομβαρδιστικά και ειδικά στα Προωθημένα Συστήματα (FBS).

Οι διαπραγματεύσεις διακόπηκαν το 1983 λόγω της αντίθεσης της ΕΣΣΔ στην εγκατάσταση των πυραύλων Κρουζ και Πέρσινγκ-2 στην Ευρώπη. Επίσης λίγες

⁵⁵ Selin Evan, *Looking Ahead to SALT III*, International Security, Vol. 5, No 3, Winter 1980-81

⁵⁶ Βαληνάκης Γ. Γιάννης, *Εισαγωγή στην Πυρηνική Στρατηγική*, Παρατηρητής, Θεσσαλονίκη, 1987

μέρες πριν τη διακοπή των συνομιλιών η Ουάσιγκτον είχε καταθέσει μια ριζικά καινούργια πρόταση, η οποία βασιζόταν στις εξής αρχές:

- Για κάθε νέα κεφαλή που θα τοποθετούνταν σε ένα πύραυλο ICBM, θα καταστρεφόταν δύο παλαιότερες.
- Για κάθε δύο νέες κεφαλές που θα τοποθετούνταν σε πύραυλο SLBM, θα καταστρέφονταν τρεις παλαιότερες.
- Ο αριθμός των βομβαρδιστικών θα έπρεπε να μειωθεί σε επίπεδα χαμηλότερα από αυτά που όριζε η SALT-2. Επίσης περιορισμοί θα τίθεντο και για τους πυραύλους Κρουζ που εκτοξεύονταν από αεροσκάφη (ALCM).
- Η εισαγωγή μιας μονάδας μέτρησης των καταστρεπτικών δυνατοτήτων, τόσο των πυραύλων όσο και των βομβαρδιστικών, θα βοηθούσε στην επίτευξη ενός δίκαιου και ισόρροπου αποτελέσματος.

Η αλλαγή αυτή έδειχνε μια στροφή της κυβέρνησης Reagan προς ρεαλιστικές και διαπραγματεύσιμες θέσεις, οι οποίες θα σέβονταν τα συμφέροντα και τις ανησυχίες κάθε πλευράς.

ΟΙ ΔΙΑΠΡΑΓΜΑΤΕΥΣΕΙΣ ΓΙΑ ΤΟΝ ΕΛΕΓΧΟ ΤΩΝ INF

Μετά από την απόφαση του προέδρου Carter να αναβάλει την επικύρωση της SALT II από τη Γερουσία και τη διαδοχική απόφαση του Reagan να μην την επιζητήσει, ήρθαν στο προσκήνιο δύο νέες διαπραγματεύσεις: οι διαπραγματεύσεις START, οι οποίες έδιναν έμφαση στη μείωση και όχι στον περιορισμό των εξοπλισμών, και οι διαπραγματεύσεις INF (Intermediate-Range Nuclear Forces), με σκοπό τον περιορισμό και τη μείωση των πυρηνικών όπλων ενδιάμεσου βεληνικού⁵⁷.

Το θέμα του περιορισμού των πυρηνικών όπλων θεάτρου απασχολούσε τις δύο υπερδυνάμεις για περισσότερο από τρεις δεκαετίες. Από τα τέλη της δεκαετίας του 1950, η ΕΣΣΔ είχε ρίξει στο τραπέζι των διαπραγματεύσεων διάφορα σχέδια για την απομάκρυνση ή τη μείωση αυτού του τύπου όπλων από την Ευρώπη και τη

⁵⁷ McNeill John H., *US-USSR Nuclear Arms Reduction Negotiation: The Process and the Lawyer*, The American Journal of International Law. Vol. 79, No.1, Jan., 1985

δημιουργία μη- πυρηνικών ζωνών. Η Δύση όμως αντιδρούσε σε αυτά τα σχέδια με σκεπτικισμό καθώς η στρατηγική ασυμμετρία στην περιοχή ήταν εις βάρος της⁵⁸.

Αυτή η ασυμμετρία έχει τρεις εκφάνσεις: κατά πρώτον, τη στρατιωτική δυσαναλογία. Η ανισορροπία στο συμβατικό οπλοστάσιο στην Ευρώπη, καθιστά το NATO πιο εξαρτημένο από το πυρηνικό του οπλοστάσιο από ότι το Σύμφωνο της Βαρσοβίας.

Δεύτερον, η γεωγραφική εγγύτητα της ευρωπαϊκής Δύσης στην ΕΣΣΔ σε σχέση με τις ΗΠΑ δημιουργεί αυτομάτως μια ασυμμετρία όταν πρόκειται για αμοιβαία απομάκρυνση δυνάμεων.

Τέλος, υπάρχει μια πολιτική ασυμφωνία καθώς το NATO αποτελείται από ελεύθερα και ανεξάρτητα κράτη και το θέμα της πυρηνικής αποτροπής αποτελεί ένα ζήτημα πολιτικής ευαισθησίας σε ότι αφορά στην ανεξαρτησία των πυρηνικών δυνάμεων της Γαλλίας και της Μεγάλης Βρετανίας.

Αυτοί είναι οι κυριότεροι λόγοι για τους οποίους οι πρωτοβουλίες για τον περιορισμό των πυρηνικών όπλων θεάτρου έτειναν να είναι πιο περιορισμένες. Παρ' όλα αυτά, τη δεκαετία του 1980 έλαβε χώρα στη Γενεύη μια σειρά διαπραγματεύσεων, βασικό θέμα των οποίων ήταν οι πύραυλοι ενδιάμεσου βεληνεκούς.

Σε αυτές η ΕΣΣΔ πρότεινε ένα συμβιβασμό για μείωση των συστημάτων εκτόξευσης και για τις δύο πλευρές στα 300⁵⁹. Ωστόσο συμπεριλάμβανε στα αμερικανικά συστήματα τα βρετανικά και τα γαλλικά, αλλά όχι και τους δικούς της πυραύλους SS-20. Η επόμενη σοβιετική πρόταση το 1982 προέβλεπε τη ματαίωση της απόφασης του NATO για εκσυγχρονισμό και τη μείωση των σοβιετικών πυραύλων στο επίπεδο του γαλλο-αγγλικού οπλοστασίου.

Αυτή η πρόταση δεν μπορούσε να γίνει αποδεκτή για το λόγο του ότι η απλή μετακίνηση των πυραύλων SS-20 δεν ήταν αρκετή. Το βεληνεκές αυτών των πυραύλων ήταν τόσο, που θα μπορούσαν να πλήξουν την Ευρώπη από τα βάθη της Ασίας. Επιπλέον μια μετακίνησή τους στην Ασία θα προκαλούσε ανησυχία σε άλλους δυτικούς συμμάχους όπως η Ιαπωνία και η Κίνα. Ικανοποιητική σαν πρόταση θεωρούταν η καταστροφή των SS-20.

⁵⁸Sabin Philip A.G., *Should INF and START be Merged? A Historical Perspective*, International Affairs, Vol. 60, No 3, Summer 1984

⁵⁹ Βαληνάκης Γ. Γιάννης, *Εισαγωγή στην Πυρηνική Στρατηγική*, Παρατηρητής, Θεσσαλονίκη, 1987

Επίσης η Αγγλία και η Γαλλία απείχαν από τις διαπραγματεύσεις της Γενεύης οπότε δεν ήταν μπορούσε να γίνει λόγος για τα οπλοστάσιά τους.

Τον Ιούνιο του 1983 διατυπώθηκε μια συμβιβαστική διατύπωση η «Walk-In-The-Woods Agreement». Η συμφωνία αυτή προέβλεπε τη ματαίωση της εγκατάστασης των αμερικανικών πυραύλων ενδιάμεσου βεληνεκούς Πέρσινγκ-2 και τη θέσπιση μιας οροφής εκτοξευτήρων στην Ευρώπη για κάθε πλευρά, με ένα σύνολο κεφαλών που έφταναν τις 300. Με αυτόν τον τρόπο παραιτούνταν η Σοβιετική Ένωση από την απαίτησή της να συσχετίζονται οι SS-20 με τα γαλλο-βρετανικά συστήματα και όχι με τους νέους ευρωπυραύλους.

Λίγο αργότερα η κυβέρνηση Reagan ανακοίνωσε στη Γενική Συνέλευση του ΟΗΕ ότι οι ΗΠΑ ήταν διατεθειμένες να μειώσουν τους πυραύλους Πέρσινγκ-2, Κρουζ όπως και τα αεροσκάφη τους, ενώ δεν θα κατέβαλλαν προσπάθεια να εξισορροπήσουν τον συνολικό αριθμό όπλων μέσου βεληνεκούς που διέθετε ήδη η ΕΣΣΔ.

Η Σοβιετική Ένωση απάντησε ότι για όσο καιρό δεν θα αναπτύσσονταν οι αμερικανικοί πύραυλοι στην Ευρώπη, δεν θα αύξανε και εκείνη το οπλοστάσιό της στην Ευρώπη ή στην Άπω Ανατολή και ότι θα δέχονταν ίσες οροφές για τα αεροσκάφη του NATO και της ΕΣΣΔ. Σε κάθε περίπτωση όμως παρέμενε η προειδοποίηση ότι ενδεχόμενη εγκατάσταση ευρωπυραύλων θα προκαλούσε τη σοβιετική αντίδραση και τη διακοπή των συνομιλιών.

Ωστόσο το 1983 το γερμανικό Κοινοβούλιο αποφάσισε την εγκατάσταση των ευρωπυραύλων σε γερμανικό έδαφος, γεγονός που έδωσε την αφορμή στην ΕΣΣΔ για την αποχώρηση από τις συνομιλίες. Μετά την αποχώρηση της ΕΣΣΔ από το τραπέζι των διαπραγματεύσεων το NATO συνέχισε τις προετοιμασίες για την εγκατάσταση των Πέρσινγκ-2 και Κρουζ.

Παρ' όλο το ψυχρό κλίμα στις σχέσεις Μόσχας και Ουάσιγκτον, η επαφή διατηρήθηκε και οι συνομιλίες σε δύο άλλα επίπεδα συνεχίστηκαν. Οπότε συνεχίστηκαν για 11^η χρονιά οι διαπραγματεύσεις στη Βιέννη για την αμοιβαία και ισόρροπη μείωση των δυνάμεων, ενώ το 1984 άρχισε η Διάσκεψη για τα Μέτρα Οικοδόμησης Εμπιστοσύνης και Ασφάλειας και τον Αφοπλισμό στην Ευρώπη (Conference on Confidence and Security Building Measures and Disarmament in Europe-CDE).

Η ΕΣΣΔ και οι σύμμαχοί της επεδίωκαν μια συμφωνία για τη μη χρήση βίας, τη μη-χρήση πυρηνικών όπλων και τις αποπυρηνικοποιημένες ζώνες στην Ευρώπη,

την απαγόρευση χρήσης χημικών όπλων καθώς και επιβολή περιορισμών στους στρατιωτικούς προϋπολογισμούς. Οι θέσεις της Δύσης ήταν πιο συγκεκριμένες και λιγότερο φιλόδοξες και αφορούσαν κυρίως στην πρόταση μέτρων οικοδόμησης σχέσεων εμπιστοσύνης και ασφάλειας (CBMS) και στην παρακολούθηση και εξακρίβωση των στρατιωτικών δραστηριοτήτων εκτός στρατοπέδου (out-of-garrison).

Μόνο στις αρχές του 1985 είχαμε την επανέναρξη του διαλόγου ανάμεσα στις δύο Υπερδυνάμεις όσον αφορά στα στρατηγικά μέσου βεληνεκούς και τα αμυντικά/διαστημικά στρατηγικά. Σε αυτές τις διαπραγματεύσεις οι θέσεις των μερών δεν ήταν πολύ διαφορετικές από αυτές που είχαν το 1983 όταν διακόπηκαν οι συνομιλίες.

Το Μάρτιο του 1985 πεθαίνει ο Cherenkov και εκλέγεται πρόεδρος ο Gorbachev, ο οποίος επιθυμούσε να αφοσιωθεί στην επίλυση των εσωτερικών ζητημάτων της χώρας του και των διασυμμαχικών σχέσεων του Συμφώνου της Βαρσοβίας.

Ταυτόχρονα επεδίωκε να αποθαρρύνει τη συνεχή αύξηση και εκσυγχρονισμό του αμερικανικού πυρηνικού οπλοστασίου. Γι' αυτό το λόγο έκανε γρήγορα φανερή την επιθυμία του για επιστροφή στο κλίμα της ύφεσης και για μια διπλωματική επίλυση των εκκρεμοτήτων στο θέμα του ελέγχου των εξοπλισμών. Μέσα σε ένα μήνα ανήγγειλε τη μονομερή αναστολή της συνεχιζόμενης τότε εγκατάστασης των SS-20.

Τον Ιανουάριο του 1986 ο Gorbachev πρότεινε τη μέχρι το 2000 σταδιακή ολοσχερή απομάκρυνση όλων των επιθετικών πυρηνικών όπλων. Η πρόταση προέβλεπε στην αρχή τη μείωση των στρατηγικών πυρηνικών συστημάτων κατά 50%, την ολοσχερή απομάκρυνση των INF και την παγίωση των γαλλικών και βρετανικών δυνάμεων στα υπάρχοντα επίπεδα.

Αργότερα η Γαλλία και η Αγγλία θα έπρεπε να αρχίσουν και αυτές τη μείωση των δικών τους δυνάμεων και τελικά οι δύο υπερδυνάμεις θα έπρεπε να καταστρέψουν τα πυρηνικά τους όπλα. Επειδή αυτές οι προτάσεις αναζωπύρωσαν τις τάσεις αμφισβήτησης μέσα στους κόλπους της συμμαχίας ο Gorbachev παρουσίασε και μια σειρά προτάσεων για τον έλεγχο των συμβατικών εξοπλισμών.

Την πορεία των διαπραγματεύσεων και την έκβασή τους, καθώς και την επίπτωση, την οποία είχαν στις ευρω-ατλαντικές σχέσεις, θα τις δούμε πιο αναλυτικά στο επόμενο κεφάλαιο.

ΜΕΡΟΣ 2^ο

ΟΙ ΔΙΑΠΡΑΓΜΑΤΕΥΣΕΙΣ INF ΚΑΙ ΟΙ ΕΠΙΠΤΩΣΕΙΣ ΤΟΥΣ ΣΤΙΣ ΕΥΡΩ-ΑΤΛΑΝΤΙΚΕΣ ΣΧΕΣΕΙΣ

ΕΙΣΑΓΩΓΗ- Ο ΠΕΡΙΟΡΙΣΜΕΝΟΣ ΠΥΡΗΝΙΚΟΣ ΠΟΛΕΜΟΣ

Παρόλο που το ΝΑΤΟ συνέχιζε να αποκλείει μια σύγκρουση στην Ευρώπη, δεσμεύτηκε στα τέλη του 1954 να χρησιμοποιήσει πυρηνικά όπλα για την άμυνα της ηπείρου, αν αυτό κρινόταν απαραίτητο⁶⁰. Εκείνη την περίοδο, ενώ υπήρχαν διάφορες συζητήσεις, οι οποίες αφορούσαν στο θέμα του περιορισμένου πυρηνικού πολέμου, δεν είχε δοθεί ιδιαίτερη προσοχή στις επιπτώσεις τις οποίες θα είχε μια πιθανή χρήση τακτικών πυρηνικών όπλων.

Τον Οκτώβριο του 1955 ο Brondie δημοσίευσε ένα άρθρο στο οποίο υποστήριζε ότι η χρήση τακτικών πυρηνικών όπλων θα αντιστάθμιζε την αριθμητική κατωτερότητα της Δύσης στην Ευρώπη. Αρκετούς μήνες αργότερα ο Nitze ανέλυσε για πρώτη φορά τα προβλήματα, τα οποία προέκυπταν από τη διατήρηση ενός πολέμου σε περιορισμένα επίπεδα και τόνισε το πολιτικό κόστος το οποίο θα προκαλούνταν από τη χρήση πυρηνικών όπλων.

Ωστόσο αποδέχτηκε την αντίληψη ότι η χρήση τακτικών πυρηνικών όπλων θα ήταν ένα στρατηγικό πλεονέκτημα για τις ΗΠΑ, υπογραμμίζοντας όμως ταυτόχρονα ότι δεν θα έπρεπε να χρησιμοποιηθούν παρά μόνο αν ήταν απολύτως απαραίτητα ώστε να αποφευχθεί μια επίθεση.

Το ερώτημα, το οποίο δημιούργησε αξιοσημείωτες αντιπαραθέσεις και συζητήσεις ήταν αυτό που αφορούσε στη σταθερότητα του περιορισμένου πυρηνικού πολέμου. Από τη μια πλευρά ο Kissinger υποστήριξε ότι η χρήση πυρηνικών όπλων θα συνέβαλε στο να διατηρηθεί ένας πόλεμος περιορισμένος. Από την άλλη πλευρά οι Brondie και King δήλωσαν ότι από τη στιγμή που αυτά θα εισαχθούν, τότε οι δυσκολίες για τον οποιονδήποτε περιορισμό αυξάνονται.

⁶⁰Halperin Norton H., *Nuclear Weapons and Limited War*, The Journal of Conflict Resolution, Vol.5, No 2 (June 1961), p. 149

Για ορισμένους μελετητές ο πόλεμος με συμβατικά όπλα είναι πλέον ασταθής, καθώς από τη στιγμή που αυτός ξεσπάει, κατά πάσα πιθανότητα σταδιακά θα χρησιμοποιηθούν και πυρηνικά. Ο Morgestern υποστηρίζει ότι οι πιέσεις στον στρατηγικό σχεδιασμό θα οδηγήσουν αναπόφευκτα στη χρήση τους, καθώς αφού οι Σοβιετικοί έχουν αναπτύξει πυρηνικό οπλοστάσιο, οι Δυτικοί πρέπει να έχουν ένα σχέδιο για μια ενδεχόμενη χρησιμοποίησή του. Από τη στιγμή που θα δρομολογηθούν αυτά τα σχέδια, πρέπει να περιμένουμε και μια διεξαγωγή πολέμου ανάλογη με αυτά.

Ο Kissinger υποστήριξε ότι ολόκληρος ο σχεδιασμός στρατηγικής οικοδομήθηκε γύρω από την υπόθεση ότι θα χρησιμοποιηθούν σε έναν μελλοντικό πόλεμο, με σημαντικότερο επιχείρημα ότι μια ξαφνική εισαγωγή πυρηνικών όπλων σε έναν περιορισμένο πόλεμο, θα επέτρεπε σε εκείνη την πλευρά, η οποία τα εισήγαγε, να επιτύχει μια αποφασιστική νίκη καταστρέφοντας τα συγκεντρωμένα στρατεύματα του αντιπάλου.

Επίσης βασικά πλεονεκτήματα των πυρηνικών όπλων είναι ότι αντικαθιστούν την αριθμητική κατωτερότητα σε ανθρώπινο δυναμικό και ότι είναι επωφελέστερα στην επίθεση, από ότι στην άμυνα. Ένα επιπλέον πλεονέκτημα εκείνη την εποχή κατά την οποία έγιναν οι πρώτες συζητήσεις για τον περιορισμένο πυρηνικό πόλεμο, ήταν η υπεροχή των Αμερικανών τόσο σε αριθμό πυρηνικών όπλων, όσο και στις δυνατότητες κατασκευής τους για την αύξηση του οπλοστασίου τους.

Εδώ μπορούμε να αντιπαραβάλουμε και τις απόψεις άλλων μελετητών. Π.χ. ο Read υποστήριξε μεν ότι τα τακτικά πυρηνικά όπλα είχαν ενταχθεί στα σχέδια του NATO, όμως δεν φαινόταν να υπάρχει ένα ξεκάθαρο δόγμα για τη χρήση τους στον έλεγχο της μάχης ή στη διατήρηση μιας αμυντικής ζώνης⁶¹. Επίσης τόνισε ότι αθροιστικά τα κράτη μέλη του NATO έχουν το ανθρώπινο δυναμικό και τη βιομηχανική δυνατότητα να παρατάξουν συμβατικές δυνάμεις, οι οποίες θα τους έβγαζαν από την ανάγκη να χρησιμοποιήσουν πρώτοι πυρηνικά όπλα.

Ο ίδιος επίσης αμφιβάλει για την πιθανότητα της διατήρησης ενός πολέμου σε περιορισμένα επίπεδα. Ο Schelling επισημαίνει ότι από τη στιγμή που θα εισαχθούν πυρηνικά όπλα, δεν είναι ο ίδιος πόλεμος πλέον. Τα δεδομένα, τα οποία ίσχυαν στον αρχικό πόλεμο έχουν αλλάξει, δίνοντας της θέση τους σε μια πυρηνική συνδιαλλαγή

⁶¹ Read Thornton, *Nuclear Tactics for Defending a Border*, World Politics, Vol. 15, No 3 (Apr. 1963), p. 390

και επίδειξη, η οποία αυξάνει τον κίνδυνο ενός γενικού πολέμου⁶². Όσο περισσότερο διαρκεί ένας περιορισμένος πόλεμος, τόσο αυξάνεται η πιθανότητα μιας κλιμάκωσης.

Ο κίνδυνος ενυπάρχει μεν στο γεγονός ότι σταδιακά και οι δύο πλευρές αυξάνουν τα επίπεδα βίας, αλλά και στο γεγονός ότι μέσω μη προβλέψιμων παραγόντων μια ακούσια επίθεση μπορεί να συμβεί. Αυτό το σημείο είναι κατά τον Schelling θεμελιώδες για τη στρατηγική του περιορισμένου πυρηνικού πολέμου.

Ο κίνδυνος ενός ξαφνικού πολέμου είναι υπαρκτός και αφορά και στις δύο πλευρές. Ενυπάρχει σε κάθε κρίση και ιδίως σε αυτές όπου υπάρχει στρατιωτική εμπλοκή. Γι' αυτό το λόγο βεβαίως χρησιμοποιούνται και τακτικές ώστε να προληφθεί εξ' αρχής η δημιουργία μιας κρίσης. Η απευθείας τηλεφωνική σύνδεση (Hot Line) μεταξύ Μόσχας- Ουάσιγκτον είναι παράδειγμα διμερούς διακανονισμού, ο οποίος εξυπηρετούσε αυτό το σκοπό⁶³.

Αν σκεφτούμε τις επιπτώσεις μιας σοβιετικής επίθεσης ή ενός πολέμου στην Ευρώπη, θα διαπιστώσουμε ότι μέχρι να αποκλιμακωθεί η κρίση ο κίνδυνος ενός γενικού πολέμου θα συνεχίσει να αυξάνεται. Αυτός είναι ο λόγος για τον οποίο η Ευρώπη πρέπει να είναι προετοιμασμένη για έναν πόλεμο στην περιοχή.

Ο Schelling τονίζει την αναγκαιότητα της ικανότητας της Ευρώπης να αμυνθεί, καθώς ίδιος αμφιβάλλει για την αξιοπιστία μιας μαζικής αμερικανικής απάντησης⁶⁴. Θεωρεί ότι οι ΗΠΑ ακόμα και σε μια απώλεια της Ευρώπης δεν θα αντιδράσουν, καθώς η απάντηση σε ένα τετελεσμένο γεγονός όπως μια σοβιετική επίθεση στην ήπειρο, θα αντιστοιχούσε σε ένα πόλεμο αυτοκτονίας.

Ο Kissinger διαφωνεί λέγοντας ότι ειδικά σε ορισμένες περιοχές όπως οι χώρες του ΝΑΤΟ, η Ιαπωνία, η Φιλιππίνες και η Ταϊβάν, οι ΗΠΑ δεσμεύτηκαν για την υπεράσπισή τους απέναντι σε οποιαδήποτε σοβιετική επίθεση. Σε αυτές τις περιοχές λοιπόν η απειλή της χρήσης πυρηνικών όπλων είναι απόλυτα αξιόπιστη.

Σκοπός λοιπόν της εισαγωγής ή της απειλής εισαγωγής τακτικών πυρηνικών όπλων σε έναν πόλεμο δεν είναι μόνο η διόρθωση της ισορροπίας στο πεδίο της μάχης. Σκοπός είναι να καταστεί η συνέχιση του πολέμου τόσο επώδυνη, ώστε αυτός να τερματιστεί ή να αποτραπεί.

⁶² Schelling T.C., *Nuclear Strategy in Europe*, World Politics, Vol.14, No 3 (April 1962), p. 424

⁶³ Knorr Klaus, *Controlling Nuclear War*, International Security, Vol. 9, No 4, Spring 1985, p. 80

⁶⁴ Schelling T.C., *Nuclear Strategy in Europe*, World Politics, Vol.14, No 3 (April 1962), p. 422

Η «ΕΥΕΛΙΚΤΗ ΑΝΤΑΠΟΔΟΣΗ»

Όπως φάνηκε από τη Συνθήκη του Πότσταμ και τη Συνθήκη της Γιάλτας, οι ΗΠΑ επιθυμούσαν μια συνεργασία με την ΕΣΣΔ στην Ευρωπαϊκή ήπειρο και όχι μια αντιπαράθεση⁶⁵. Όταν έγινε σαφές ότι μια τέτοια εξέλιξη δεν ήταν πιθανή, οι ΗΠΑ έστρεψαν την προσοχή τους στις χώρες της Δυτικής Ευρώπης εφαρμόζοντας μια σειρά από πολιτικές όπως το σχέδιο Μάρσαλ, η δημιουργία του ΟΟΣΑ, η Ευρωπαϊκή Αμυντική Κοινότητα, ο επανεξοπλισμός της Γερμανίας και η ένταξή της στη Δυτική Ευρώπη, η υποστήριξη για τη δημιουργία της ΕΚΑΧ και των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων.

Η αμερικανική υποστήριξη στην Ευρώπη έγινε το μόνιμο μοτίβο μετά την έναρξη του Ψυχρού Πολέμου, καθώς η ενότητα της Ευρώπης θα έφερνε την οικονομική ανοικοδόμηση και την πολιτική σταθερότητα. Επίσης θα περιόριζε τα έντονα κομμουνιστικά κινήματα, τα οποία είχαν αναπτυχθεί και θα σταθεροποιούσε τη Δυτική Γερμανία, εντάσσοντας την πλήρως στη δυτική οικονομική και πολιτική τάξη πραγμάτων. Ο συνδυασμός αυτών επιπλέον θα περιόριζε τη σοβιετική απειλή στην Ευρωπαϊκή ήπειρο.

Στον τομέα της ασφάλειας η αμερικανική δέσμευση εκφράζεται με το Βορειοατλαντικό Σύμφωνο το 1949, το οποίο κατ' αρχάς βασίστηκε σε μία συνεργασία πέντε ευρωπαϊκών κρατών –Βελγίου, Βρετανίας, Γαλλίας, Λουξεμβούργου, Ολλανδίας- τα οποία είχαν υπογράψει το 1948 τη συνθήκη των Βρυξελλών.

Η υπογραφή της Βορειοατλαντικής Συνθήκης το 1949 σήμαινε την απαρχή της αμερικανικής κυριαρχίας σε θέματα άμυνας και ασφάλειας. Οι αμερικανικές κυβερνήσεις αντιλαμβάνονταν το γεγονός ότι η Ευρώπη δεν μπορούσε να έχει μια ανεξάρτητη στρατιωτική δύναμη ικανή να αντιμετωπίσει τις σοβιετικές δυνάμεις, όπως επίσης και το γεγονός ότι οι ευρωπαϊκές χώρες έπρεπε να διαθέσουν τους πόρους τους στην οικονομική τους ανάκαμψη.

⁶⁵ Αρβανιτόπουλος Κωνσταντίνος, Ήφαιστος Παναγιώτης, *Ευρωατλαντικές Σχέσεις*, Ποιότητα, Αθήνα, 2000, σ. 104-108

Είναι αλήθεια όμως ότι δεν είχε προγραμματιστεί εξ' αρχής ότι η άμυνα της Δυτικής Ευρώπης θα εξαρτιόταν από τα πυρηνικά όπλα του NATO⁶⁶. Αντιθέτως, οι ΗΠΑ οραματίζονταν την αναχαίτιση της σοβιετικής απειλής μέσω ισχυρών όπλων εγκατεστημένων στην ευρωπαϊκή ήπειρο και αρχικά θεώρησαν την υπογραφή της Συνθήκης ως μια χειρονομία επιβεβαίωσης των προσδοκιών τους. Ωστόσο η συνθήκη δεν υποχρέωνε το NATO να εμπλακεί σε μια πολεμική σύγκρουση, σε περίπτωση που η Ευρώπη δεχόταν επίθεση, δεν όριζε την ύπαρξη ενός στρατιωτικού διοικητή και δεν δέσμευε τις ΗΠΑ να διατηρούν μόνιμα στρατεύματα στην περιοχή -εκτός από αυτά της Δυτική Γερμανίας.

Τα δεδομένα άλλαξαν μετά την έναρξη του πολέμου στην Κορέα τον Ιούνιο του 1950, ο οποίος αρχικά θεωρήθηκε ως το προλόγιο μιας παγκόσμιας σοβιετικής επίθεσης, μεταβάλλοντας ριζικά την αμερικανική στρατηγική και τη δομή της συμμαχίας. Σε σύντομο χρονικό διάστημα ιδρύθηκε μια ενιαία νατοϊκή στρατιωτική δύναμη υπό τις διαταγές των Αμερικανών και αμερικανικά στρατεύματα εγκαταστάθηκαν στη Δυτική Ευρώπη.

Παρ' όλα αυτά έγινε φανερό ότι οι χώρες του NATO δεν ήταν έτοιμες να δημιουργήσουν συμβατικές δυνάμεις σε τέτοιο επίπεδο ώστε να μπορούν να αντιμετωπίσουν τη σοβιετική απειλή. Στη θέση τους λοιπόν, αποφασίστηκε η πυρηνικοποίηση και ο εξαμερικανισμός της ευρωπαϊκής άμυνας.

Κατέχοντας μια σημαντική υπεροχή στα συστήματα μεταφοράς μεγάλου βεληνεκούς και όντας οι ΗΠΑ σχεδόν απρόσβλητες από σοβιετικά αντίποινα, μπορούσαν να απειλούν αξιόπιστα σοβιετικό έδαφος, σε περίπτωση που το Κρεμλίνο προέλαυνε κατά τις Δυτικής Ευρώπης. Στην ουσία η προστατευτική ομπρέλα της αμερικανικής πυρηνικής ισχύος ήταν τόσο εκτεταμένη, που μπορούσε να υπεραμυνθεί και για τις δύο ηπείρους.

Ωστόσο δεν έλειπαν και οι αντιδράσεις για αυτού του είδους εκτεταμένης αποτροπής και οι οποίες αφορούσαν στην αξιοπιστία της, καθώς «κανένα έθνος δεν είναι πρόθυμο να αυτοκτονήσει για χάρη της ασφάλειας των συμμάχων του». Στα μέσα της δεκαετίας του '50 έγινε σαφές στους στρατηγικούς αναλυτές ότι η πυρηνική ισορροπία ανάμεσα στις δύο υπερδυνάμεις θα δέσμευε καταστροφικά την αμερικανική εγγύηση στην Ευρώπη.

⁶⁶ Layne Christopher, *After the INF Treaty: A New Direction for America's European Policy*, Policy Analysis no 103, April 21, 1988, p. 2

Η εκτεταμένη αποτροπή ήταν μια λογική στρατηγική κατά της διάρκειας της αμερικανικής υπεροχής, όμως αυτή δεν θα ήταν περαιτέρω εφαρμόσιμη, μόλις η ΕΣΣΔ αποκτούσε δυνατότητα ανταπόδοσης σε μια πυρηνική επίθεση. Σε μια κατάσταση ισορροπίας λοιπόν, οι Αμερικανοί δεν θα εξέθεταν τις πόλεις τους σε μια πυρηνική καταστροφή, για να προστατεύσουν τη Δυτική Ευρώπη.

Τότε ήταν που ήρθε στο προσκήνιο η «ευέλικτη ανταπόδοση». Για τις ΗΠΑ ήταν μια ανακούφιση αυτό το δόγμα, καθώς με αυτό τον τρόπο θα ελαττωνόταν η ένταση από την δέσμευση για την ασφάλεια της Ευρώπης, όπως και η ανησυχία για μια ραγδαία κλιμάκωση ενός πολέμου σε διηπειρωτική πυρηνική σύγκρουση⁶⁷. Στους Ευρωπαίους συμμάχους όμως αυτό δημιούργησε νέες ανησυχίες, από την πιθανότητα ενός περιορισμένου πυρηνικού πολέμου στη Γηραιά Ήπειρο.

Οι Αμερικανοί στρατηγιστές περιέγραψαν την «ευέλικτη ανταπόδοση» ως μια στρατηγική, η οποία επιτρέπει την ελεγχόμενη κλιμάκωση ενός πολέμου μέσω τριών σταδίων⁶⁸: αρχικά χρησιμοποιούνται συμβατικά όπλα, στη συνέχεια πυρηνικά όπλα θεάτρου και τέλος στρατηγικά πυρηνικά όπλα. Το δεύτερο στάδιο θα πραγματοποιούνταν σε περίπτωση σύγκρουσης των δύο υπερδυνάμεων στην Ευρώπη μέσω της χρήσης δυνάμεων ενδιάμεσου βεληνεκούς. Γι' αυτό το λόγο ουσιαστικά τα συστήματα μέσου βεληνεκούς στην Ευρώπη συμπληρώνουν το κενό στη σκάλα της κλιμάκωσης στην οποία βασίζεται η «ευέλικτη ανταπόδοση».

Το νέο δόγμα προκάλεσε τις ευρωπαϊκές ανησυχίες αναφορικά με την πιθανότητα ενός πολέμου στην Γηραιά Ήπειρο, είτε με συμβατικά, είτε με τακτικά πυρηνικά όπλα. Το προηγούμενο δόγμα του NATO βασιζόταν κυρίως σε στρατηγικά πυρηνικά όπλα, γεγονός που σήμαινε την ταυτόχρονη ανάμειξη ΗΠΑ- Ευρώπης σε μια σύγκρουση. Τώρα όμως, δημιουργούνταν οι κατάλληλες συνθήκες, ώστε να μην εμπλακούν οι αμερικανικές δυνάμεις σε έναν ενδεχόμενο ευρωπαϊκό πόλεμο.

Επίσης, το γεγονός ότι οι σημαντικές αποφάσεις για τα αμυντικά θέματα του NATO λαμβάνονταν στην Ουάσιγκτον αύξανε τον φόβο των συμμάχων. Για να καθησυχαστούν οι ανησυχίες των Ευρωπαίων το NATO καθιέρωσε διαδικασίες σύμφωνα με τις οποίες οι πυρηνικές δυνάμεις θα διαβουλεύονταν με τους υπόλοιπους συμμάχους, πριν χρησιμοποιηθούν τα πυρηνικά συστήματα, τα οποία ήταν

⁶⁷ Verheyen Dirk, Treverton Gregory F., Weickhardt George G., *Euromissiles: The Only Alternative or a Big Mistake?*, International Security, Vol. 8, No. 4, Spring 1984, p. 177

⁶⁸ Layne Christopher, *After the INF Treaty: A New Direction for America's European Policy*, Policy Analysis no 103, April 21, 1988, p. 3

εγκατεστημένα στις χώρες αυτές⁶⁹. Σε κάθε περίπτωση, οι ευρωπαϊκοί ενδοιασμοί εκφράστηκαν κυρίως από τη Γαλλία, η οποία αποχώρησε από το στρατιωτικό σκέλος του NATO το 1967.

Το 1977 άρχισε η κατασκευή του σοβιετικού πυραύλου SS-20, ο οποίος ήταν κατά πολύ πιο εξελιγμένος από τα μέχρι τότε συστήματα, ήδη υπάρχοντα σοβιετικά και αμερικανικά. Το NATO αποφάσισε να καλύψει το χάσμα που δημιουργήθηκε με την κατασκευή νέων πυραύλων εδάφους και πυραύλων μέσου βεληνεκούς, των Pershing 2.

Αυτή είναι η μια εξήγηση για την εγκατάσταση των νέων συστημάτων. Μια δεύτερη άποψη είναι ότι ήταν ένας απλός εκσυγχρονισμός, ο οποίος ήταν προγραμματισμένος, και ο οποίος θα βελτιώνει την ικανότητα επιβίωσης και τη διαπερατότητα των τακτικών πυρηνικών όπλων του NATO. Αν όμως στόχος ήταν η βελτίωση της δυνατότητας επιβίωσης των συστημάτων, αυτά θα έπρεπε να τοποθετηθούν στη θάλασσα, καθώς στην ξηρά ήταν τρωτοί και αποτελούσαν εύκολο στόχο σε ένα σοβιετικό χτύπημα.

Επίσης, παρόλο που οι SS-20 αποτελούσαν ένα σοβαρό ψυχολογικό και πολιτικό αντίκτυπο για τις χώρες του NATO, η επίδρασή τους στην ευρωπαϊκή ισορροπία δυνάμεων είναι αμφισβητήσιμη. Όλοι οι στόχοι, οι οποίοι πλήττονταν από τους SS-20, απειλούνταν ήδη από άλλα σοβιετικά στρατηγικά συστήματα, χωρίς ουσιαστικά να μειώνονται αυτά που στόχευαν σε αμερικανικό έδαφος. Αυτό συνέβαινε επειδή, όπως αποκαλύφθηκε αργότερα, ένα μεγάλο μέρος του σοβιετικού στρατηγικού οπλοστασίου είχε εστιάσει σε ευρωπαϊκούς στόχους.

Το ίδιο όμως ίσχυε και για τα αμερικανικά στρατηγικά όπλα, γεγονός το οποίο γέννησε ερωτηματικά στους σοβιετικούς κύκλους, σχετικά με την πραγματική αιτία εκσυγχρονισμού του τακτικού οπλοστασίου το NATO. Κύριες υποθέσεις ήταν ότι οι ΗΠΑ μελετούσαν την προοπτική ενός πρώτου χτυπήματος ή ότι οι ΗΠΑ θεωρούσαν είναι περιορισμένο πυρηνικό πόλεμο όντως εφικτό⁷⁰.

Σε κάθε περίπτωση, οι νέοι πύραυλοι μέσου βεληνεκούς αποτελούσαν κίνδυνο, καθώς ήταν εξαιρετικά ταχείς, ακριβείς, και ,το πιο σημαντικό, αόρατοι στα ραντάρ. Αυτός ήταν ο λόγος, για τον οποίο οι σοβιετικοί ηγέτες, δήλωσαν ότι θα

⁶⁹ Αρβανιτόπουλος Κωνσταντίνος, Ήφαιστος Παναγιώτης, *Ευρωατλαντικές Σχέσεις, Ποιότητα*, Αθήνα, 2000, σ. 119-120

⁷⁰ Verheyen Dirk, Treverton Gregory F., Weickhardt George G., *Euromissiles: The Only Alternative or a Big Mistake?*, International Security, Vol. 8, No. 4, Spring 1984, p. 178

θεωρούσαν μια επίθεση από ευρωπυραύλους, αντίστοιχη με μιας επίθεσης με αμερικανικά στρατηγικά όπλα και θα επέφερε τις ίδιες συνέπειες για τις ΗΠΑ.

Για τη Δυτική Ευρώπη, τα πυρηνικά συστήματα INF θεωρούνταν κατεξοχήν πολιτικά όπλα, τα οποία αποκαθιστούσαν την αξιοπιστία της ευέλικτης ανταπόδοσης. Το Κρεμλίνο θα έπρεπε να αναλογιστεί ότι μια συμβατική ή πυρηνική επίθεση κατά των συμμάχων του NATO, θα εξαπέλυε αμερικανικούς πυραύλους. Ακόμα και αν η επίθεση στην Ευρώπη ήταν κατά 90% επιτυχημένη, αυτό σημαίνει ότι ένα 10% των πυρηνικών πυραύλων ικανών να πλήξουν σοβιετικό έδαφος θα επιζούσε, ενώ οι αμερικανικές στρατηγικές δυνάμεις θα παρέμεναν άθικτες. Από την άλλη πλευρά, μια επίθεση στις ΗΠΑ, θα προκαλούσε αυτόματα γενικό πόλεμο.

Με αυτόν τον τρόπο λοιπόν, τα νέα συστήματα μέσου βεληνεκούς, συμπλήρωναν το χάσμα, το οποίο είχε δημιουργηθεί στην αποτροπή, συνδέοντας ταυτόχρονα την άμυνα της Ευρώπης με την άμυνα των ΗΠΑ.

ΟΙ ΔΙΑΠΡΑΓΜΑΤΕΥΣΕΙΣ INF

Η ΑΜΕΡΙΚΑΝΙΚΗ ΘΕΣΗ ΣΤΙΣ ΔΙΑΠΡΑΓΜΑΤΕΥΣΕΙΣ INF

Το 1977 οι Σοβιετικοί άρχισαν σε ευρωπαϊκό έδαφος την κατασκευή του πυραύλου SS-20, ενός καινούργιου βαλλιστικού πυραύλου ενδιάμεσου βεληνεκούς, ο οποίος ήταν κινητός, έφερε τρεις ανεξάρτητες πυρηνικές κεφαλές και με το εύρος, το οποίο κάλυπτε, είχε δυνατότητα κρούσης σε ολόκληρη την Ευρώπη⁷¹.

Αυτό οδήγησε δύο χρόνια μετά το NATO στη λεγόμενη «διπλή απόφασή» του. Το πρώτο σκέλος της απόφασης αφορούσε στις διαπραγματεύσεις με την ΕΣΣΔ, με σκοπό την αποκατάσταση της ισορροπίας στα πυραυλικά συστήματα στο χαμηλότερο δυνατό επίπεδο.

Λόγω της απουσίας συμφωνίας για τον έλεγχο των εξοπλισμών το NATO προχώρησε στο δεύτερο σκέλος της απόφασής του, το οποίο είχε να κάνει με τον εκσυγχρονισμό των δυνάμεων μέσου βεληνεκούς, με 464 νέους πυραύλους εδάφους (GLCMs) και 108 αμερικανικούς βαλλιστικούς πυραύλους Pershing 2.

Η κατανομή των δυνάμεων αυτών θα γινόταν ως εξής: όλοι οι Pershing 2 θα εγκατεστήθην στη Δυτική Γερμανία, 160 GLCMs στην Ιταλία και από 48 στο Βέλγιο και στην Ολλανδία⁷². Οι διαδικασίες για την εγκατάστασή τους θα άρχιζαν στα τέλη του 1983 και οι ΗΠΑ θα είχαν τον πλήρη έλεγχό τους.

Ποιοι ήταν οι λόγοι όμως, που οδήγησαν σε αυτήν την απόφαση;

Ως συνήθης λόγος για την εγκατάσταση των συγκεκριμένων πυραύλων στην Ευρώπη παρουσιάζεται να είναι το γεγονός ότι οι ευρωπαϊκοί σύμμαχοι δυσπιστούσαν ως προς την αξιοπιστία της αμερικανικής κυβέρνησης για το αν η τελευταία χρησιμοποιούσε στρατηγικά όπλα για την υπεράσπιση της ηπείρου έναντι μιας σοβιετικής επίθεσης. Η εγκατάσταση αμερικανικών πυραύλων στη Δυτική Ευρώπη, ικανών να πλήξουν στόχους μέσα στην ΕΣΣΔ, θα συνέδεε την ευρωπαϊκή άμυνα με την αμερικανική στρατηγική αποτροπής. Αμυντικά πλήγματα κατά των Σοβιετικών από αμερικανικές πυρηνικές δυνάμεις στην Ευρώπη, θα προκαλούσαν

⁷¹ *Weapons of Mass Destruction*, Federation of American Scientists, <http://www.fas.org/nuke/control/inf/inf-chron.htm>

⁷² Gellner Charles R., *U.S.-Soviet Negotiations to Limit Intermediate-Range Nuclear Weapons*, Report No. 82-136 S, The Library of Congress, July 1982, p.2-9

αντίποινα σε αμερικανικό έδαφος, συνδέοντας με αυτόν τον τρόπο την αμερικανική και τη νατοϊκή στρατηγική.

Ένας δεύτερος λόγος ήταν ότι μέσω των νέων όπλων θα διεκπεραιωνόταν το δόγμα της «ευέλικτης ανταπόδοσης» του NATO. Σκοπός ήταν να υπάρχει η δυνατότητα αποτελεσματικής αντιμετώπισης μιας σοβιετικής επίθεσης και να μην επιτραπεί στην ΕΣΣΔ να αποκτήσει τον έλεγχο της κλιμάκωσης.

Τα συστήματα μέσου βεληνεκούς του NATO –κυρίως τα αμερικανικά και βρετανικά βομβαρδιστικά-, ήταν ήδη απαρχαιωμένα και ως εκ τούτου λιγότερο αποτελεσματικά. Τα κράτη-μέλη του NATO επιθυμούσαν να μπορεί να αμυνθεί η συμμαχία στους SS-20 και στα βομβαρδιστικά Backfire, τα οποία αποτελούσαν μεγαλύτερη απειλή από ότι η προηγούμενοι πυραυλοι SS-4, και SS-5, καθώς εκτός από τις 3 πυρηνικές κεφαλές που έφεραν και το μεγάλο τους εύρος, είχαν και πολύ μικρό σφάλμα ευστοχίας. Χωρίς τους νέους πυραύλους το NATO ήταν ανεπαρκές σε αυτού του είδους συστήματα.

Μια επιπλέον άποψη, η οποία προέρχεται από αυτούς που δεν ενδιαφέρονταν ιδιαίτερα για την ισορροπία των δυνάμεων μέσου βεληνεκούς ή για την αποκατάσταση του δόγματος της ευέλικτης ανταπόδοσης ήταν ότι οι ΗΠΑ χρειαζόταν νέα αξιόπιστα όπλα για να απειλήσουν την ΕΣΣΔ. Συγκεκριμένα ένα νέο είδους όπλο, το οποίο θα μπορούσε να πλήξει σοβιετικό έδαφος και ζωτικούς στρατιωτικούς στόχους.

Όπως αναφέρθηκε ήδη, ένας βασικός λόγος για την εγκατάσταση των νέων συστημάτων ήταν για να καθησυχαστούν οι ευρωπαϊκοί φόβοι, ότι οι ΗΠΑ θα ήταν απρόθυμες να απαντήσουν σε μια σοβιετική επίθεση στην ευρωπαϊκή ήπειρο. Κύρια ανησυχία της Ευρώπης δεν ήταν μια άμεση επίθεση, αλλά φόβοι μήπως η ΕΣΣΔ εκμεταλλευτεί πολιτικά τη φαινομενική αδυναμία δέσμευσης του NATO στην Ευρώπη και «εκβιάζει» τα κράτη-μέλη της συμμαχίας. Εν συντομία στόχος της «Διπλής Απόφασης» ήταν να τονωθεί το ηθικό των Ευρωπαίων και ταυτόχρονα να δοθεί απάντηση στο νέο μέτωπο της Μόσχας.

Ενώ η απόφαση του NATO να εγκαταστήσουν συστήματα μέσου βεληνεκούς βασιζόταν σε δεδομένες ανεξάρτητες στρατιωτικές βλέψεις, υπήρχαν άλλοι στρατιωτικοί και πολιτικοί παράγοντες, οι οποίοι οδήγησαν τις δυτικές χώρες στην απόφαση να πιέσουν για διαπραγματεύσεις με ΕΣΣΔ για μείωση των συστημάτων μέσου βεληνεκούς.

Αξιωματικοί του NATO δήλωσαν ότι και τα δύο μέρη ήταν ίσης σημασίας. Σε αυτό το σημείο παρατηρούμε ότι τα σχέδια για την εγκατάσταση των πυραύλων, θα χρησιμοποιούνταν για τις διαπραγματεύσεις αναφορικά με την απομάκρυνση των σοβιετικών INF. Χωρίς το σκέλος της απόφασης για την εγκατάσταση των πυραύλων, οι πιθανότητες επιτυχίας των διαπραγματεύσεων ήταν ελάχιστες.

Ίσως αυτός να ήταν ένας από τους λόγους για τους οποίους η κυβέρνηση Reagan διατύπωσε με αυτόν την τρόπο τη «μηδενική επιλογή». Για παράδειγμα, θα μπορούσε να έχει διατυπωθεί με λιγότερο ακραία μορφή ή θα μπορούσε να εφαρμοστεί μόνο σε αυτούς τους πυραύλους τους οποίους η ΕΣΣΔ είχε σκοπό να εγκαταστήσει στην Ευρώπη, δηλαδή Δυτικά των Ουραλίων με εύρος αρκετό ώστε να πλήξει τη Δυτική Ευρώπη. Επιπλέον η πρόταση θα μπορούσε να έχει διατυπωθεί με όρους μείωσης των πυραύλων σε ένα σημείο πάνω από το μηδέν, είτε σε όρους εκτοξευτήρων είτε σε όρους πυρηνικών κεφαλών. Γιατί λοιπόν η μηδενική επιλογή διατυπώθηκε με τόσο στομφώδη τρόπο;

Υπάρχουν διάφορες ερμηνείες. Κατ' αρχάς, η πρόταση ήταν μια σκληρή θέση έναρξης και η κυβέρνηση Reagan είχε σκοπό να διαπραγματευτεί χωρίς συμβιβασμούς για όλα ή για όσα περισσότερα μπορούσε. Δεύτερον, η κυβέρνηση είχε σκοπό να διατηρήσει όσο γινόταν πιο άκαμπτη θέση, καθότι οι διαπραγματεύσεις START προγραμματίζονταν να λάβουν χώρα ταυτόχρονα με τις INF και τα δύο πλαίσια των διαπραγματεύσεων θα μπορούσαν να συντονιστούν πιο αποτελεσματικά μετά την κατάθεση και των δύο μερών στο τραπέζι και αυτό ίσως απλώς απαιτούσε μια σχετικά σκληρή στάση.

Τρίτον, ο Reagan εκτιμώντας την κατάσταση της κοινής γνώμης στην Ευρώπη, τον αργό ρυθμό των προγραμμάτων INF στη γηραιά ήπειρο και το χρονικό πλαίσιο της διεξαγωγής των διαπραγματεύσεων, πριν από την προεκλογική καμπάνια του 1984, αποφάσισε να στηρίξει την προεκλογική του καμπάνια στην πορεία των διαπραγματεύσεων START στον τομέα του ελέγχου των εξοπλισμών, καθώς οι INF διαπραγματεύσεις δεν αναμενόταν να φέρουν άμεσα αποτελέσματα.

Μια περαιτέρω εξήγηση είναι ότι η κυβέρνηση πίστευε ότι η καλύτερη διαπραγματευτική μέθοδος είναι η συγχώνευση των διαπραγματεύσεων INF και START σε μία διαδικασία. Η συνθήκη SALT III οραματιζόμενη από τη SALT II ήταν ένας συνδυασμός ελέγχου τακτικών και στρατηγικών πυρηνικών όπλων και οι σύμβουλοι του Reagan πίστευαν ότι έτσι πρέπει να διατηρηθεί και στο μέλλον. Υπό

αυτές τις συνθήκες υιοθετήθηκε μια άκαμπτη μηδενική επιλογή μέχρι να κατέληγαν στη συγχώνευση.

Μια περαιτέρω πιθανή εξήγηση είναι ότι ο Reagan δεν ήθελε να προχωρήσουν σε πρώτη φάση οι διαπραγματεύσεις καθώς και ο ίδιος δεν πίστευε ότι θα μπορούσαν να έχουν επιτυχές αποτέλεσμα για τις ΗΠΑ, αν πρώτα δεν άρχιζε η εγκατάσταση των πυραύλων. Εκείνη την εποχή οι ΗΠΑ ζητούσαν από την ΕΣΣΔ να ανταλλάξει «κάρβουνο για στάχτες»⁷³, και γι' αυτό το λόγο οι Αμερικανοί έπρεπε να επιδεικνύουν μια αδιάλλακτη αποφασιστική στάση, και για να καταλαγιάσουν οι εντάσεις μέσα στη συμμαχία αλλά και να υπάρχει και ένα μέσο πίεσης προς την ΕΣΣΔ.

Όπως δήλωσε και ο Rostow το 1982, «οι σύμμαχοί μας συμφωνούν ότι οι προετοιμασίες για την εγκατάσταση πρέπει να συνεχιστούν και πρέπει να δείχνουμε ότι είμαστε έτοιμοι να διεκπεραιώσουμε το πρόγραμμά μας, συμπεριλαμβανομένου και της έναρξης της εγκατάστασης το 1983, εκτός και αν υπάρξει ένα διαπραγματευτικό αποτέλεσμα που καθιστά την απόφαση περιττή. Χωρίς αυτήν την ξεκάθαρη αποφασιστικότητα, οι Σοβιετικοί δεν θα έχουν κίνητρο να διαπραγματευτούν σοβαρά»⁷⁴.

Φαίνεται λοιπόν καθαρά ότι στα πλαίσια της «μηδενικής επιλογής» σκοπός της εγκατάστασης των πυραύλων ήταν να στηρίξουν τις διαπραγματεύσεις για τα INF. Αν οι διαπραγματεύσεις είχαν αίσια έκβαση τότε η εγκατάσταση των πυραύλων θα τερματιζόταν. Από την άλλη πλευρά, αν οι διαπραγματεύσεις αποτύγχαναν, τότε οι επιχειρήσεις θα συνεχίζονταν, καθώς υπήρχαν κι άλλοι λόγοι υπέρ της εγκατάστασής τους.

Επιπρόσθετα με αυτούς τους στρατιωτικούς παράγοντες υπήρχαν και πολιτικά κίνητρα για την απόφαση για τη συζήτηση για τη μείωση στους INF. Κατ' αρχάς, υπήρχαν πολλοί μέσα στο NATO οι οποίοι δεν επιθυμούσαν τη δυσχέρεια των σχέσεων Ανατολής- Δύσης περισσότερο από ότι ήταν απαραίτητο, καθώς κάτι τέτοιο θα μπορούσε να οδηγήσει σε μια κούρσα εξοπλισμών, η οποία θα κόστιζε αφενός στο NATO και αφετέρου δεν θα ενίσχυε την ασφάλειά του.

⁷³ *INF negotiations and European security - intermediate-range nuclear forces* - Paul H. Nitze's address before the American Association for the Advancement of Science on September 28, 1987, http://findarticles.com/p/articles/mi_m1079/is_n2132_v88/ai_6536467/print

⁷⁴ Gellner Charles R., *U.S.-Soviet Negotiations to Limit Intermediate-Range Nuclear Weapons*, Report No. 82-136 S, The Library of Congress, July 1982, p.8

Δεύτερον, οι σχέσεις Μόσχας –NATO διευθετούνταν με βάση τις δύο αρχές της «άμυνας και αποκλιμάκωσης». Αυτή η διττή πολιτική απεικόνιζε γενικότερα την πολιτική της συμμαχίας και ήταν απαραίτητη σε αυτή την περίπτωση.

Επιπλέον, ένα σημαντικό τμήμα της κοινής γνώμης σε χώρες κλειδιά, όπως είναι η Δυτική Γερμανία, το Βέλγιο και η Ολλανδία έπρεπε να πειστούν ότι μια ακόλουθη πράξη θα λάβαινε χώρα για να θέσει υπό όρους τη στρατιωτική απόφαση, με σκοπό να την κάνει πιο αποδεκτή στο εσωτερικό των κρατών.

Τα θεμέλια για την απόφαση για τον έλεγχο των εξοπλισμών δόθηκαν από μια ειδική ομάδα, η οποία έθεσε πέντε πάγια κριτήρια, με βάση τα οποία θα διεξάγονταν οι συζητήσεις⁷⁵.

Αυτά ήταν τα εξής:

1. Θα εξασφαλιζόταν η ισότητα των δύο πλευρών στα ανώτατα όρια για τους εξοπλισμούς και τα δικαιώματα.
2. Τα όρια θα ήταν διμερή και δεν θα εμπλέκονταν τρίτες χώρες.
3. Οι οροφές, οι οποίες θα αποφασίζονταν, θα ίσχυαν σε παγκόσμια κλίμακα και θα συμπεριλάμβαναν και τα τακτικά πυρηνικά όπλα μεγαλύτερου βεληνεκούς, διαβεβαιώνοντας με αυτόν τον τρόπο ότι δεν θα υπήρχε μετατόπιση του προβλήματος ασφαλείας από την Ευρώπη στην Άπω Ανατολή.
4. Η πρόταση λύσης δεν θα μειώνει τη συνεισφορά των ΗΠΑ στη συμβατική άμυνα του NATO, και
5. Οι όροι της συνθήκης θα πρέπει να είναι ικανοποιητικά επαληθεύσιμοι.

Είναι γεγονός ότι σε αυτό το πρώτο στάδιο των διαπραγματεύσεων κανένα από αυτά τα κριτήρια δεν ικανοποιήθηκε. Οι Σοβιετικοί υποστήριζαν ότι τα γαλλικά και βρετανικά αερομαχητικά και πύραυλοι μέσου βεληνεκούς θα έπρεπε να συμπεριληφθούν στη συμφωνία, επομένως οι περιορισμοί δεν θα ήταν διμερείς.

Στην πραγματικότητα αν συμπεριλαμβανόταν τα γάλλο-βρετανικά συστήματα, τα οποία πλησίαζαν αριθμητικά το ανώτατο όριο των 300 INF που είχαν προτείνει οι Σοβιετικοί⁷⁶, οι Αμερικανοί δεν θα είχαν δικαίωμα για δυνάμεις μέσου βεληνεκούς, ενώ η ΕΣΣΔ θα διατηρούσε μια ουσιαστική δύναμη.

⁷⁵ *The INF treaty: negotiation and ratification - Intermediate-Range Nuclear Forces Treaty* - Max M. Kampelman and Maynard W. Glitman testify before the Senate Foreign Relations Committee http://findarticles.com/p/articles/mi_m1079/is_n2132_v88/ai_6536467

⁷⁶ *Treaty Compliance*, Office of the Under Secretary of Defence for Acquisition, Technology, and Logistics, <http://www.dod.mil/acq/acic/treaties/inf/execsum.htm#top>

Επίσης οι Σοβιετικοί υποστήριζαν ότι η συγκεκριμένη συνθήκη θα ίσχυε μόνο για την ευρωπαϊκή ήπειρο, πράγμα που σημαίνει ότι το πρόβλημα θα μπορούσε να μεταφερθεί στην ασιατική ΕΣΣΔ⁷⁷. Λόγω του μεγάλου βεληνεκού του SS-20 και της δυνατότητας εύκολης μεταφοράς του, η Ευρώπη θα συνέχιζε να παραμένει υπό απειλή.

Στη συνέχεια, οι Σοβιετικοί πρότειναν περικοπές στα αεροσκάφη, και με αυτόν τον τρόπο θα μειωνόταν η συνεισφορά των ΗΠΑ στο ΝΑΤΟ σε συμβατικό εξοπλισμό. Τέλος, το ζήτημα της επιβεβαίωσης αναφέρθηκε ελάχιστα.

Η ΣΟΒΙΕΤΙΚΗ ΘΕΣΗ ΣΤΙΣ ΔΙΑΠΡΑΓΜΑΤΕΥΣΕΙΣ

Αρχικά η ΕΣΣΔ αρνήθηκε να συμμετάσχει σε συζητήσεις, όσο το ΝΑΤΟ ενέμενε και δεν ανακαλούσε τη «διπλή απόφασή» του⁷⁸. Παρόλα αυτά η σοβιετική στάση άλλαξε και οι διαπραγματεύσεις άρχισαν στη Γενεύη το φθινόπωρο του 1980.

Από την αρχή των διαπραγματεύσεων ο Brezhnev υποστήριξε ότι και οι δύο πλευρές πρέπει να διατηρούν ένα δικαιοστάσιο για τις εγκαταστάσεις των συστημάτων τους, μέχρις ότου να συναφθεί η συνθήκη⁷⁹. Οι ΗΠΑ και το ΝΑΤΟ θεώρησαν ότι οι δυτικές επιχειρήσεις θα παρεμποδιζόταν και θα επιβραδύνονταν μέσω ενός δικαιοστασίου, αλλά οι ήδη υπάρχοντες σοβιετικοί πύραυλοι δεν θα μειώνονταν, γεγονός που καθιστούσε την πρόταση επιζήμια για την αμερικανική πλευρά.

Η συμπεριφορά του Σοβιετικού ηγέτη στις επερχόμενες διαπραγματεύσεις θα στηριζόταν σε δύο βασικές αρχές, της ισοτιμίας και της ίσης ασφάλειας και θα προσπαθούσε να αμβλύνει τις αντιπαραθέσεις.

Το Φεβρουάριο του 1982, η σοβιετική πλευρά ανακοίνωσε ότι ήταν έτοιμη να δεχτεί μια πραγματικά «μηδενική επιλογή», αποκηρύσσοντας όλα τα τακτικά

⁷⁷ *INF negotiations and European security - intermediate-range nuclear forces* - Paul H. Nitze's address before the American Association for the Advancement of Science on September 28, 1987 http://findarticles.com/p/articles/mi_m1079/is_n2132_v88/ai_6536467

⁷⁸ *Treaty Compliance*, Office of the Under Secretary of Defence for Acquisition, Technology, and Logistics <http://www.dod.mil/acq/acic/treaties/inf/execsum.htm#top>

⁷⁹ Gellner Charles R., *U.S.-Soviet Negotiations to Limit Intermediate-Range Nuclear Weapons*, Report No. 82-136 S, The Library of Congress, July 1982, p.11

πυρηνικά όπλα στην Ευρώπη, δημιουργώντας έτσι μια αποπυρηνικοποιημένη ζώνη στη γηραιά ήπειρο.

Συνέχισε λέγοντας ότι «αν η Δύση δεν είναι έτοιμη για μια τέτοια ριζική λύση, τότε η ΕΣΣΔ έχει και άλλη πρόταση», εισάγοντας μια συμφωνία βασισμένη στις εξής αρχές:

1. Η συμφωνία πρέπει να περιλαμβάνει όλα τα όπλα μέσου βεληνεκούς, τα οποία έχουν ακτίνα μάχης μεγαλύτερη ή ίση των 1.000 χλμ και είτε είναι εγκατεστημένα στην Ευρώπη είτε σε συνορεύοντα ύδατα με σκοπό να χρησιμοποιηθούν σε αυτήν.
2. Και οι δύο πλευρές, οι οποίες κατείχαν περίπου 1.000 πυρηνικά όπλα, θα τα μείωναν σταδιακά στα 600 μέχρι το 1985 και στα 300 μέχρι το τέλος της δεκαετίας.
3. Η κάθε πλευρά θα επέλεγε ποιά οπλικά συστήματα θα μείωνε και ποιους εξοπλισμούς θα αντικαθιστούσε και θα εκσυγχρόνιζε, των οποίων το πλαίσιο εργασίας θα καθοριζόταν συμπληρωματικά.
4. Κύριος λόγος της μείωσης θα ήταν η καταστροφή των εν λόγω συστημάτων, αλλά δεν θα αποκλειόταν και η πιθανότητα απομάκρυνσής τους, πίσω από συγκεκριμένα συμφωνημένα όρια.
5. Θα έπρεπε να υπάρχει έλεγχος για τη συμμόρφωση στα συμφωνηθέντα.
6. Κατά τη διάρκεια των διαπραγματεύσεων κάθε πλευρά θα απείχε από επιπλέον εγκαταστάσεις INF και οι τρέχοντες επιχειρήσεις θα πάγωναν ποσοτικά και ποιοτικά. Αν οι ΗΠΑ συμφωνούσαν στο δικαιοστάσιο για την εγκατάσταση των πυραύλων κατά την περίοδο των διαπραγματεύσεων η ΕΣΣΔ θα δεχόταν ως ένδειξη καλής θέλησης να μειώσει μονομερώς τα τακτικά της όπλα στην Ευρώπη.

Η αμερικανική απάντηση στη σοβιετική πρόταση για τη μείωση των πυραύλων στους 300 ήταν ότι αν η τελευταία συνδεόταν με το δικαιοστάσιο, θα εξαιρούσε όλους τους αμερικανικούς πυραύλους από την Ευρώπη, ενώ θα άφηνε ανέπαφους 300 SS-20. Τα γάλλο-βρετανικά συστήματα συμπεριλαμβάνονταν στο NATO και αποτελούσαν το μεγαλύτερο μέρος των 300 για τη συμμαχία προβλεπόμενων πυραύλων.

Έτσι με βάση την αμερικανική ερμηνεία το σοβιετικό σχέδιο θα εδραίωνε την ανωτερότητα της ΕΣΣΔ στην ευρωπαϊκή ήπειρο. Πρέπει να επισημάνουμε όμως, ότι

η σοβιετική πρόταση για κλιμακωτή μείωση σε ένα ίσο επίπεδο, συμπίπτει με τον αμερικανικό στόχο της μείωσης των εξοπλισμών σε ένα επίπεδο ίσο και δίκαιο.

Πέντε εβδομάδες αργότερα η ΕΣΣΔ έφερε μία νέα πρόταση με τους ακόλουθους όρους:

1. Η ΕΣΣΔ θα διέκοπτε μονομερώς την κατασκευή επιπλέον εξοπλισμών μέσου βεληνεκούς στην ευρωπαϊκή της περιοχή και ο Brezhnev πρόσθεσε ότι το δικαιοστάσιο θα ίσχυε και για την ποιοτική και την ποσοτική έκφραση αυτών.
2. Η σοβιετική κυβέρνηση ανακοίνωσε τη μονομερή μείωση στο τρέχον έτος πυραύλων μέσου βεληνεκούς, πιθανών των παλαιότερων SS-4 και SS-5.
3. Επίσης ο Brezhnev δήλωσε ότι το σοβιετικό δικαιοστάσιο θα ίσχυε μέχρι να επιτευχθεί μια συμφωνία στη βάση της «ισοτιμίας και ίσης ασφάλειας» για τη μείωση των INF, οι οποίοι ήταν σχεδιασμένοι για χρήση στην Ευρώπη ή μέχρι να γίνουν από την πλευρά των ΗΠΑ πρακτικές προετοιμασίες για την παράταξη των πυραύλων εδάφους και των Pershing 2 στην Ευρώπη.

Τι εννοούσε ακριβώς ο Brezhnev με τον όρο «πρακτικές προετοιμασίες» δεν είναι ξεκάθαρο, καθώς οι προετοιμασίες για την εγκατάσταση είχαν ξεκινήσει από το 1982 στην Αγγλία και στην Ιταλία, αλλά η ΕΣΣΔ δεν είχε ανακοινώσει το τέλος του δικαιοστασίου.

Το Μάρτιο του 1982 ο Λευκός Οίκος κατήγγειλε το μονομερές δικαιοστάσιο ότι το τελευταίο δεν ήταν «ούτε μονομερές, ούτε δικαιοστάσιο». Η πρόταση αυτή δεν ήταν άλλο παρά μία προσπάθεια διχασμού της Δύσης και ταυτόχρονα διασφάλισης της σοβιετικής ηγεμονίας στην Ευρώπη. Επίσης η αμερικανική κυβέρνηση τόνισε ότι η πρόταση δεν θα μπορούσε να χαρακτηριστεί μονομερής, από τη στιγμή που είχε συνδεθεί με τον όρο να μην εφαρμοστεί η Διπλή Απόφαση του 1979.

Οι δηλώσεις συνεχίστηκαν λέγοντας ότι η ΕΣΣΔ κατείχε ήδη 300 SS-20, οι οποίοι έφεραν 900 πυρηνικές κεφαλές. Επιπλέον η τελευταία προετοίμαζε έδαφος ανατολικά και δυτικά από τα Ουράλια δείχνοντας ότι η κατασκευή των SS-20 δεν θα τερματιζόταν. Επιπρόσθετα, η σοβιετική πρόταση δεν ήταν στην πραγματικότητα δικαιοστάσιο, καθώς περιόριζε τους πυραύλους μόνο στην Ευρώπη και όχι στην Ασία, όπου θα μπορούσαν να τοποθετηθούν και πάλι να πλήξουν τα κράτη μέλη του ΝΑΤΟ.

Σύντομα οι ΗΠΑ καταδίκασαν τη σοβιετική πρωτοβουλία ως προπαγάνδα και την απέρριψαν. Στην πορεία επιβεβαίωσαν την πρόθεσή τους να βάλουν σε εφαρμογή την απόφαση του '79.

Ο Brezhnev στις δηλώσεις που προαναφέρθηκαν απάντησε ότι η ΕΣΣΔ είχε ήδη αρχίσει να μειώνει τον αριθμό των INF στην Ευρώπη και υποσχέθηκε ότι δεν θα εγκατασταθούν περαιτέρω πύραυλοι δυτικά των Ουραλίων ή σε άλλη περιοχή από την οποία θα μπορούσαν να πλήξουν την Ευρώπη.

Επίσης χαρακτήρισε παράλογη την απαίτηση των ΗΠΑ να συμπεριληφθούν στη συμφωνία οι πύραυλοι στην Ασία και συνέχισε λέγοντας ότι για τους πυραύλους αυτούς θα έπρεπε να συζητήσει μόνο με την Κίνα. Επόμενη δήλωση του σοβιετικού υπουργού εξωτερικών Gromyko έδειξε ότι η ΕΣΣΔ δεν συμφωνούσε με την αμερικανική πρόταση για διαπραγματεύσεις, οι οποίες αφορούσαν μόνο στους πυραύλους, αλλά επανέλαβε ότι η Σοβιετική Ένωση είναι έτοιμη να αποκηρύξει όλα τα συστήματα INF από την Ευρώπη.

Περίληπτικά μπορούμε να πούμε ότι και οι δύο πλευρές ξεκίνησαν τις διαπραγματεύσεις κάνοντας δημόσια σθεναρές πολιτικές προτάσεις. Ουσιαστικά δεν υπήρχαν πολλές ελπίδες να γίνει η πρώτη πρόταση της κάθε πλευράς αποδεκτή από την άλλη. Και οι δύο πλευρές μετέπειτα έπρεπε να υποχωρήσουν, διαφορετικά οι ΗΠΑ θα κινδύνευαν να χάσουν τους Ευρωπαίους συμμάχους τους και η ΕΣΣΔ θα κατάφερνε να πείσει τις ευρωπαϊκές χώρες ότι όντως η μόνη λύση θα ήταν η εγκατάσταση των πυραύλων έτσι όπως αρχικά είχε σχεδιαστεί.

Η ΠΟΡΕΙΑ ΤΩΝ ΔΙΑΠΡΑΓΜΑΤΕΥΣΕΩΝ ΚΑΙ Η ΥΠΟΓΡΑΦΗ ΤΗΣ ΣΥΝΘΗΚΗΣ

Οι Σοβιετικοί πύραυλοι μέσω βεληνεκούς αποτελούσαν ένα μεγάλο πρόβλημα στην ασφάλεια των ΗΠΑ και της Συμμαχίας⁸⁰. Οι προσπάθειες για τον περιορισμό τους κατέληγαν σε αδιέξοδο. Η ΕΣΣΔ είχε για δυο δεκαετίες το πλεονέκτημα στα συστήματα INF μεγαλύτερου βεληνεκούς, χωρίς περιορισμούς. Όταν σταδιακά είχε επέλθει μια ισοτιμία δυνάμεων έκανε την εμφάνισή του ο SS-20.

Το γεγονός αυτό έδωσε το έναυσμα σε μια σειρά γεγονότων τα οποία μεσουρανούσαν στις σχέσεις των υπερδυνάμεων για 11 χρόνια, μέχρι και τη θέση σε ισχύ της συνθήκης INF. Η συνθήκη όχι μόνο ορίζει τη μείωση των εν λόγω

⁸⁰ *The INF treaty: negotiation and ratification - Intermediate-Range Nuclear Forces Treaty* - Max M. Kampelman and Maynard W. Glitman testify before the Senate Foreign Relations Committee, http://findarticles.com/p/articles/mi_m1079/is_n2132_v88/ai_6536467/print

συστημάτων αλλά και την εξάλειψή τους. Επίσης μέσω της συνθήκης η ΕΣΣΔ αναγνωρίζει τη νομιμότητα των ΗΠΑ και των συμμάχων του NATO να συνεργάζονται σε μια συλλογική δράση με σκοπό την αποτροπή της σοβιετικής πίεσης κατά του NATO μέσω της αμερικανικής εγκατάστασης των πυραύλων στην ευρωπαϊκή ήπειρο.

Ανακαλώντας την αρχή των συζητήσεων μπορούμε να δούμε ότι αυτές δεν είχαν καμία πιθανότητα επιτυχίας, καθώς δεν υπήρχαν από δυτικής πλευράς διαπραγματευτικά πλεονεκτήματα, αλλά μόνο απειλές και υποσχέσεις. Δεν υπήρχαν στην Ευρώπη πυρηνικά όπλα μεγαλύτερου μέσου βεληνεκούς (1.000- 5.500 χλμ) και ενώ οι ευρωπαϊκές κυβερνήσεις έκαναν πολιτικές δεσμεύσεις για την εγκατάστασή τους, η κοινή γνώμη αντιδρούσε έντονα και το ζήτημα της μη- εγκατάστασης γινόταν ένα επιχείρημα για προεκλογική καμπάνια.

Από την άλλη πλευρά, η ΕΣΣΔ σε καμία περίπτωση δεν θα έβγαινε ζημιωμένη. Στην πρώτη περίπτωση, αν οι Σύμμαχοι ή οι ΗΠΑ αθετούσαν τις υποσχέσεις τους και διαφοροποιούσαν τις δεσμεύσεις τους, οι Σοβιετικοί θα είχαν καταφέρει να αναστείλουν μια μεγάλη απόφαση του NATO. Αν η δυτική συνοχή συνέχιζε να υφίσταται, η Μόσχα θα μπορούσε πάντα να επιστρέψει στο τραπέζι των διαπραγματεύσεων.

Το θετικό για τη μακροπρόθεσμη πολιτική των ΗΠΑ ήταν ότι και οι τελευταίες και οι ευρωπαϊκοί σύμμαχοι ενέμεναν στην απόφασή τους υπέρ της εγκατάστασης των πυραύλων και ταυτόχρονα αναζητούσαν τις διαπραγματεύσεις για να περιοριστούν τα συστήματα αυτά στο χαμηλότερο δυνατό επίπεδο. Επίσης η αποχώρηση των Σοβιετικών από τις διαπραγματεύσεις το 1983, αποδείχτηκε ότι ήταν γι' αυτούς ένα πολιτικό χτύπημα στην Ευρώπη.

Παρατηρήθηκε στις διαπραγματεύσεις ότι οι Σοβιετικοί ακολουθούσαν μια πολιτική με βάση τα εσωτερικά θέματα των ΗΠΑ και συγκεκριμένα τις εκλογές. Μετά από τις εκλογές του 1984, η ΕΣΣΔ ανανέωσε το ενδιαφέρον της για τις διαπραγματεύσεις για τον έλεγχο των εξοπλισμών. Τότε πρότειναν νέες INF διαπραγματεύσεις συνδυασμένες με τις συζητήσεις για τα στρατηγικά όπλα και τα διαστημικά συστήματα.

Το κύριο μοτίβο της σοβιετικής θέσης ήταν η σύνδεση τριών διαπραγματεύσεων, οι οποίες αφορούσαν σε διαφορετικά οπλικά συστήματα, των διαπραγματεύσεων INF, START και αυτών αναφορικά με την άμυνα του διαστήματος. Οι ΗΠΑ αντίθετα υποστήριζαν την ανεξαρτησία τους, επειδή με αυτόν

τον τρόπο θα έφταναν σε συμφωνία στον κάθε τομέα όταν θα είχε έρθει η κατάλληλη χρονική στιγμή.

Ένα δεύτερο ζήτημα το οποίο απασχόλησε μακροχρόνια τις διαπραγματεύσεις ήταν ότι οι Σοβιετικοί επιθυμούσαν τη σύνδεση των αμερικανικών πυρηνικών συστημάτων με αυτά του Ηνωμένου Βασιλείου και της Γαλλίας, καθώς και άλλα πυρηνικά συστήματα όπως διπλά αερομαχητικά. Οι Σοβιετικοί δεν υποχώρησαν από αυτή τη θέση, παρά μόνο όταν ανέλαβε τις διαπραγματεύσεις ο Vorontsov το Νοέμβριο του 1987.

Το Μάρτιο του 1983, σε μια προσπάθεια να βρεθεί κοινό έδαφος με τη σοβιετική πλευρά, οι ΗΠΑ, ενώ προτιμούσαν ακόμα ένα μηδενικό αποτέλεσμα, πρότειναν μια προσωρινή συμφωνία για ίσες οροφές πυρηνικών κεφαλών στους πυραύλους INF μεγαλύτερου βεληνεκούς σε οποιοδήποτε αριθμό μικρότερο από το προγραμματισμένο αμερικανικό επίπεδο. Η πρόταση απορρίφθηκε από τους Σοβιετικούς.

Η Σοβιετική απροθυμία να αποδεχτεί τη θεμελιώδη αρχή ενός ίσου αποτελέσματος οδήγησε τις διαπραγματεύσεις σε αδιέξοδο⁸¹. Το Νοέμβριο του 1983 το Γερμανικό κοινοβούλιο εγκρίνει την εγκατάσταση των Pershing 2 και οι πρώτοι αμερικανικοί πύραυλοι καταφθάνουν στην Ευρώπη. Μετά από αυτό η σοβιετική αποστολή αποχωρεί από τις διαπραγματεύσεις. Η αμερικανική πλευρά δηλώνει έτοιμη να συνεχίσει τις διαπραγματεύσεις όποτε η ΕΣΣΔ το επιθυμεί, όμως οι συζητήσεις παγώνουν μέχρι το Μάρτιο του 1985. Τότε παρά τις αρνητικές προβλέψεις η ΕΣΣΔ επέστρεψε. Κύριος λόγος για την επιστροφή ήταν η αναγνώριση ότι αν δεν δεχόταν ένα ίσο αποτέλεσμα και για τις δύο πλευρές τότε οι ΗΠΑ θα συνέχιζαν στην πλήρη εγκατάσταση των πυραύλων, όπως αυτή είχε αρχικά προγραμματιστεί.

Κατά τη διάρκεια των νέων διαπραγματεύσεων οι ΗΠΑ συνέχιζαν να δηλώνουν ότι οποιαδήποτε συμφωνία έπρεπε να στηρίζεται σε ίσα δικαιώματα και περιορισμούς. Οι ΗΠΑ πρότειναν ένα μηδενικό αποτέλεσμα για τις ΗΠΑ και ένα μηδέν συν για την ΕΣΣΔ με το συν να ισούται των Γάλλο-βρετανικών δυνάμεων. Αυτή η πρόταση μετά από μήνες διαπραγματεύσεων έφερε αποτέλεσμα.

⁸¹ *Weapons of Mass Destruction, Federation of American Scientists*
<http://www.fas.org/nuke/control/inf/inf-chron.htm>

Σταδιακά η σοβιετική θέση μεταβαλλόταν μέχρι το καλοκαίρι του 1986, όταν το θέμα της ισότητας λύθηκε στην ουσία στη βάση της αρχής των ίσων δικαιωμάτων και περιορισμών μεταξύ των μερών της συμφωνίας. Πρέπει να τονίσουμε ότι η συμφωνία όριζε ίσα αποτελέσματα, όχι ίσες μειώσεις.

Η αρχή της μη συμπερίληψης τρίτων χωρών είναι μια έκφραση της αρχής των ίσων περιορισμών και δικαιωμάτων⁸². Ως μέρος του επιχειρήματος ότι η INF ήταν ένα ενδοευρωπαϊκό ζήτημα και ότι οι Ευρωπαίοι δεν είχαν ανάγκη ή δικαίωμα να καταφύγουν σε από κοινού πολιτική με τις ΗΠΑ για να αντιμετωπίσουν τα σοβιετικά συστήματα μέσου βεληνεκούς. Έτσι σε όλο το φάσμα των διαπραγματεύσεων η ΕΣΣΔ αιτούνταν την περίληψη των γαλλο-βρετανικών συστημάτων. Οι ΗΠΑ επέμεναν ότι οι διαπραγματεύσεις έπρεπε να είναι διμερείς και περιορισμένες στα αμερικανικά και σοβιετικά συστήματα.

Πίσω από αυτό το επιχείρημα υπήρχε η πεποίθηση των ΗΠΑ και των συμμάχων της ότι οι επιχειρήσεις INF παρείχαν το νόμιμο αντιστάθμισμα στα σοβιετικά τακτικά πυρηνικά όπλα, τα οποία ήταν ικανά να χτυπήσουν ευρωπαϊκούς και ασιατικούς συμμάχους των ΗΠΑ, αλλά όχι το έδαφός τους, και ότι κάθε διαπραγμάτευση, η οποία αφορούσε στα πυρηνικά όπλα ανάμεσα σε ΗΠΑ- ΕΣΣΔ θα είχε να κάνει μόνο με τα συστήματα των δύο αυτών πλευρών.

Για περισσότερα από 6 χρόνια αυτό το ζήτημα μεσουρανούσε στις διαπραγματεύσεις. Οι σοβιετικοί προσπαθούσαν να συμπεριλάβουν τα γαλλο-βρετανικά συστήματα με σκοπό να περιορίσουν ή να απομακρύνουν τους αμερικανικούς πυραύλους από την Ευρώπη, στη βάση ενός ίσου αποτελέσματος μεταξύ των ευρωπαϊκών κρατών.

Με την επίσκεψη του Gorbachev στο Παρίσι τον Οκτώβριο του 1985, η σοβιετική θέση άρχισε να αλλάζει. Ένα χρόνο μετά η ΕΣΣΔ αποδέχτηκε την αμερικανική προσέγγιση και εν τέλει η συνθήκη INF ήταν καθαρά διμερής. Οι Γαλλικές και Βρετανικές δυνάμεις δεν περιλαμβάνονταν με κανέναν τρόπο.

Όσον αφορά στην εξέλιξη του αμερικανικού κριτηρίου για την παγκόσμια εφαρμογή της συνθήκης πρέπει να επισημάνουμε ότι η ικανότητα του SS-20 κυρίως το βεληνεκές του, η κινητικότητα του και η εύκολη δυνατότητα μεταφορά τους, καθιστούσαν τους συγκεκριμένους πυραύλους απειλή για τις ευρωπαϊκές και

⁸² *The INF treaty: negotiation and ratification - Intermediate-Range Nuclear Forces Treaty* - Max M. Kampelman and Maynard W. Glitman testify before the Senate Foreign Relations Committee, http://findarticles.com/p/articles/mi_m1079/is_n2132_v88/ai_6536467/print

ασιατικές χώρες ανεξάρτητα από το σημείο τοποθέτησής τους⁸³. Ωστόσο σχεδόν καθ' όλη τη διάρκεια των διαπραγματεύσεων, η ΕΣΣΔ απέρριπτε την αμερικανική πρόταση για εφαρμογή της συνθήκης σε παγκόσμια βάση και προσπαθούσε να την περιορίσει στην Ευρώπη. Αντιθέτως οι ΗΠΑ υποστήριζαν ότι αν η συνθήκη διατηρούταν περιορισμένη στην Ευρώπη, τότε δεν θα παρείχε ούτε πραγματική ασφάλεια στην Ευρώπη, ούτε ίση μεταχείριση στην Ασία.

Οι ΗΠΑ ήταν πιστές σε αυτή τη θέση. Το πρώτο σημάδι από τους Σοβιετικούς ότι το αμερικανικό επιχείρημα ήταν έγκυρο ήρθε στα μέσα του 1982 με τους Σοβιετικούς να δέχονται να περιληφθεί ένα μέρος της περιοχής ανατολικά των Ουραλίων στη συνθήκη. Το επόμενο βήμα ήρθε τον Οκτώβριο του 1983 όταν οι Σοβιετικοί πρότειναν το πάγωμα των εγκαταστάσεων στην Ασία μετά από μια επιτυχημένη συμφωνία στην ευρωπαϊκή ήπειρο. Ενώ δεν κάλυπτε όλες τις προσδοκίες των Αμερικανών, η σοβιετική πρόταση έδειχνε μια σύνδεση ανάμεσα στις INF διαπραγματεύσεις και τα συστήματα στην Ασία.

Εν τούτοις μετά τη διακοπή και την επανέναρξη των διαπραγματεύσεων η σοβιετική θέση είχε μεταβληθεί. Ισχυρίστηκαν ότι οι SS-20 στην Ασία θα έπρεπε να διατηρηθούν εκτός συμφωνίας, καθώς τοποθετήθηκαν εκεί με μοναδικό σκοπό να αντιμετωπίσουν το αμερικανικό ναυτικό και της εναέριες δυνάμεις του Ειρηνικού. Το συγκεκριμένο επιχείρημα όμως αγνοούσε τις σοβιετικές ναυτικές και εναέριες δυνάμεις που βρίσκονταν εκεί. Παρ' όλα αυτά επανέλαβαν την προηγούμενη τους πρόταση για διακοπή. Από την πλευρά τους οι ΗΠΑ παρέμειναν αδιάλλακτες στη θέση τους για την εφαρμογή της συνθήκης σε παγκόσμια βάση. Αυτή η αδιαλλαξία δημιούργησε μια στασιμότητα και τους επόμενους μήνες δεν υπήρχε καμία πρόοδος.

Στη συνάντηση στο Ρέουκιαβικ οι Σοβιετικοί υποχώρησαν και δέχτηκαν την αμερικανική θέση, οι οποία έθετε ίσες οροφές σε παγκόσμιο επίπεδο καθορίζοντας ρητά όρια στους σοβιετικούς πυραύλους μέσου βεληνεκούς στην Ασία όπως και στην Ευρώπη, και προδιέθετε την κατασκευή ίσου αριθμού δυνάμεων INF στις ΗΠΑ. Το τελικό αποτέλεσμα προχώρησε ακόμη περισσότερο. Οι ΗΠΑ είχαν ζητήσει όρια σε παγκόσμια βάση για τους πύραυλους μέσου βεληνεκούς, αλλά τελικά περιλήφθηκαν και οι πύραυλοι μικρότερου βεληνεκούς. Σαν αποτέλεσμα η συνθήκη περιλαμβάνει

⁸³ The INF treaty: negotiation and ratification - Intermediate-Range Nuclear Forces Treaty - Max M. Kampelman and Maynard W. Glitman testify before the Senate Foreign Relations Committee, http://findarticles.com/p/articles/mi_m1079/is_n2132_v88/ai_6536467/print

πλήρως τους παγκόσμιους περιορισμούς του οποίους επιθυμούσαν εξ' αρχής οι ΗΠΑ και οι Σύμμαχοι.

Το ζήτημα της διατήρησης της συνεισφοράς των ΗΠΑ στις συμβατικές δυνάμεις του NATO, σχετιζόταν με το ερώτημα για το αν θα έπρεπε να συμπεριληφθούν στη συνθήκη τα αεροσκάφη διπλών ικανοτήτων. Αρχικά οι σοβιετικοί υποστήριζαν την ενσωμάτωσή τους, οι οποίοι προσπάθησαν να εξισώσουν μερικά από τα INF αερομαχητικά τους με όλα τα διπλά Αμερικανικά-Γαλλικά και Βρετανικά αεροσκάφη. Ο αριθμός τον οποίο πρότειναν δεν θα άφηνε πολύ περιθώριο για αμερικανικά αεροσκάφη στην Ευρώπη. Οι ΗΠΑ απέρριψαν αυτή την μονόπλευρη προσέγγιση. Από την πλευρά τους υποστήριζαν ότι οι διαπραγματεύσεις έπρεπε να περιοριστούν μόνο στους πυραύλους και δεν θα δεχόταν μια συμφωνία η οποία θα αποδυνάμωνε τις συμβατικές δυνάμεις του NATO.

Το Φθινόπωρο του 1983 οι ΗΠΑ πρότειναν να συμπεριληφθούν συγκεκριμένα αεροσκάφη στη συνθήκη, αλλά σε επίπεδα που δεν επηρεάζουν τη συμβατική άμυνα του NATO. Οι Σοβιετικοί αρνήθηκαν την πρόταση. Οι τελευταίοι προσέφεραν μια αντιπρόταση, η οποία συνέχισε να περιλαμβάνει κι άλλα συστήματα εκτός από τους πυραύλους, γεγονός που σήμαινε ότι θα έπρεπε να περιοριστεί η προσφορά των ΗΠΑ στη συμβατική άμυνα.

Το θέμα των πυραύλων επανεμφανίστηκε στην επανέναρξη των διαπραγματεύσεων το 1985. Τότε όμως η σοβιετική πλευρά άρχισε να θεωρεί το θέμα ήσσονος σημασίας και να δίνει και η ίδια έμφαση στους πυραύλους, ώσπου εξαφανίστηκε από τις διαπραγματεύσεις. Τελικά η συνθήκη INF αφορά μόνο στους πυραύλους, ο αριθμός των αεροσκαφών δεν επηρεάστηκε από τη συνθήκη και τα διπλά αεροπλάνα μπορούν να βοηθήσουν και στην αποτροπή και στις συμβατικές δυνατότητες του NATO.

Το επόμενο μείζον θέμα ήταν αυτό της επαλήθευσης. Η αποτελεσματική επαλήθευση είναι μια έννοια κλειδί για τον έλεγχο των εξοπλισμών.

Το Φεβρουάριο του 1986 παρέθεσε η αμερικανική πλευρά τα στοιχεία ενός αποτελεσματικού καθεστώτος επιβεβαίωσης, τα οποία έγιναν και τα θεμέλια για τις διατάξεις της επαλήθευσης της συνθήκης.

Η Σοβιετική Ένωση πρότεινε την αναβολή των διατάξεων της επαλήθευσης μέχρι να υπογραφεί η συνθήκη. Οι ΗΠΑ συνέχιζαν να υποστηρίζουν την επεξεργασία της επαλήθευσης παράλληλα με τις διαπραγματεύσεις και τη διατύπωση των άλλων άρθρων της συνθήκης.

Πρόοδος σημειώθηκε για μια ακόμη φορά στο Ρέγκιαβικ, όπου ανταλλάχθηκαν στοιχεία για τα οπλικά συστήματα, και συμφωνήθηκε ο επί τόπου έλεγχος της καταστροφής και η επί τόπου επιθεώρηση των υπολειπόμενων συστημάτων. Οι λεπτομέρειες ωστόσο παρέμειναν αδιευκρίνιστες και οι ΗΠΑ συνέχιζαν να πιέζουν για σαφέστερους όρους ελέγχου.

Τον Απρίλιο του 1987 οι Σοβιετικοί παρέθεσαν τη δική τους πρόταση για επαλήθευση, η οποία ακολουθούσε την αμερικανική προσέγγιση αλλά ήταν πιο γενικά διατυπωμένη. Επίσης πρότειναν ελέγχους και σε τρίτες χώρες. Περισσότερες λεπτομέρειες θα παρατίθεντο στο πρωτόκολλο για την επαλήθευση, το οποίο όμως δεν παρατέθηκε.

Οι πλευρές είχαν φτάσει σε ικανοποιητικό σημείο και οι διαπραγματεύσεις για την επαλήθευση συνεχίζονταν. Το καλοκαίρι του 1987 αποφασίστηκε το καθεστώς επαλήθευσης. Το τελευταίο όριζε τα εξής⁸⁴: τα συμβαλλόμενα μέρη θα πρέπει να ελέγχουν και να απογράφουν αμοιβαία τις δυνάμεις μέσου βεληνεκούς της κάθε πλευράς, 30 με 90 ημέρες μετά την θέση της συμφωνίας σε ισχύ. Οι επαληθεύσεις αναφερόμενες ως «βασικές επιθεωρήσεις», έθεταν τα θεμέλια για τη μελλοντική εξάλειψη παρέχοντας πληροφορίες για το μέγεθος και την τοποθεσία των αμερικανικών και των σοβιετικών όπλων.

Η συνθήκη επέτρεπε στα συμβαλλόμενα μέρη να διεξάγουν έως και 20 σύντομες επιθεωρήσεις το χρόνο σε ήδη καθορισμένες τοποθεσίες κατά τη διάρκεια των πρώτων 3 ετών από την υλοποίηση της συνθήκης και να ελέγχουν τις δραστηριότητες κατασκευής πυραύλων για να εγγυηθούν ότι δεν υπάρχει παραγωγή νέων. Επίσης οι μειώσεις επιβεβαιωνόταν μέσω ενός συνδυασμού εθνικών τεχνικών μέσων, όπως ο έλεγχος μέσω δορυφόρου, όπως και μέσω της επί τόπου επιθεώρησης, μια διαδικασία κατά την οποία η μια πλευρά μπορεί να στείλει παρατηρητές να ελέγξουν κατά πόσον ισχύουν οι διαδικασίες μείωσης και εξάλειψης.

Η συνθήκη απαγόρευσε ρητά την παρέμβαση με φωτογραφίες από αναγνωριστικούς δορυφόρους και τα συμβαλλόμενα κράτη απαγορευόταν να αποκρύπτουν τους πυραύλους εμποδίζοντας τη διαδικασία της επαλήθευσης. Οι έλεγχοι μπορούσαν να γίνουν και στο έδαφος της κάθε υπερδύναμης, αλλά και σε συγκεκριμένες βάσεις σε Βέλγιο, Ιταλία, Ολλανδία, Μεγάλη Βρετανία, Δυτική Γερμανία και Τσεχοσλοβακία.

⁸⁴ *The Intermediate-Range Nuclear Forces Treaty at a Glance*, Arms Control Association, <http://www.armscontrol.org/factsheets/INFtreaty.asp>

Από την αρχή των διαπραγματεύσεων οι ΗΠΑ προσπαθούσαν να συμπεριλάβουν στη συνθήκη και τους σοβιετικούς INF μικρότερου βεληνεκούς (SRINF), δηλαδή αυτούς με βεληνεκές 500-1.000 km. Αυτό ήταν απαραίτητο, καθώς αυτοί οι πύραυλοι αποτελούσαν εξίσου απειλή με τους πυραύλους μεγαλύτερου βεληνεκούς. Έτσι σε περίπτωση που παρέμεναν εκτός συμφωνίας θα μπορούσαν να υπονομεύσουν την αποτελεσματικότητα και τη βιωσιμότητα της συνθήκης. Μετά από δισταγμό η σοβιετική πλευρά συμφώνησε να συμπεριληφθούν στη συνθήκη και ως αντάλλαγμα οι ΗΠΑ συμφώνησαν και σε δικούς τους αντίστοιχους περιορισμούς.

Στο Ρεύκιαβικ οι δύο πλευρές συμφώνησαν στους περιορισμούς των SRINF αλλά διαφώνησαν στο επίπεδο των αριθμών. Οι ΗΠΑ υποστήριζαν τον ίσο αριθμό αμερικανικών και σοβιετικών SRINF, ενώ οι Σοβιετικοί το πάγωμα των ήδη υπάρχοντων (το οποίο σήμαινε 1000 για ΕΣΣΔ και 0 για ΗΠΑ). Στις αρχές του 1987 η ΕΣΣΔ πρότεινε την ξεχωριστή διαπραγμάτευση γι' αυτούς τους πυραύλους. Τελικά την άνοιξη του 1987 η ΕΣΣΔ υποχώρησε δείχνοντας πρόθυμη να δεχτεί τον περιορισμό των συγκεκριμένων πυραύλων τουλάχιστον στην ευρωπαϊκή ήπειρο. Εν τέλει ενσωματώθηκαν πλήρως στη συνθήκη και συμφωνήθηκε η εξάλειψή τους.

Η συνθήκη αποτελείται από 17 άρθρα⁸⁵. Ένα «Μνημόνιο Κατανόησης» (Memorandum of Understanding), το οποίο έθεσε μια βάση δεδομένων για την οριοθέτηση της Συνθήκης, καθόρισε τους πυραύλους, οι οποίοι θα καταστρέφονταν, καθώς και διάφορα τεχνικά δεδομένα. Επίσης υπήρξε ένα πρωτόκολλο για την εξάλειψη, ένα πρωτόκολλο για την επιθεώρηση και ένα «Μνημόνιο Συμφωνίας» για τις διαδικασίες επαλήθευσης.

Οι όροι της συνθήκης⁸⁶:

-Ολική εξάλειψη μέσα σε 3 χρόνια αμερικανικών και σοβιετικών πυραύλων μέσου βεληνεκούς, δηλαδή πυραύλων με εύρος 500-5.500χλμ. Οι ήδη κατασκευασμένοι SRINF θα καταστρεφόταν μέσα σε 18 μήνες από την έναρξη της συνθήκης. Οι πύραυλοι μεγαλύτερου βεληνεκούς (1.000-5.500χλμ) θα καταστρεφόταν σε δύο στάδια. Το πρώτο θα διαρκούσε 29 μήνες και θα έφερνε τις δύο πλευρές σε ίσα επίπεδα πριν από την τελική εξάλειψη μέσα σε 3 χρόνια. Συνολικά θα καταστρεφόταν 1.835 σοβιετικοί πύραυλοι οι οποίοι είχαν τη

⁸⁵ *Treaty Compliance*, Office of the Under Secretary of Defence for Acquisition, Technology, and Logistics, <http://www.dod.mil/acq/acic/treaties/inf/execsum.htm#top>

⁸⁶ The INF treaty: negotiation and ratification - Intermediate-Range Nuclear Forces Treaty - Max M. Kampelman and Maynard W. Glitman testify before the Senate Foreign Relations Committee, http://findarticles.com/p/articles/mi_m1079/is_n2132_v88/ai_6536467/print

δυνατότητα να φέρουν περισσότερες από 3.000 πυρηνικές κεφαλές, ενώ θα καταστρέφονταν 850 αμερικανικοί πυραύλοι με τον ίδιο αριθμό πυρηνικών κεφαλών.

Η συνθήκη κατονόμαζε συγκεκριμένα τους τύπους όπλων οι οποίοι έπρεπε να καταστρέψει η κάθε πλευρά⁸⁷. Οι ΗΠΑ έπρεπε να καταστρέψουν τα οπλικά συστήματα Pershing II, BGM-109G, Pershing IA, and Pershing IB και η σοβιετική πλευρά τους πυραύλους SS-20, SS-4, SS-5, SSC-X-4, SS-12, and SS-23. Επίσης η κάθε πλευρά ήταν υποχρεωμένη να καταστρέψει όλα τα συστήματα INF, εκτοξευτήρες και πυραύλους.

-Απαγορεύτηκε η παραγωγή και οι δοκιμές αυτών των συστημάτων ή η κατασκευή νέων τύπων⁸⁸.

-Επιβλήθηκαν περιορισμοί στην κατασκευή και στη μεταφορά των συστημάτων INF μέχρι να εξαλειφθούν, συμπεριλαμβανομένου μιας εκτεταμένης διαδικασίας κοινοποίησης για κάθε μεταφορά.

-Ενημέρωση των στοιχείων που αναφέρονται στο υπόμνημα, το οποίο περιλαμβάνει μια πλήρως ταξινομημένη διακήρυξη της τοποθεσίας, του αριθμού και των τεχνικών λεπτομερειών κάθε συστήματος αναφερόμενο στη συνθήκη.

-Παροχή συγκεκριμένης διαδικασίας για τον περιορισμό των INF πυραύλων, εκτοξευτήρων και βοηθητικών εξοπλισμών.

-Παροχή μιας σύνθετης επιθεώρησης, η οποία θα επικουρεί την επαλήθευση της συμμόρφωσης σε διάφορα είδη επί τόπου ελέγχου.

-Τέλος, καθόρισε ότι η συνθήκη θα ίσχυε επ' αόριστον.

Καθώς οι διατάξεις της συνθήκης εξαλείφουν μια ολόκληρη τάξη από πυρηνικά όπλα, η επαλήθευσή της πρέπει να στηρίζεται σε άλλη βάση. Το νέο καθεστώς επιβεβαίωσης θα διαρκεί για 13 χρόνια και θα καλύπτει 9 χώρες και είναι το πιο περιεκτικό και άκαμπτο στοιχείο της συνθήκης⁸⁹. Το νέο καθεστώς θα αποτελείται από:

-Βασικές προγραμματισμένες επιθεωρήσεις, οι οποίες θα λάβουν χώρα λίγο μετά την έναρξη της συνθήκης, με σκοπό να επαληθευτεί ο αριθμός των πυραύλων

⁸⁷ *The Intermediate-Range Nuclear Forces Treaty at a Glance*, Arms Control Association <http://www.armscontrol.org/factsheets/INFtreaty.asp>

⁸⁸ *Treaty Compliance*, Office of the Under Secretary of Defence for Acquisition, Technology, and Logistics <http://www.dod.mil/acq/acic/treaties/inf/execsum.htm#top>

⁸⁹ The INF treaty: negotiation and ratification - Intermediate-Range Nuclear Forces Treaty - Max M. Kampelman and Maynard W. Glitman testify before the Senate Foreign Relations Committee, http://findarticles.com/p/articles/mi_m1079/is_n2132_v88/ai_6536467/print

και των εκτοξευτήρων, οι οποίοι είναι δηλωμένοι στις εκάστοτε εγκαταστάσεις, συμπεριλαμβανομένου και των βάσεων στις οποίες κατασκευάζονται, διορθώνονται και αποθηκεύονται οι πυραύλοι.

-Μια ετήσια σύντομη επί τόπου επιθεώρηση των εγκαταστάσεων και των συστημάτων αυτών που πρέπει να εξαλειφθούν σε 3 χρόνια και αυτών σε 10 χρόνια. Αυτές οι επιθεωρήσεις θα βοηθήσουν να προγραμματίσουν οι ΗΠΑ και ΕΣΣΔ τους πυραύλους τους μέχρι να απολειφτούν και να επιβεβαιώσουν ότι δεν κατασκευάζονται νέα συστήματα.

-Επί τόπου διαπραγματεύσεις με σκοπό να καθοδηγούν την καταστροφή των πυραύλων και των εκτοξευτήρων και συγκεκριμένες δομές στις βάσεις των πυραύλων. Σε κάθε πλευρά θα επιτραπεί να καταστρέψει μέχρι 100 LRINF πυραύλους στους πρώτους 6 μήνες της κατασκευής τους.

-Μια ξεχωριστή τελική επιθεώρηση θα διαβεβαιώσει ότι, μόνο όταν όλες οι διαδικασίες με τα συστήματα μέσου βεληνεκούς έχουν έρθει εις πέρας σε μια τοποθεσία, τότε θα απενεργοποιηθεί και θα διαγραφεί από τη λίστα με τις δραστηριότητες.

-Ένα συνεχές καθεστώς ελέγχου υπό το οποίο οι ΗΠΑ θα μπορούν να ελέγχουν για 13 χρόνια τα εργοστάσια στο Votkinsk ή οποιαδήποτε άλλη εγκατάσταση, στην οποία λαμβάνει χώρα το τελικό στάδιο της κατασκευής των βαλλιστικών πυραύλων εδάφους. Αυτό σημαίνει τη μόνιμη τοποθέτηση επιθεωρητών στις συγκεκριμένες σοβιετικές εγκαταστάσεις. Το Votkinsk επιλέχθηκε επειδή εκεί πραγματοποιούταν η κατασκευή του SS-20, του οποίου τα πρώτα στάδια είναι τα ίδια με αυτά του επόμενου SS-25. Το ίδιο θα ισχύει και για τη σοβιετική πλευρά, η οποία θα επιθεωρεί κατά τον ίδιο τρόπο τα αμερικανικά εργοστάσια στην Utah όπου κατασκευαζόταν ο Pershing 2.

Για να συμπληρωθεί το καθεστώς της επαλήθευσης και να είναι σίγουρη η αμερικανική πλευρά ότι δεν θα υπάρξει κατασκευή νέων SS-20 ή SS-25, η ΕΣΣΔ συμφώνησε να εγκαθιδρύσει ένα πρόγραμμα με αυξημένα εθνικά τεχνικά μέσα. Έξι φορές το χρόνο και για 3 χρόνια ή μέχρι τη θέση σε ισχύ της συνθήκης START, οι ΗΠΑ μπορούν να απαιτήσουν από την ΕΣΣΔ ένα μικρό άνοιγμα οροφών και την επίδειξη πυραυλικών συστημάτων σε καθορισμένες σοβιετικές βάσεις.

Ολοκληρώνοντας, η επαλήθευση της συνθήκης INF αποτελείται από ένα εκτεταμένο δίκτυο από ελέγχους και επαληθεύσεις, απαραίτητες για το μηδενικό επίπεδο, όπου η παραγωγή, ο έλεγχος πτήσεων ακόμα και η ύπαρξη INF πυραύλων

είναι απαγορευμένη. Μειώνει δραματικά τις πιθανότητες να συντηρείται ένα χρήσιμο άσυλο για τους INF και αποτρέπει την απάτη.

Η ΣΗΜΑΣΙΑ ΤΗΣ ΣΥΝΘΗΚΗΣ

Η συμφωνία είναι ιστορικής σημασίας. Δεν είναι υπερβολή να πούμε ότι ποτέ πριν οι δύο υπερδυνάμεις δεν είχαν συμφωνήσει να απαλείψουν μια ολόκληρη κατηγορία υπαρκτών όπλων, ανεξάρτητα αν αυτά ήταν πλοία, βομβαρδιστικά ή βαλλιστικοί πύραυλοι⁹⁰. Οι πρόταση ότι οι πύραυλοι INF είναι περιττοί αν σκεφτεί κανείς τις δυνατότητες και των αριθμό των στρατηγικών συστημάτων γεννά το ερώτημα γιατί αυτοί κατ' αρχάς κατασκευάστηκαν και τοποθετήθηκαν και ξεχνά τον φόβο και την ανησυχία που δημιούργησαν σε Ευρώπη και Ασία.

Γενικότερα μπορούμε να πούμε ότι η συνθήκη αυτή αποτελεί ένα θετικό παράδειγμα για την αποφασιστικότητα ΗΠΑ και ΕΣΣΔ να ξεπεράσουν τα εμπόδια. Συνεργάστηκαν για να επιλύσουν το πρόβλημα ασφαλείας, το οποίο για χρόνια θεωρούταν αδύνατον, εμπλέκοντας βασικούς συμμάχους σε Ευρώπη και Ασία. Η συνθήκη αυτή αποδεικνύει ότι τέτοιου είδους προβλήματα μπορούν να επιλυθούν. Παραμένει βασική αλήθεια ότι η βελτίωση των σχέσεων Ανατολής- Δύσης δεν μπορούσε να βασιστεί μόνο σε ελέγχους των εξοπλισμών. Οι εξοπλισμοί ήταν περισσότερο εκδήλωση της έντασης, παρά η αιτία της έντασης.

Οι διαπραγματεύσεις INF είχαν πολύ μεγάλο πολιτικό υπόβαθρο. Αυτό δεν σημαίνει ότι υποτιμάται η καταστροφικότητα των INF. Ίσα ίσα γι αυτό το λόγο έχουν τόσο μεγάλη πολιτική σημασία. Αλλά η ικανότητά τους να τρομοκρατούν, και ο φόβος ότι θα διχάζουν τις ΗΠΑ και τους συμμάχους τους ήταν αυτό που έδωσε στους σοβιετικούς INF πραγματική δύναμη. Δεν ήταν ανάγκη να χρησιμοποιηθούν για να γίνουν αποτελεσματικοί.

Εξαιτίας της σημασίας της πολιτικής πλευράς του ζητήματος των πυραύλων μέσου βεληνεκούς, διάφορες αντιλήψεις –για παράδειγμα η ικανότητα του NATO να αποτρέπει τη σοβιετική πίεση, ή η αμερικανική θέληση να συνεχίζει να υποστηρίζει την αποτροπή με τη στήριξη των συμμάχων – έπαιξαν σημαντικό ρόλο στο να

⁹⁰ *The INF treaty: negotiation and ratification* - Intermediate-Range Nuclear Forces Treaty - Max M. Kampelman and Maynard W. Glitman testify before the Senate Foreign Relations Committee, http://findarticles.com/p/articles/mi_m1079/is_n2132_v88/ai_6536467/print

καθορίσουμε το πώς το θέμα των INF επηρεάζει τις σχέσεις μεταξύ ΗΠΑ και των συμμάχων της σε Ευρώπη και Ασία.

Η συνθήκη INF συναντά τα κριτήρια τα οποία θεσπίστηκαν το 1979. Αντιμετωπίζει αποτελεσματικά τη σοβιετική απειλή, και καθησυχάζει τα υπόλοιπα κράτη της Δύσης, αντιμετωπίζοντας τη σοβιετική προσπάθεια διχασμού της Δύσης. Είναι γεγονός ότι ορισμένες επιλογές των ΗΠΑ και των συμμάχων περιορίζονται, αλλά το πιο σημαντικό είναι ότι περιορίζει πολύ περισσότερο τις σοβιετικές δυνάμεις και πολιτικές επιλογές.

Η ΣΥΝΘΗΚΗ INF ΣΗΜΕΡΑ

Τα δικαιώματα των συμβαλλόμενων να κρατών να διενεργούν ελέγχους υπό τη συνθήκη της 31ης Μαΐου 2001, αλλά και η χρήση δορυφόρων, οι οποίοι εποπτεύουν και συλλέγουν στοιχεία, συνεχίζεται⁹¹. Η συνθήκη INF κατάστησε την Ειδική Επιτροπή Επαλήθευσης ικανή να δρα ως εκτελεστικό όργανο, με σκοπό την επίλυση των θεμάτων της συμμόρφωσης, για την βελτίωση της βιωσιμότητας και της αποτελεσματικότητάς της. Επειδή η συνθήκη είναι απεριόριστης διάρκειας, τα μέρη μπορούν να συνέρχονται οποιαδήποτε στιγμή, και η επιτροπή συνεχίζει να υφίσταται μέχρι σήμερα.

Αρχικά η συνθήκη ίσχυε για τις δύο Υπερδυνάμεις, από το 1991 όμως η συνθήκη περιλαμβάνει και τα κράτη τα οποία διαδέχτηκαν την Σοβιετική Ένωση. Σήμερα η Λευκορωσία, το Καζακστάν και η Ουκρανία προσχώρησαν στην συνθήκη μαζί με τη Ρωσία και τις ΗΠΑ. Το Τουρκμενιστάν και το Αζερμπαϊτζάν κατείχαν συστήματα μέσου βεληνεκούς, αλλά απείχαν από τις συναντήσεις της συνθήκης μετά από τη συναίνεση των άλλων κρατών.

Ενώ τα ενεργά κράτη που συμμετέχουν στη συνθήκη είναι συνολικά 5, πολλές ευρωπαϊκές χώρες κατέστρεψαν τους πυραύλους μέσου βεληνεκούς τους μετά το τέλος του Ψυχρού Πολέμου. Η Γερμανία, Ουγγαρία, Πολωνία και Τσεχία κατέστρεψαν τους πυραύλους μέσου βεληνεκούς κατά τη διάρκεια της δεκαετίας του '90, και η Σλοβακία αποσυναρμολόγησε όλα τα εναπομείναντα INF τον Οκτώβριο του 2000 μετά από παρακίνηση των ΗΠΑ. Το Μάιο του 2002, ο τελευταίος κάτοχος

⁹¹*The Intermediate-Range Nuclear Forces Treaty at a Glance*, Arms Control Association <http://www.armscontrol.org/factsheets/INFtreaty.asp>

συστημάτων μέσου βεληνεκούς στην Ευρώπη, η Βουλγαρία, υπέγραψε μια συμφωνία με τις ΗΠΑ με σκοπό την καταστροφή τους, η οποία έλαβε χώρα 5 μήνες αργότερα με αμερικανική χρηματοδότηση.

Σε πιο πρόσφατα χρόνια η Ρωσία εξέφρασε την πιθανότητα να αποχωρήσει από τη συνθήκη. Η Μόσχα υποστηρίζει ότι η συνθήκη την παρεμποδίζει στην ανάπτυξη όπλων, τα οποία η όμορη της χώρα Κίνα αναπτύσσει και πολλαπλασιάζει. Η Ρωσία επίσης υπαινίχθηκε ότι η εγκατάσταση αμερικανικών αντιβαλλιστικών πυραύλων στην Ευρώπη θα μπορούσε να οδηγήσει σε μια αποχώρηση της Ρωσίας από τη συμφωνία, έτσι ώστε η Μόσχα να μπορέσει να κατασκευάσει συστήματα τα οποία θα μπορούσαν να αντισταθούν μελλοντικά σε αμερικανικούς πυραύλους. Παρόλα αυτά όμως Ρωσία και ΗΠΑ επανεπιβεβαίωσαν στις 25 Οκτωβρίου 2007 την υποστήριξή τους στη συνθήκη και κάλεσαν και άλλα κράτη να προσχωρήσουν.

Η ΣΤΑΣΗ ΤΗΣ ΕΥΡΩΠΗΣ

ΓΕΝΙΚΑ

Οι ΗΠΑ και οι δυτικές ευρωπαϊκές χώρες, στα θέματα άμυνας και ασφάλειας, είχαν εμπλακεί σε ένα παιχνίδι, το οποίο κατέληξε σε έναν φαύλο κύκλο αξιοπιστίας - εγκατάλειψης - παγίδευσης. Από το παίγνιο δεν θα μπορούσε να λείπει η ΕΣΣΔ, η οποία αποτελεί και την κύρια αιτία ύπαρξής του.

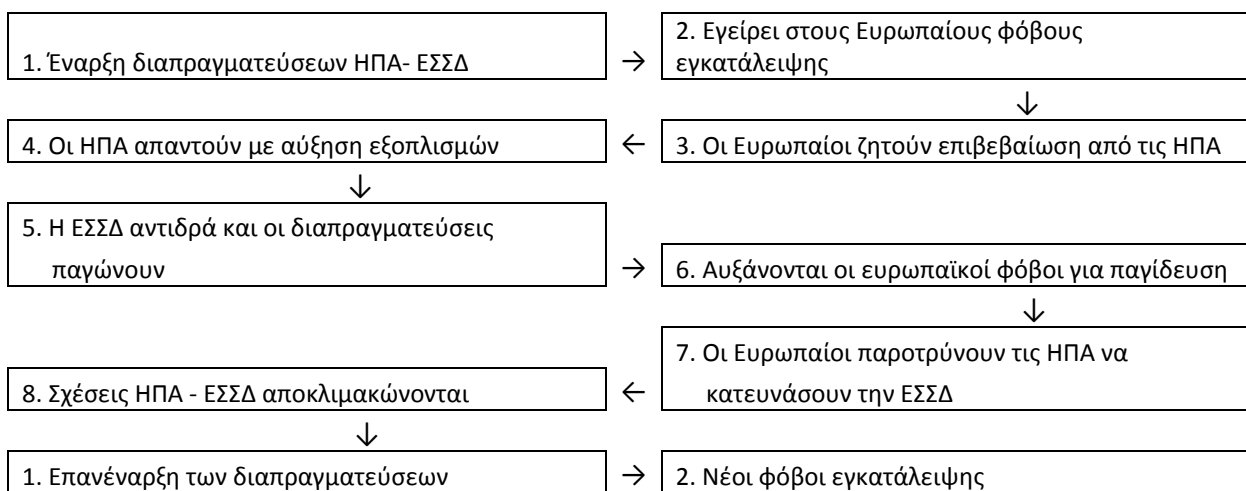
Οι Ευρωπαίοι καταλήγουν σε μία από τις δύο επιλογές (εγκατάλειψης ή παγίδευσης), οι οποίες πηγάζουν αφενός από το φόβο της εγκατάλειψης από τις ΗΠΑ, σε περίπτωση ύφεσης των σχέσεων των τελευταίων με την ΕΣΣΔ, και αφετέρου από το φόβο της παγίδευσης σε έναν πόλεμο, είτε συμβατικό είτε πυρηνικό, λόγω της αύξησης της έντασης μεταξύ τους⁹².

Επίσης σημαντικός παράγοντας στον φόβο της παγίδευσης είναι η κούρσα των εξοπλισμών και η έλλειψη διαπραγματεύσεων για τον έλεγχο ή τον περιορισμό τους. Εντούτοις η ύπαρξη διαπραγματεύσεων οδηγεί σε ύφεση των σχέσεων των υπερδυνάμεων και αυξάνει στους Ευρωπαίους την ανησυχία της εγκατάλειψης, και ο φαύλος κύκλος συνεχίζεται.

Αυτό το «Δίλημμα των Εξοπλισμών» απεικονίζεται παραστατικά στο σχεδιάγραμμα που ακολουθεί.

ΣΧΕΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 1

ΤΟ ΔΙΛΗΜΜΑ ΕΞΟΠΛΙΣΜΩΝ ΤΟΥ ΝΑΤΟ

⁹² Sharp Jane M. O., *After Reykjavik: Arms Control and the Allies*, International Affairs, Vol. 63, No.2, Spring 1987, p. 244

Στο σχεδιάγραμμα 1 ο κύκλος του παιγνίου του NATO αποτελείται από 8 στάδια, στα οποία απεικονίζεται το πώς οι διαπραγματεύσεις ή η έλλειψη διαπραγματεύσεων επηρεάζει τις ευρω-ατλαντικές σχέσεις. Στο συγκεκριμένο παίγνιο, οι αμερικανικές πολιτικές, οι οποίες ήταν σχεδιασμένες έτσι, ώστε να προωθήσουν τη συνεργασία με την ΕΣΣΔ για μείωση ή περιορισμό των πυρηνικών όπλων, προκαλούν φόβους εγκατάλειψης στη Δυτική Ευρώπη. Από την άλλη πλευρά, οι προσπάθειες επαναβεβαίωσης των συμμάχων, πχ μέσω του εκσυγχρονισμού του οπλοστασίου ή μέσω της επαναδιατύπωσης της «ευέλικτης ανταπόδοσης», εξοργίζουν την ΕΣΣΔ, γεγονός που σε βάθος χρόνου οδηγεί σε νέες συζητήσεις.

Το στάδιο 1 του σχεδιαγράμματος αντικατοπτρίζει την αρχή του πρώτου κύκλου, ο οποίος άρχισε το 1977, όταν οι Carter και Brezhnev εξέφρασαν τις ελπίδες τους για ύφεση στις μεταξύ τους σχέσεις. Το πρόγραμμα των διαπραγματεύσεων ήταν πολύ φιλόδοξο και περιλάμβανε διμερείς συζητήσεις για χημικά όπλα, αντι-δορυφορικά συστήματα και πωλήσεις συμβατικών όπλων. Επίσης στο σχέδιο περιλαμβάνονταν διμερείς συζητήσεις για στρατηγικά συστήματα καθώς και τριμερές διαπραγματεύσεις για τις δοκιμές πυρηνικών όπλων.

Τα σχέδια αυτά προκάλεσαν ανησυχία σε ορισμένους Ευρωπαίους, οι οποίοι ένιωθαν να απομονώνονται. Ο Γερμανός καγκελάριος Helmut Schmidt δήλωσε ότι αυτές οι διαπραγματεύσεις όχι μόνο αφήνουν άθικτα τα σοβιετικά συστήματα μέσου βεληνεκούς, αλλά ταυτόχρονα αποτελούν εμπόδιο στον εκσυγχρονισμό των αντίστοιχων νατοϊκών (Στάδια 2 και 3).

Στο στάδιο 4 βρίσκεται η «Διπλή Απόφαση» του NATO, η οποία έχει σκοπό να καθησυχάσει τους Ευρωπαίους από το φόβο της εγκατάλειψης με την απόφαση της εγκατάστασης των πυραύλων Pershing II, και ταυτόχρονα να μειώσει και τον φόβο της παγίδευσης, με την προοπτική των διαπραγματεύσεων με την ΕΣΣΔ.

Η απόφαση όμως της εγκατάστασης αμερικανικών πυραύλων στην Ευρώπη με βεληνεκές ικανό να πλήξει σοβιετικό έδαφος, ανέγειρε αντιδράσεις στην ΕΣΣΔ (Στάδιο 5). Ως συνέπεια ο Brezhnev απέσυρε την πρότασή του να διαπραγματευτεί τη μείωση σοβιετικών INF, πριν την επικύρωση της SALT II. Οι σχέσεις οξύνθηκαν ακόμα περισσότερο με τη σοβιετική επέμβαση στο Αφγανιστάν και την απόσυρση από μέρους του Carter της SALT II από τη διαδικασία της επικύρωσης.

Με την άνοδο του Reagan στην εξουσία και την αρχικά σκληρή πολιτική του προς την ΕΣΣΔ, οι ευρωπαϊκοί φόβοι για παγίδευση αναζωπυρώθηκαν (Στάδιο 6). Ο πυρηνικός εξοπλισμός φάνταζε στους Ευρωπαίους να είναι περισσότερο επικίνδυνος

από την ΕΣΣΔ και ασκούσαν πιέσεις στον Αμερικανό πρόεδρο για έναρξη διαπραγματεύσεων (Στάδιο 7). Τελικά οι δύο υπερδυνάμεις επέστρεψαν στο τραπέζι των διαπραγματεύσεων το 1981.

Ο κύκλος του παιχνιδιού αρχίζει ξανά το Νοέμβριο του ίδιου έτους με την ευρωπαϊκή σύγκυση για το αν ήταν απαραίτητα και τα δύο μέρη της «διπλής απόφασης» του NATO. Οι Ευρωπαίοι ηγέτες, συμπεριλαμβανομένου και του Schmidt, θεωρούσαν ότι μια καλή συμφωνία θα ήταν αυτή που δεν θα έκρινε απαραίτητη την εγκατάσταση των πυραύλων στην ευρωπαϊκή ήπειρο. Κάτι τέτοιο, κατά την άποψη αμερικανών και Ευρωπαίων στρατηγιστών, του NATO θα υπέσκαπτε την αμερικανική θέση στις διαπραγματεύσεις.

Στη συνέχεια του κεφαλαίου, μπορούμε να δούμε τις επιμέρους θέσεις των τριών κυριότερων ευρωπαϊκών χωρών (Μεγ. Βρετανίας, Γαλλίας, Δυτ. Γερμανίας), καθώς και τη στάση της κοινής γνώμης στις χώρες αυτές, αναφορικά με τις πολιτικές του NATO και την εγκατάσταση των INF στην Ευρώπη.

Η ΘΕΣΗ ΤΩΝ ΓΑΛΛΟ-ΒΡΕΤΑΝΙΚΩΝ ΣΥΣΤΗΜΑΤΩΝ

Ο de Gaulle ήταν αυτός που έθεσε το ζήτημα της πυρηνικής ανεξαρτησίας της Γαλλίας ήδη από τα τέλη της δεκαετίας του 1950. Για το Γάλλο ηγέτη η κατοχή τέτοιου είδους όπλων ήταν περισσότερο θέμα γοήτρου και όχι ασφάλειας, ελπίζοντας ότι με αυτόν τον τρόπο η χώρα του θα έπαιζε σημαντικό ρόλο στη διαδικασία λήψης αποφάσεων, μέσα στη Συμμαχία⁹³.

Η αλήθεια όμως είναι ότι οι σημαντικές αποφάσεις για τα στρατιωτικά θέματα του NATO λαμβάνονταν από την αμερικανική κυβέρνηση. Παρόλα αυτά η Γαλλία ακολούθησε την πολιτική, την οποία είχε χαράξει ο de Gaulle, όντας αντίθετη στην ευέλικτη ανταπόδοση του NATO και πάντα επιφυλακτική προς τις ΗΠΑ. Χαρακτηριστική είναι η διακήρυξη της «στρατηγικής προς όλες τις κατευθύνσεις», στοχεύοντας δυτικά προς του αναξιόπιστους αμερικανούς συμμάχους και ανατολικά προς την Σοβιετική Ένωση⁹⁴.

⁹³ Gaddis John Lewis, *Cold War Statesmen Confront the Bomb: nuclear diplomacy since 1945*, Oxford University Press, 1999, p. 229

⁹⁴ Klein Bradley S., *How West was One: Representational Politics of NATO*, International Studies Quarterly, Vol. 34, No 3, Sept. 1990, p.317

Το ιδιαίτερο με τις γαλλικές πυρηνικές δυνάμεις, όπως υποδηλωνόταν από το σημείο, το οποίο αυτοί ήταν τοποθετημένοι, ήταν ότι ο πιο πιθανός τους στόχος δεν ήταν η ΕΣΣΔ, αλλά η Δυτική Γερμανία. Επίσης η γαλλική δύναμη το 1985 δεν κατείχε περισσότερες από 132 πυρηνικές κεφαλές, οι οποίες αντιπαρατάσσονταν στις 9.000 σοβιετικές κεφαλές, οι οποίες ήταν τοποθετημένες σε στρατηγικά και μέσου βεληνεκούς συστήματα⁹⁵.

Η γαλλική αποτροπή στηριζόταν στη λογική ότι μερικά από τα πιο αποτελεσματικά της όπλα θα επιβίωναν μιας επίθεσης και στη συνέχεια θα χρησιμοποιούνταν αποτελεσματικά, με στόχο να διεισδύσουν στην σοβιετική άμυνα. Αυτό το σενάριο πρακτικά έχει ελάχιστες πιθανότητες επιτυχίας. Αντιλαμβανόμαστε επομένως ότι η Γαλλία δεν θα μπορούσε να στηριχθεί μόνο στις δικές της δυνάμεις, αφού η αποτροπή, την οποία μπορούν να προσφέρουν, είναι μηδαμινή⁹⁶. Συνέχιζαν όμως να αποτελούν έναν τρόπο έκφρασης της δυσπιστίας της στους περίπλοκους τύπους της εκτεταμένης αποτροπής, της ευέλικτης ανταπόδοσης και των σταδίων της κλιμάκωσης.

Το 1981 ο νεοεκλεγμένος πρόεδρος Mitterrand άλλαξε πορεία και υποστήριξε σθεναρά τη διπλή απόφαση του NATO, υπό την προϋπόθεση της εξαίρεσης των γαλλικών πυρηνικών δυνάμεων από τις διαπραγματεύσεις⁹⁷. Οι σχέσεις ΗΠΑ-Γαλλίας βελτιώθηκαν επίσης λόγω της αδιάλλακτης στάσης της τελευταίας προς την ΕΣΣΔ. Αυτό όμως δεν σημαίνει ότι η Γαλλία δεν σταμάτησε να είναι επιφυλακτική προς την Υπερδύναμη και να αμφιβάλει για το αν οι ΗΠΑ δεν εγκατέλειπαν την Ευρώπη στη μοίρα της σε περίπτωση πυρηνικής επίθεσης από την ΕΣΣΔ. Γι' αυτό εξακολουθούσε να δηλώνει ότι η Γαλλία θα χρησιμοποιούσε τις πυρηνικές τις δυνάμεις, σε περίπτωση που θεωρούσε ότι βρισκόταν σε κίνδυνο.

Για τις ΗΠΑ η ύπαρξη ανεξάρτητων πυρηνικών δυνάμεων μέσα στο NATO αποτελούσε πρόβλημα, καθώς από την πλευρά τους είχαν την ανησυχία ότι μια πιθανή χρήση τους από μέρος της Γαλλίας, θα τους ενέπλεκε σε έναν πόλεμο τον οποίο δεν επιθυμούσαν⁹⁸.

⁹⁵ Garnham David, *Extending Deterrence with German Nuclear Weapons*, International Security, Vol.10, Summer 1985, p.104

⁹⁶ Klein Bradley S., *How West was One: Representational Politics of NATO*, International Studies Quarterly, Vol. 34, No 3, Sept. 1990, p.317

⁹⁷ Bois du P., *L' Evolution du Systeme International de 1945 a 1989*, Graduate Institute of International Studies, Geneva, 2007, p. 15

⁹⁸ Αρβανιτόπουλος Κωνσταντίνος, Ήφαιστος Παναγιώτης, *Ευρωπαϊκές Σχέσεις*, Ποιότητα, Αθήνα, 2000, σ. 120

Η μεταχείριση των βρετανικών πυρηνικών συστημάτων από την Υπερδύναμη ήταν διαφορετική. Ρόλο σε αυτό έπαιζε ότι κατασκευάστηκαν με αμερικανική προτροπή και βοήθεια του Αμερικανού προέδρου Eisenhower. Ωστόσο αυτός δεν ήταν αρκετός λόγος για τη Γαλλία, η οποία αντιδρούσε σε αυτήν τη διάκριση.

Το NATO έθεσε εξ' αρχής ως θεμελιώδες κριτήριο των διαπραγματεύσεων, την εξαίρεση των γαλλικών και βρετανικών δυνάμεων. Τα κίνητρα γι' αυτήν την απόφαση ήταν ποικίλα. Κατ' αρχάς, το NATO κατά την έναρξη των συζητήσεων θεώρησε ότι η απόφαση να εγκαταστήσει στην Ευρώπη συστήματα εδάφους και πυραύλους Pershing 2, θα ωθούσε αμέσως την ΕΣΣΔ στην απομάκρυνση των SS-20, χωρίς να τεθούν άλλες δυνάμεις στο τραπέζι των διαπραγματεύσεων⁹⁹.

Δεύτερον, οι κυβερνήσεις της Βρετανίας και της Γαλλίας υποστήριζαν ότι τα συστήματά τους ήταν στρατηγικά και όχι μέσου βεληνεκούς, οπότε εκ των πραγμάτων δεν μπορούσαν να συμπεριληφθούν στη συνθήκη. Τέλος, οι ΗΠΑ δήλωσαν ότι οι γαλλο-βρετανικές δυνάμεις ήταν «ανεξάρτητα εθνικά συστήματα» και ήταν ανάρμοστο από τις δύο Υπερδυνάμεις να περιλάβουν δυνάμεις τρίτων χωρών.

Η ΕΣΣΔ αποδέχτηκε τη μη συμμετοχή της Γαλλίας και της Βρετανίας στις διαπραγματεύσεις, αλλά επέμεινε ότι οι εξοπλισμοί τους έπρεπε να θεωρηθούν ως στοιχείο της ισορροπίας. Αυτό ήταν ένα ζήτημα, το οποίο επανέρχονταν συνεχώς στις διαπραγματεύσεις, αποτελώντας ένα σημείο τριβής ανάμεσα στις δυο διαπραγματευόμενες χώρες. Εν τέλει, μετά από 7ετής σχεδόν διαπραγματεύσεις, οι αγγλο-γαλλικές δυνάμεις εξαιρέθηκαν τελείως από την συνθήκη.

Πρέπει όμως να αναφέρουμε και την άποψη μελετητών όπως ο Alford, ο οποίος ήταν πεπεισμένος για την ανάγκη συμπερίληψης των γαλλο-βρετανικών δυνάμεων στη συμφωνία, καθώς η αποτρεπτική ικανότητά τους δεν μπορεί πλέον να θεωρείται αμελητέα, ειδικά αν λάβει κανείς υπόψη του, ότι μέσα σε 10 χρόνια προβλεπόταν εντυπωσιακή αύξηση του οπλοστασίου τους¹⁰⁰.

Επίσης παρόλο που δεν είχαν συμπεριληφθεί σε προηγούμενες διαπραγματεύσεις, όπως στις SALT I και SALT II, δεν θα μπορούσε να γίνει κάτι τέτοιο και τώρα καθώς πολλά δεδομένα είναι διαφορετικά, π.χ. η κοινή γνώμη, η

⁹⁹ Gellner Charles R., *U.S.-Soviet Negotiations to Limit Intermediate-Range Nuclear Weapons*, Report No. 82-136 S, The Library of Congress, July 1982, p.33

¹⁰⁰ Alford Jonathan, *The Place of British and French Nuclear Weapon in Arms Control*, International Affairs (Royal Institute of International Affairs 1944-), Vol. 59, No.4, Autumn, 1983, p. 569-572

ενεργητικότητα των αμερικανικών συμφωνιών, οι σοβιετικές θέσεις και ισορροπία της ισχύος.

Ωστόσο τονίζει ότι οι συζητήσεις πρέπει να παραμείνουν διμερείς, και να σε καμία περίπτωση να μην διαπραγματευτούν οι Αμερικανοί στη θέση των δύο χωρών. Επίσης να μην επιτραπεί στους Σοβιετικούς να χρησιμοποιήσουν τα γαλλο-βρετανικά συστήματα στο όνομα της ισορροπίας δυνάμεων.

Αυτό λοιπόν που προτείνει είναι να αναπτύξουν μια πολιτική, η οποία να περιλαμβάνει την προθυμία τους να θέσουν ένα όριο στις μεταφερόμενες πυρηνικές κεφάλες, αν οι ΗΠΑ και η ΕΣΣΔ διαπραγματευτούν γι' αυτές, και να τις μειώσουν κατ' αναλογία, αν τις μειώσουν και οι Υπερδυνάμεις.

Οι δύο χώρες δεν προέβησαν σε μια τέτοια κίνηση και όπως αναφέρθηκε πρωτύτερα, τα πυρηνικά τους συστήματα εξαιρέθηκαν πλήρως από τη συνθήκη.

Η ΣΤΑΣΗ ΤΗΣ ΔΥΤΙΚΗΣ ΓΕΡΜΑΝΙΑΣ

Οι δύο δυτικές χώρες Βρετανία και Γαλλία, απαντούν στην μειωμένη αξιοπιστία των ΗΠΑ με αύξηση του πυρηνικού τους οπλοστασίου¹⁰¹. Η Δυτική Γερμανία από την άλλη, παρόλο που είναι δεσμευμένη στο δόγμα του NATO για πυρηνική αποτροπή, είναι μια μη πυρηνική δύναμη. Αυτό είχε ως αποτέλεσμα την εξάρτησή της για πυρηνική προστασία από τις ΗΠΑ, και συνεπώς η εκτεταμένη αποτροπή είναι θεμελιώδες στοιχείο στις σχέσεις των δύο χωρών.

Λόγω της γεωγραφικής της θέσης ένας πόλεμος, είτε συμβατικός είτε πυρηνικός, θα ήταν καταστροφικός. Η κυρίαρχη οπτική της Βόννης, ήταν αυτή της αποτροπής του πολέμου, η οποία πραγματοποιούνταν μέσω της στρατηγικής αποτροπής του NATO. Προϋπόθεση για την επιτυχία της ήταν η αυτόματη χρήση των αμερικανικών πυρηνικών δυνάμεων, σε περίπτωση σοβιετικής επίθεσης στην Ευρώπη. Για τους Δυτικογερμανούς οποιαδήποτε παρέκκλιση από αυτή την τακτική θα καθιστούσε τον συμβατικό πόλεμο δελεαστικό για την ΕΣΣΔ.

Χωρίς αυτήν τη σύζευξη, οι Σοβιετικοί θα ξεκινούσαν ένα συμβατικό μέτωπο κατά της Δυτ. Γερμανίας, με τη σίγουρη αντίληψη ότι για όσο απείχαν από την πρώτη

¹⁰¹ Layne Christopher, *After the INF Treaty: A New Direction for America's European Policy*, Policy Analysis No. 103, April 21, 1988, p. 4

χρήση πυρηνικών όπλων, τόσο θα απέιχαν και οι ΗΠΑ, και η συμβατική δύναμη της ΕΣΣΔ δεν θα μπορούσε να αποτραπεί.

Αυτός είναι ο λόγος για τον οποίο οι Γερμανοί στρατηγιστές διαφωνούν με αυτούς τους NATO, οι οποίοι παρακινούν το NATO να μειώσει την εξάρτησή του από τα πυρηνικά όπλα. Οι Γερμανοί αντιτίθενται αναζητώντας νέους τρόπους ενίσχυσης της εκτεταμένης αποτροπής, με σκοπό την αφαίρεση από τις ΗΠΑ της ελευθερίας επιλογής, για το αν η αμερικανική κυβέρνηση θα μπορούσε να «θυσιάσει τη Νέα Υόρκη για το Βερολίνο», σε περίπτωση σοβιετικής επίθεσης στην Ευρώπη.

Ταυτόχρονα, η Βόννη επιθυμεί την ύφεση με την Ανατολή, λόγω της κρίσιμης τοποθεσίας της στο κέντρο της Ευρώπης¹⁰². Επίσης η θέση της στις διαπραγματεύσεις INF ήταν ιδιαίτερα λεπτή, καθώς εκείνη ήταν που έδωσε εξ' αρχής το έναυσμα στο NATO για την απόφαση INF, φέρνοντας την κυβέρνηση της Δυτ. Γερμανίας σε πολύ ευάλωτη θέση.

Το γεγονός όμως ότι η κυβέρνηση ήταν υπέρ της εκτεταμένης αποτροπής και της εγκατάστασης πυραύλων μέσω βεληνεκούς σε γερμανικό έδαφος, δεν προϋποθέτει ότι και η κοινή γνώμη αποδεχόταν αυτή την απόφαση. Στη Δυτική Γερμανία αναπτύχθηκε ένα αξιοσημείωτο ειρηνευτικό κίνημα, το οποίο ήδη μέχρι το 1982, είχε συγκεντρώσει 1,5 εκατομμύριο υπογραφές κατά της τοποθέτησης του καγκελάριου Schmidt, υπέρ της «διπλής απόφασης» του NATO.

Σε αντίθεση με άλλες ευρωπαϊκές χώρες, όπου τα ειρηνευτικά κινήματα είχαν την υποστήριξη ενός τουλάχιστον πολιτικού κόμματος, στη Δυτ. Γερμανία –αρχικά τουλάχιστον- το κίνημα κατευθύνονταν από ακτιβιστές. Στην πορεία, μετά από την εικονική καθοδήγηση των «Πρασίνων», το κίνημα ίσως θα μπορούσε να χαρακτηριστεί ως κόμμα, αν και μάλλον ένα αντισυμβατικό κόμμα.

Ωστόσο πρέπει να αναφέρουμε ότι ναι μεν η αφορμή για τη διόγκωση του κινήματος ήταν η συμπαράταξη με το NATO, δεν ήταν όμως η αιτία της δημιουργίας του εξ' αρχής. Το κίνημα συστάθηκε τουλάχιστον μια δεκαετία πρωτότερα και συνέχισε να υπάρχει και μετά το πέρας του ζητήματος των INF, όντας ένα τρόπος εκδήλωσης της δυσαρέσκειας της κοινής γνώμης, κατά των γενικότερων πολιτικών της δυτικογερμανικής κυβέρνησης.

Σε κάθε περίπτωση, η αύξηση της επιρροής του κινήματος, είχε σαν αποτέλεσμα την αποδυνάμωση του συνασπισμού SPD/ FDP του Helmut Schmidt. Ο

¹⁰² Jeffrey Boutwell, *Politics and the Peace Movement in West Germany*, International Security, Vol. 7, No. 4, Spring 1983, p. 73

Schmidt συνέχισε να δηλώνει την υποστήριξή του στο NATO και κάλεσε το κόμμα του να σταματήσει να συμπεριφέρεται «σαν να ήταν οι Αμερικανοί οι εχθροί, και οι Σοβιετικοί οι φίλοι»¹⁰³.

Η ασυμφωνία όμως μέσα στο κόμμα συνέχισε να αυξάνεται και το καλοκαίρι του 1982 το FDP κατήργησε το συνασπισμό και στράφηκε στο CDU/ CSU. Ο νέος συνασπισμός CDU/ CSU- FDP, πρότεινε τον Helmut Kohl για νέο καγκελάριο, παρόλο που και ο τελευταίος ήταν υπέρ της «διπλής απόφασης» του NATO. Το Μάρτιο του 1983 διεξήχθησαν εκλογές, στις οποίες επιβεβαιώθηκε ο νέος συνασπισμός.

Το Νοέμβριο του 1983 το γερμανικό κοινοβούλιο συζήτησε, συνοδευόμενο από τις διαμαρτυρίες του Ειρηνευτικού Κινήματος, την εγκατάσταση των πυραύλων.

Στην ομιλία του ο Gerd Bastian, μέλος των πρασίνων, υποστήριξε ότι «ο νέος εξοπλισμός των ΗΠΑ, υποδεικνύει μια νέα στρατηγική από μέρους τους, η οποία δεν έχει σκοπό την παρεμπόδιση του πολέμου, αλλά αντίθετα μια επιθετική στρατηγική σε περίπτωση πολέμου, αν όχι την ίδια την έναρξη αυτού¹⁰⁴».

Ο Kohl δεν υποχώρησε δηλώνοντας ότι η κυβέρνηση στηρίζει σθεναρά την απόφαση του NATO. Τελικά ο συνδυασμός κατάφερε να πάρει την πλειοψηφία των ψήφων (286 έναντι 255), δίνοντας το πράσινο φως για την εγκατάσταση.

Στις 26 Αυγούστου 1987 ο καγκελάριος δήλωσε ότι θα απομάκρυνε τους 72 πυραύλους Pershing IA από το γερμανικό έδαφος και δεν θα τους αντικαθιστούσε με νέους καλύτερης τεχνολογίας, σε περίπτωση που οι ΗΠΑ και η ΕΣΣΔ έπρατταν το ίδιο, όπως όριζε η συνθήκη INF¹⁰⁵. Αυτό αποτέλεσε μια μονομερή απόφαση η οποία δεν περιλαμβάνεται στη συνθήκη, καθώς η τελευταία είναι εξ' ολοκλήρου διμερείς.

Μετά την υπογραφή της συνθήκης INF νέες ανησυχίες κατέλαβαν τους Γερμανούς, καθώς η Ουάσιγκτον πίεζε το NATO για εκσυγχρονισμό των πυρηνικών όπλων πεδίου μάχης, γεγονός που δημιούργησε στους Γερμανούς το συναίσθημα της απομόνωσης¹⁰⁶. Η απομόνωση είναι μια λέξη για να εκφραστεί για μια ακόμα φορά

¹⁰³ Hacke C. “Die Aussenpolitik der BRD, p.240, όπως αναφέρεται στο Bois du P., *L' Evolution du Systeme International de 1945 a1989*, Graduate Institute of International Studies, Geneva, 2007, p. 8

¹⁰⁴ Stenografisches Protokoll des Deutschen Bundestages, 35. Sitzung, Bonn Montag, 21.11.1983, όπως αναφέρεται στο Bois du P., *L' Evolution du Systeme International de 1945 a1989*, Graduate Institute of International Studies, Geneva, 2007, p. 9

¹⁰⁵ *Treaty Compliance*, Office of the Under Secretary of Defence for Acquisition, Technology, and Logistics <http://www.dod.mil/acq/acic/treaties/inf/execsum.htm#top>

¹⁰⁶ Layne Christopher, *After the INF Treaty: A New Direction for America's European Policy*, Policy Analysis No. 103, April 21, 1988, p. 8

ο φόβος των Δυτικογερμανών, ότι οι Υπερδυνάμεις μπορεί εύκολα με την παραμικρή μεταβολή στην ισορροπία να δελεαστούν και να διεξάγουν έναν πόλεμο με καταστροφικές για τη Γερμανία συνέπειες.

Αυτή τη φορά η ανησυχία προκαλείται από τα πυρηνικά όπλα μάχης, τα οποία σε αντίθεση με τα INF, αυξάνουν αυτόν τον κίνδυνο. Ο Ruhe εξέφρασε τότε το φόβο του με μια πλέον πολύ γνωστή φράση «όσο πιο μικρό το βεληνεκές, τόσο πιο νεκροί οι Γερμανοί» (“the shorter the range, the deader the Germans”).

Οι Ευρωπαίοι σύμμαχοι των Γερμανών θεωρούν ότι οι φόβοι των τελευταίων για απομόνωση είναι ανεδαφικοί. Συγκεκριμένα η Γαλλία και η Βρετανία υποστηρίζουν ότι αφού αυτές κατέχουν πυρηνικά συστήματα, αυτές θα αποτελούν και τον πρώτο στόχο των Σοβιετικών.

Αυτές οι πεποιθήσεις κατά τους Γερμανούς προσπερνούν 2 σημεία: πρώτον, η Δυτ. Γερμανία είναι στην πρώτη γραμμή σε περίπτωση σοβιετικής επίθεσης στην Ευρώπη, κάτι που δεν ισχύει για τις δύο προαναφερθείσες χώρες. Δεύτερον, το γεγονός ότι κατέχουν πυρηνικά όπλα σημαίνει ότι μπορούν να ελέγξουν τη μοίρα τους, κατά τρόπο με τον οποίο η Γερμανία δεν μπορεί να το κάνει. Η τελευταία είναι εξαρτημένη από άλλους για να της παρέχουν πυρηνική προστασία.

Οι σχέσεις ΗΠΑ- Δυτικής Γερμανίας ήταν τεταμένες μετά τη συνθήκη INF, καθώς οι ΗΠΑ προσπάθησαν να ελαχιστοποιήσουν τον κίνδυνο από τις δεσμεύσεις τους προς το NATO, πράγμα που προκάλεσε νέες ανησυχίες στους Δυτικογερμανούς. Με αυτόν τον τρόπο διαλύθηκε η σύζευξη, η οποία είχε επιτευχθεί ανάμεσα στην άμυνα της Ευρώπης και των ΗΠΑ, μειώνοντας τον κίνδυνο για τις ΗΠΑ και αυξάνοντάς τον για την Ευρώπη.

Η ΑΝΤΙΔΡΑΣΗ ΤΗΣ ΕΥΡΩΠΑΪΚΗΣ ΚΟΙΝΗΣ ΓΝΩΜΗΣ

Παρόλο το αποτέλεσμα των γερμανικών εκλογών τον Μάρτιο του 1983, είναι σαφές ότι πολλοί από τους Ευρωπαίους δεν στηρίζουν την απόφαση του NATO για

την εγκατάσταση των νέων πυραύλων μέσου βεληνεκούς στις χώρες τους¹⁰⁷. Μπορεί ωστόσο το ζήτημα των INF να ήταν το εμφανές πρόβλημα και η αφορμή για την έκφραση της αντίδρασης της κοινής γνώμης, αλλά δεν ήταν το μοναδικό που ταλάνιζε τη συμμαχία.

Η αστάθεια στη διεθνή σκηνή από τα διάφορα γεγονότα ανά τον κόσμο –π.χ. η επανάσταση στο Ιράν, η σοβιετική επέμβαση στο Αφγανιστάν, η καταστολή του κινήματος της Αλληλεγγύης στην Πολωνία- προκαλούσε μια νευρική κατάσταση εσωτερικό της συμμαχίας, η οποία έθετε σε κίνδυνο την συμφωνία, στην οποία στηριζόταν η Συμμαχία τα τελευταία 30 χρόνια¹⁰⁸.

Καθώς λοιπόν η αμφισβήτηση στους κόλπους του NATO γινόταν όλο και πιο έντονη στις αρχές τις δεκαετίας του '80, οδηγούσε στην αυξανόμενη ανησυχία των κυβερνητικών επισήμων αναφορικά με την φαινομενική άνοδο της ευρωπαϊκής ουδετερότητας και την αμερικανική υποστήριξη για μονομερή αποπλισμό. Όπως θα καταδείξουν οι παρακάτω πίνακες, οι συγκεκριμένοι φόβοι ήταν μάλλον αβάσιμοι.

Ο Πίνακας I συνοψίζει τις υπάρχουσες εκτιμήσεις ως προς την ανάγκη ύπαρξης της Συμμαχίας ή την υποστήριξη για την περαιτέρω συμμετοχή σε αυτήν. Η υποστήριξη προς το NATO ήταν αρκετά υψηλή, και σταθερή ανά τα χρόνια, σε 4 από τις 5 εδώ εξεταζόμενες χώρες. Μόνο στη Γαλλία ήταν χαμηλά τα ποσοστά, ενώ στη Βρετανία, Δυτική Γερμανία και Ολλανδία, η συμπαράταξη με το NATO ήταν σχετικά υψηλή και σταθερή από τα μέσα τις δεκαετίας του '60, έως και τα μέσα της δεκαετίας του '80.

Στις ΗΠΑ η υποστήριξη για τη διατήρηση ή την αύξηση της δέσμευσης στο NATO σημείωσε άνοδο από το 54% το 1974, στο 67% το 1978 και 1982. Επίσης η υποστήριξη για τη χρήση αμερικανικών στρατευμάτων για την υπεράσπιση της Ευρώπης αυξήθηκε από το 50% στις αρχές και τα μέσα του '70, στο 64% το 1982.

ΠΙΝΑΚΑΣ I			
Η ΚΟΙΝΗ ΓΝΩΜΗ ΚΑΙ Η ΔΕΣΜΕΥΣΗ ΣΤΟ NATO			
	ΠΑΡΑΜΟΝΗ ΣΤΟ NATO	ΑΠΟΧΩΡΗΣΗ ΑΠΟ ΤΟ	ΔΞ/ΔΑ

¹⁰⁷ Russett Bruce, Deluca Donald R., *Theater Nuclear Forces: Public Opinion in Western Europe*, Political Science Quarterly, Vol. 98, no 2, Summer 1983, p. 179

¹⁰⁸ Domke William K., Eichenberg Richard C., Kelleher Catherine M., *Consensus Lost?: Domestic Politics and the „Crisis“ in NATO*, World Politics, Vol. 39, No 3, Apr. 1987, p. 383

		NATO	
ΓΑΛΛΙΑ			
1967	34%	30%	36%
1969	47%	37%	16%
1971	54%	35%	11%
1973	42%	34%	25%
1976	42%	35%	23%
1977	44%	29%	27%
1978	39%	35%	26%
1980	44%	34%	23%
ΜΕΓ. ΒΡΕΤΑΝΙΑ			
1967	59%	15%	26%
1969	68%	15%	17%
1971	81%	12%	7%
1976	69%	15%	16%
1977	73%	8%	19%
1978	70%	10%	20%
1980	79%	13%	8%
1981	70%	15%	15%
1984	76%	12%	12%
1985	76%	13%	11%
ΔΥΤ. ΓΕΡΜΑΝΙΑ			
1967	67%	17%	16%
1969	76%	13%	11%
1971	84%	11%	5%
1973	73%	13%	14%
1976	85%	10%	5%
1977	79%	7%	14%
1978	84%	5%	11%
1980	88%	8%	4%
1981	62%	20%	19%
1984	87%	10%	3%
ΟΛΛΑΝΔΙΑ			
1981	62%	27%	11%
1984	58%	20%	22%

ΠΙΝΑΚΑΣ Ι (ΣΥΝΕΧΕΙΑ)

Η ΚΟΙΝΗ ΓΝΩΜΗ ΚΑΙ Η ΔΕΣΜΕΥΣΗ ΣΤΟ ΝΑΤΟ

	ΔΙΑΤΗΡΗΣΗ Ή	ΜΕΙΩΣΗ Ή	ΔΞ/ΔΑ
--	-------------	----------	-------

	ΑΥΞΗΣΗ ΤΗΣ ΔΕΣΜΕΥΣΗΣ	ΑΝΑΙΡΕΣΗ ΤΗΣ ΔΕΣΜΕΥΣΗΣ	
ΗΠΑ			
1974	54%	20%	26%
1978	67%	13%	20%
1982	67%	15%	18%

*Στην Ευρώπη η ερώτηση ήταν: «θεωρείτε το NATO απαραίτητο για την ασφάλεια της χώρας σας;». Στις ΗΠΑ η ερώτηση ήταν η εξής: «Θεωρείτε ότι η δέσμευση των αμερικανικών στρατευμάτων στο NATO πρέπει να διατηρηθεί όπως είναι, να αυξηθεί, να μειωθεί ή να τερματιστεί;». Πηγές: “For NATO Essential”, Kenneth Adler, Douglas Wertman, “West European Security Concerns for the 1980s: Is NATO in Trouble?”, United States Information Agency, “NATO the Burden Sharing”, (Washington DC: Research Memorandum R-11-1984). For the USA, Schneider, for the Netherlands, Netherland Institute of Public Opinion, Reports 1648, A-407/42, 2023 και 2112, όπως παρατίθενται στο Domke William K., Eichenberg Richard C., Kelleher Catherine M., *Consensus Lost?: Domestic Politics and the „Crisis“ in NATO*, World Politics, Vol. 39, No 3, Apr. 1987, p. 383

Σημείο, το οποίο προκαλεί έκπληξη είναι, ότι η σημασία του NATO στις τελευταίες δημοσκοπήσεις φαίνεται να αυξήθηκε, στις χώρες όπου η Συμμαχία ήταν περισσότερο αμφιλεγόμενη. Αυτές είναι από τη μια η Δυτική Γερμανία, όπου το ζήτημα της εγκατάστασης των πυραύλων μέσου βεληνεκούς προκάλεσε βαθιά εσωτερικά προβλήματα και από την άλλη πλευρά οι ΗΠΑ, όπου η έλλειψη βοήθειας από τους συμμάχους, οδηγούσε σε συζητήσεις για «διαμερισμό του βάρους» και για «μοναχικές» στρατηγικές.

Αυτό το εκ πρώτης όψεως παράδοξο φαινόμενο, μπορεί να εξηγηθεί από διάφορους παράγοντες. Κατ’ αρχάς από την «κοινή απειλή». Οι Αμερικανοί αντιδρούν μεν για την έλλειψη συνεργασίας από πλευράς των συμμάχων, αλλά ταυτόχρονα φοβούνται τη σοβιετική δύναμη, γεγονός που τους οδηγεί στην υποστήριξη της ύπαρξης της Συμμαχίας.

Στη Δυτική Γερμανία παίζει σαφώς σημαντικό ρόλο ο φόβος της σοβιετικής απειλής, αλλά υπάρχει και ο επιπλέον λόγος της έλλειψης εναλλακτικών επιλογών. Καθώς οι ανησυχίες μιας γερμανικής ουδετερότητας κατά τη διάρκεια των συζητήσεων για τα INF οξύνονταν, οι Γερμανοί έσπευσαν να επιστημάνουν τη σημασία της ευρω-ατλαντικής σύνδεσης και της συμμετοχής στο NATO, ως σταθεροποιητικός παράγοντας των δυτικών αντιλήψεων.

Οι Δυτικοευρωπαίοι ζουν στη σκιά της σοβιετικής ισχύος και πολλοί θεωρούν τη στρατηγική τους θέση κατώτερη από αυτή της ΕΣΣΔ. Οι Γερμανοί ερωτήθηκαν το

εξής¹⁰⁹: «Εστω ότι οι Σοβιετικοί ήταν έτοιμοι να ξεκινήσουν έναν πόλεμο, θεωρείτε ότι εμείς μαζί με το NATO, έχουμε αρκετά στρατεύματα τα οποία θα ήταν επαρκώς εξοπλισμένα, ώστε να αποσοβήσουν τη σοβιετική επίθεση και να τους εμποδίσουν από το να εισέλθουν στη χώρα μας, ή νομίζετε ότι δεν θα μπορούσαμε να αμυνθούμε έναντι μιας σοβαρής σοβιετικής επίθεσης;»

Το Μάιο του 1981, το 41% απάντησε ότι δεν περίμενε ότι θα μπορούσε η χώρα του να αμυνθεί μιας επίθεσης, ενώ μόνο το 25% δήλωσε ότι θεωρούσε κάτι τέτοιο εφικτό. Δέκα χρόνια νωρίτερα στην ίδια ερώτηση η απαντήσεις ήταν 37% και 27% αντίστοιχα. Τα αποτελέσματα δείχνουν μια αρνητική εικόνα για τις δυνατότητες της Δυτ. Γερμανίας και στις δύο αυτές χρονικές περιόδους, με μια μικρή πτώση στο πέρασμα των χρόνων.

Στην ουσία οι Δυτικοευρωπαίοι ένιωθαν πάντα μειονεκτικά για τις αμυντικές τους ικανότητες, και ο σκεπτικισμός εκείνη την εποχή ήταν λίγο πιο έντονος από το σύνθηες. Ο Πίνακας II παρουσιάζει τις τάσεις στη Δυτ. Ευρώπη από το 1957-1981 σε τρεις σημαντικές ευρωπαϊκές χώρες, αναφορικά με το ποια υπερδύναμη προηγείται σε συνολική στρατιωτική ισχύ.

Παρατηρούμε ότι από το 1960 και έπειτα, η άποψη ότι οι ΗΠΑ υπερείχαν, εξασθένησε και στις τρεις εξεταζόμενες χώρες. Αυτή η αλλαγή εξηγείται λόγω της γενικά μεταβαλλόμενης στρατηγικής ισορροπίας. Η αρχική ανωτερότητα των ΗΠΑ, αντικαταστάθηκε σταδιακά από την «ισοτιμία», αφού οι Σοβιετικοί απέκτησαν τη δυνατότητα να κατασκευάζουν τα δικά τους πυρηνικά συστήματα.

Αξιοσημείωτο είναι ότι οι Δυτικοευρωπαίοι θεωρούσαν και στις αρχές τις δεκαετίας του 1960, ότι η ΕΣΣΔ υπερείχε, γεγονός όμως που δεν ίσχυε. Αυτό διασαφηνίζεται από την τακτική στρατιωτικών αξιωματούχων, αλλά και ηγετών των χωρών του NATO, οι οποίοι εξέφραζαν τις ανησυχίες τους για τη σοβιετική δύναμη, με σκοπό να επιφέρουν επιπλέον αμυντικές προσπάθειες από μέρους των Ευρωπαίων συμμάχων.

ΠΙΝΑΚΑΣ II

Η ΑΠΟΨΗ ΤΗΣ ΚΟΙΝΗΣ ΓΝΩΜΗΣ

¹⁰⁹ Russett Bruce, Deluca Donald R., *Theater Nuclear Forces: Public Opinion in Western Europe*, Political Science Quarterly, Vol. 98, no 2, Summer 1983, p. 189

ΑΝΑΦΟΡΙΚΑ ΜΕ ΤΗΝ ΑΜΕΡΙΚΑΝΙΚΗ ΚΑΙ ΤΗ ΣΟΒΙΕΤΙΚΗ ΣΤΡΑΤΙΩΤΙΚΗ ΙΣΧΥ, 1957-81			
	ΑΜΕΡΙΚΑΝΙΚΗ ΥΠΕΡΟΧΗ	ΣΟΒΙΕΤΙΚΗ ΥΠΕΡΟΧΗ	ΙΣΟΤΙΜΙΑ
ΒΡΕΤΑΝΙΑ			
1981	10%	51%	29%
1977	10%	50%	19%
1969	33%	34%	13%
1957	19%	50%	
ΓΑΛΛΙΑ			
1981	15%	34%	33%
1977	16%	34%	27%
1969	40%	26%	19%
1957	17%	25%	20%
ΔΥΤ. ΓΕΡΜΑΝΙΑ			
1981	15%	38%	41%
1977	15%	34%	34%
1969	41%	26%	25%
1957	38%	23%	23%

*Πηγή: Kenneth Adler, Douglas Wertman, "West European Security Concerns for the 1980s: Is NATO in Trouble?", Crespi, "Trends in US Standing", όπως παρατίθεται στο Russett Bruce, Deluca Donald R., *Theater Nuclear Forces: Public Opinion in Western Europe*, Political Science Quarterly, Vol. 98, no 2, Summer 1983, p. 190

Στον Πίνακα III βλέπουμε μια νέα όψη των ευρωπαϊκών ανησυχιών. Στον Πίνακα III απεικονίζεται η αντίδραση της κοινής γνώμη στην εγκατάσταση αμερικανικών στρατευμάτων και πυραύλων μέσου βεληνεκούς. Παρατηρούμε ότι με εξαίρεση τη Μεγάλη Βρετανία, οι υπόλοιπες τρεις ευρωπαϊκές χώρες, θεωρούν ότι τα στρατεύματα παρέχουν μια αποτροπή που εξασφαλίζει την ασφάλειά τους.

Οι INF όμως αντιμετωπίζονται διαφορετικά. Για τους Βρετανούς οι πύραυλοι όχι μόνο δεν αποτρέπουν μια επίθεση, αλλά την καθιστούν πιο πιθανή. Για τους Βέλγους οι γνώμες δίστανται, καθώς τα ποσοστά για τις δύο απόψεις είναι περίπου τα ίδια, ενώ οι Γερμανοί βρίσκουν μάλλον θετική την εγκατάσταση των πυραύλων.

ΠΙΝΑΚΑΣ III
Η ΚΟΙΝΗ ΓΝΩΜΗ ΑΝΑΦΟΡΙΚΑ ΜΕ

ΤΗΝ ΕΓΚΑΤΑΣΤΑΣΗ ΑΜΕΡΙΚΑΝΙΚΩΝ ΣΤΡΑΤΕΥΜΑΤΩΝ ΚΑΙ INF ΣΤΗΝ ΕΥΡΩΠΗ				
	ΒΡΕΤΑΝΙΑ	ΓΑΛΛΙΑ	ΔΥΤ. ΓΕΡΜΑΝΙΑ	ΒΕΛΓΙΟ
ΑΥΞΑΝΟΥΝ ΤΟΝ ΚΙΝΔΥΝΟ ΕΠΙΘΕΣΗΣ				
ΠΥΡΑΥΛΟΙ	42%	24%	27%	24%
ΣΤΡΑΤΕΥΜΑΤΑ	25%	-	15%	22%
ΜΕΙΩΝΟΥΝ ΤΟΝ ΚΙΝΔΥΝΟ ΕΠΙΘΕΣΗΣ				
ΠΥΡΑΥΛΟΙ	29%	31%	41%	25%
ΣΤΡΑΤΕΥΜΑΤΑ	24%	-	48%	25%
ΔΞ/ΔΑ				
ΠΥΡΑΥΛΟΙ	29%	45%	32%	51%
ΣΤΡΑΤΕΥΜΑΤΑ	51%	-	37%	54%

*Πηγή: February 1982 Gallup International Surveys, reported in Newsweek, 15 March 1982, όπως παρατίθεται στο Russett Bruce, Deluca Donald R., *Theater Nuclear Forces: Public Opinion in Western Europe*, Political Science Quarterly, Vol. 98, no 2, Summer 1983, p. 192

Το γεγονός ότι σε μερικές χώρες της Ευρώπης υπάρχει η άποψη ότι τα αμερικανικά στρατεύματα ή πύραυλοι θα απέτρεπαν έναν πόλεμο, δεν σημαίνει ότι ο φόβος ενός πυρηνικού πολέμου σε ευρωπαϊκό έδαφος ήταν ανύπαρκτος. Αντιθέτως, υπήρχαν ανέκαθεν αμφιβολίες από την απειλή της χρήσης πυρηνικών όπλων στην ευρωπαϊκή ήπειρο, και ειδικά στις αρχές της δεκαετίας του '80, αυτές οι αμφιβολίες είχαν παρουσιάσει αύξηση.

Από δημοσκοπήσεις εκείνης της εποχής δεν έλειπαν και εκείνοι, οι οποίοι ήταν υπό ορισμένες προϋποθέσεις (π.χ. σοβιετική επίθεση) υπέρ της χρήσης πυρηνικών όπλων για την υπεράσπιση της ηπείρου. Τα ποσοστά όμως ήταν αμελητέα.

ΜΕΡΟΣ 3^ο

ΟΙ ΕΥΡΩ-ΑΤΛΑΝΤΙΚΕΣ ΣΧΕΣΕΙΣ ΣΤΗ ΜΕΤΑΨΥΧΡΟΠΟΛΕΜΙΚΗ ΕΠΟΧΗ

ΟΙ ΕΚΤΙΜΗΣΕΙΣ ΓΙΑ ΤΟ ΜΕΛΛΟΝ ΤΗΣ ΕΥΡΩΠΗΣ ΛΙΓΟ ΠΡΙΝ ΤΟ ΤΕΛΟΣ ΤΟΥ ΨΥΧΡΟΥ ΠΟΛΕΜΟΥ

Το τέλος του Ψυχρού Πολέμου αποτελούσε γεγονός τέτοιας σημασίας, το οποίο κάθε σχολή διεθνών σχέσεων, η οποία ισχυρίζεται ότι είναι ικανή να διαβλέπει τις εξελίξεις, έπρεπε να είχε προβλέψει¹¹⁰. Δυστυχώς καμία από αυτές δεν κατάφερε κάτι τέτοιο, γεγονός το οποίο γεννάει ερωτήματα για τις μεθόδους που χρησιμοποιούνται στην κατανόηση των διεθνών πολιτικών.

Από τις διάφορες σχολές ακούστηκαν πολλές απόψεις για το τι θα επακολουθούσε στο μέλλον, μερικές από τις οποίες στηρίζονταν στο παρελθόν και συγκεκριμένα στο διεθνές σύστημα πριν τον Β' Παγκόσμιο Πόλεμο. Άλλες βασίζονταν σε θεωρίες οι οποίες σε ένα σύστημα διαφορετικό από το ψυχροπολεμικό έμοιαζαν να είναι εφαρμόσιμες.

Σε κάθε περίπτωση όλοι αντιλαμβάνονταν το μέγεθος της αλλαγής και τη σημασία της. Ο διπολισμός, με βάση τον οποίο λειτουργούσε το διεθνές σύστημα θα άλλαζε και θα αντικαθιστούταν από κάτι διαφορετικό, του οποίου ήταν άγνωστη η δομή του και η σταθερότητά του.

Ενδεικτικά αναφέρουμε πέντε σενάρια σχετικά με την πιθανή λειτουργία του νέου συστήματος. Δεν είναι τα μόνα, τα οποία τότε διατυπώθηκαν, αλλά ήταν τα επικρατέστερα κατά τη διάρκεια των 2 κρίσιμων ετών πριν το οριστικό τέλος του Ψυχρού Πολέμου.

Το πρώτο σενάριο είναι αυτό της «αλληλεξάρτησης βασισμένη στον πολυμερισμό»¹¹¹. Αυτό το διεθνές σύστημα αποτελείται από αυτόνομα κράτη, τα

¹¹⁰ Gaddis J., L., *International Relation Theory and the End of the Cold War*, International Security, Vol. 17, No 3, Winter 1992-1993, p. 6

¹¹¹ Hettne Bjorn, *Security and Peace in the Post-Cold War Europe*, Journal of Peace Research, Vol. 28, No 3, August 1991, p. 284-285

οποία επιτυγχάνουν περισσότερο όταν συνεργάζονται, ακόμα και αν δεν υπάρχει μια ηγεμονική δύναμη. Η αλληλεξάρτηση είναι απλώς το φυσικό επακόλουθο της κατανόησης αυτού του δεδομένου, καθώς μέσω αυτής δημιουργούνται οι κατάλληλες ειρηνικές συνθήκες και διευκολύνεται η οικονομική πρόοδος. Σε αυτό το σενάριο δεν αναφέρονται πολλά σχετικά με το πολιτικό πλαίσιο λειτουργίας του, εκτός από μια γενική αναφορά για ενίσχυση του ρόλου των Ηνωμένων Εθνών.

Το επόμενο σενάριο είναι το «Τριμερές». Βάση αυτού τρία καπιταλιστικά κέντρα –ΗΠΑ, Ιαπωνία, Δυτική Ευρώπη- αναλαμβάνουν καταναεμημένες ηγεμονικές αρμοδιότητες. Εδώ διεθνείς οικονομικοί θεσμοί εκπροσωπούν τα τριμερή συμφέροντα και αναλαμβάνουν αυτοί τον έλεγχο, αντί οι κρατικοί παράγοντες. Σημαντικό μειονέκτημα αυτού του σεναρίου είναι ότι τα οικονομικά συμφέροντα των τριών αυτών περιοχών δεν συμπίπτουν πάντα, γεγονός το οποίο μπορεί να οδηγήσει σε εχθρικούς εμπορικούς συνασπισμούς.

Το τρίτο σενάριο αφορά στην επιβίωση και στην περαιτέρω ανάπτυξη των διεθνών καθεστώτων σε συγκεκριμένους τομείς ή σφαίρες επιρροής (πχ εμπόριο, ωκεανοί, οικονομία, ενέργεια). Τα περισσότερα κράτη ακόμα και υπό την απουσία μιας ηγεμονική πίεσης, συμμορφώνονται οικειοθελώς στις θεσπισμένες νόρμες.

Το τέταρτο σενάριο αποτελεί μια νεομερκαντιλιστική επιλογή, εκφράζοντας έναν πιο εδαφικό τύπο, ο οποίος παίρνει τη μορφή περιφερειοποίησης της υφηλίου σε περισσότερο ή λιγότερα ανεξάρτητα κράτη, με σταθερές εσωτερικές δομές και διαπεριφερειακές σχέσεις.

Τέλος, στο πέμπτο σενάριο ο εδαφικός διαχωρισμός εξελίσσεται σε «εθνικό προστατευτισμό». Ωστόσο, λόγω της ύπαρξης της αλληλεξάρτησης αυτό είναι ένα μάλλον ανέφικτο σενάριο.

Οι εκτιμήσεις συγκεκριμένα για το μέλλον της Ευρώπης ήταν επίσης ποικίλες. Ο Mearsheimer λίγο πριν το τέλος του Ψυχρού Πολέμου (με υπόθεση ότι ο τελευταίος θα λάβαινε τέλος) είχε κάνει τις εξής προβλέψεις¹¹²: Η ΕΣΣΔ θα απέσυρε τις δυνάμεις της από την ανατολική Ευρώπη και θα άφηνε τα εκεί κράτη πλήρως ανεξάρτητα και ελεύθερα. Λόγω αυτού, τα βρετανικά και αμερικανικά στρατεύματα στην Ευρώπη δεν θα είχαν λόγω ύπαρξης και θα απομακρύνονταν από τη ήπειρο. Υποστήριξε ότι τόσο το Σύμφωνο της Βαρσοβίας όσο και το NATO θα διαλύονταν,

¹¹² Mearsheimer John. J., *Back to Future: Instability in Europe after the Cold War*, International Security, Vol. 15, No 1, Summer 1990, p. 5

προσθέτοντας όμως ότι ακόμα και αν αυτό δεν συνέβαινε, θα έπαυαν να λειτουργούν σαν συμμαχίες.

Έτσι η διπολική δομή που χαρακτήριζε την Ευρώπη σχεδόν για μισό αιώνα θα χανόταν. Η αποχώρηση των Υπερδυνάμεων από την ήπειρο, θα οδηγούσαν σε ένα πολυπολικό σύστημα με μεγάλες δυνάμεις τη Γερμανία, την Γαλλία, τη Βρετανία και ενδεχομένως την Ιταλία. Η ΕΣΣΔ θα εξασθενούσε ως Υπερδύναμη, αλλά θα συνέχιζε να παίζει σημαντικό ρόλο στην περιοχή της Ευρώπης¹¹³.

Ο Mearsheimer είναι απαισιόδοξος για τη μελλοντική ασφάλεια της Ευρώπης, καθώς θεωρεί το διπολικό σύστημα σταθερότερο από το πολυπολικό. Δεν πιστεύει ότι τα χρόνια μετά τον Ψυχρό Πόλεμο θα είναι τόσο βίαια, όσο τα πρώτα 45 χρόνια του αιώνα, αλλά εκτιμά ότι συγκριτικά με την εποχή του διπολισμού, θα υπάρχει μια πιο έντονη ροπή προς τη σύγκρουση¹¹⁴.

Στηρίζει την άποψη του για τη σταθερότητα του διπολισμού σε τρεις λόγους¹¹⁵. Κατ' αρχάς στο γεγονός ότι εκ των πραγμάτων ο αριθμός των πιθανών ανταγωνιστών είναι μικρότερος, αφήνοντας λιγότερες πιθανότητες για πόλεμο. Δεύτερον, η αποτροπή είναι πιο εύκολη, επειδή οι ανισοροπίες της ισχύος είναι λιγότερες και γι' αυτό το λόγο εξισοροπούνται ευκολότερα. Τέλος, οι προοπτικές για αποτροπή είναι μεγαλύτερες, καθώς οι λανθασμένοι υπολογισμοί σχετικά με την ισχύ και τις βλέψεις του αντιπάλου περιορίζονται.

Αναγνωρίζει όμως ταυτόχρονα, ότι σε ένα πολυπολικό σύστημα οι συγκρούσεις είναι μικρότερης έντασης από ότι ένας άμεσος πόλεμος μεταξύ δύο Υπερδυνάμεων σε ένα διπολικό σύστημα.

Οι προβλέψεις του Mearsheimer για το μέλλον στηρίζονται στη νέο-ρεαλιστική θεώρηση του Kenneth Waltz με την οποία άλλες σχολές σκέψης διαφωνούν. Ο Hoffman διαφωνεί με την ανάλυση και τη συλλογιστική του Mearsheimer, χαρακτηρίζοντάς τη στάσιμη και αλαζονική, καθώς ο τελευταίος υπονοεί ότι οι Ευρωπαίοι δεν έμαθαν τίποτα από τα λάθη του παρελθόντος και χρειάζονται μια Υπερδύναμη για να εγγυηθεί την ειρήνη¹¹⁶.

Ο Hoffman θεωρεί ότι δύο παράγοντες μπορούν να εξηγήσουν τη «μακροχρόνια ειρήνη», κατά πρώτον η ύπαρξη πυρηνικών όπλων και δεύτερον και

¹¹³ Ibid, p.7

¹¹⁴ Ibid, p. 6

¹¹⁵ Ibid p. 14

¹¹⁶ Hoffman Stanley, Keohane Robert O., Mearsheimer John J., *Back to Future, Part II: International Relations Theory and Post-Cold War Europe*, International Security, Vol. 15, No. 2, Autumn 1990, p. 192

σημαντικότερο, τα χαρακτηριστικό των δύο Υπερδυνάμεων, τα οποία παίζουν αποφασιστικό ρόλο στην έκβαση του αποτελέσματος (αν αυτό είναι πόλεμος ή ειρήνη) και τα οποία εξηγούν γιατί άλλα διπολικά συστήματα οδηγήθηκαν σε πόλεμο.

Οπότε γι' αυτόν είναι ανακολουθία η θέση ότι «όταν προέκυψε μια ίση διπολικότητα και εμφανίστηκαν τα πυρηνικά όπλα, ήρθε η ειρήνη. Επομένως η θεωρία του διπολισμού, της ισότητας και η πυρηνική θεωρία της μακροχρόνιας ειρήνης, ισχύει». Υποστηρίζει ότι εκτός από τους πόλους του διεθνούς συστήματος, πρέπει κανείς να λάβει υπόψη τουλάχιστον τους στόχους των κρατών και τα οικονομικά συμφέροντα, τα οποία δυνητικά θα μπορούσαν να οδηγήσουν σε πόλεμο.

Ο Hoffman σημειώνει επίσης ότι ο Mearsheimer αγνοεί την Ευρωπαϊκή Κοινότητα και ως εκ τούτου τους θεσμούς, οι οποίοι επηρεάζουν τους στόχους και τις προσδοκίες των κρατών μελών της. Η οικονομική άνθηση είναι ένας βασικός στόχος και σημαντικότερο εργαλείο επιρροής από ότι η στρατιωτική ισχύς. Προσθέτει επίσης αναφορικά με τη μελλοντική επιρροή της Ρωσίας στις χώρες της ανατολικής Ευρώπης, ότι η περιφερειακή συνεργασία και η ΕΟΚ θα διαδραματίσουν σημαντικότερο ρόλο από ότι η πρώην ΕΣΣΔ. Αυτή η άποψη βρίσκει σύμφωνο και τον Keohane ο οποίος δηλώνει έμμεσα τον ενδεχόμενο μελλοντικό σταθεροποιητικό ρόλο της ΕΟΚ στην Ευρώπη.

Απαντώντας σε αυτά ο Mearsheimer δηλώνει κατ' αρχάς ότι συμφωνεί στη σημασία των προσδοκιών ενός κράτους, αλλά θεωρεί ότι αυτές στηρίζονται σε εγχώριες και διεθνείς δομές. Κατά τη διάρκεια του Ψυχρού Πολέμου, οι πιθανότητες σύγκρουσης ήταν περιορισμένες, καθώς έλειπε από τα ευρωπαϊκά κράτη το κίνητρο του εθνικισμού. Λόγω αυτού τα δομικά χαρακτηριστικά του ευρωπαϊκού διεθνούς συστήματος δημιούργησαν τις συνθήκες υπό τις οποίες τα κράτη λογικά έδιναν έμφαση σε απόλυτα κέρδη και γι' αυτό μπορούσαν να συνεργάζονται σε μεγάλο βαθμό μεταξύ τους.

Ο Keohane χωρίς να αρνείται τα επιχειρήματα του Mearsheimer, δηλώνει ότι οι διεθνείς θεσμοί παίζουν σημαντικό ρόλο στις προσδοκίες και ως εκ τούτου στη συμπεριφορά των κρατών. Στο βαθμό στον οποίο τα κράτη ακολουθούν τους κανόνες του διεθνούς συστήματος, υποδηλώνουν τη θέλησή τους να συνεχίσουν τη συνεργασία και επομένως να ενισχύσουν τη σταθερότητα.

Αυτό δεν σημαίνει ότι τα κράτη αποποιούνται τα συμφέροντά τους ή την προσπάθεια για επιρροή. Ο Keohane δεν υπονοεί ότι τα κράτη είναι αλτρουιστικά και

ότι η οικονομική αλληλεξάρτηση οδηγεί πάντα σε συνεργασία και ειρήνη. Αυτό που διαφοροποιεί το επιχείρημά του από αυτό του Mearsheimer είναι ότι η ύπαρξη διεθνών θεσμών βοηθά στο σχηματισμό των προσδοκιών, οι οποίες και για τους δύο αναλυτές, είναι τόσο μεγάλης σημασίας.

Δεν ήταν λίγοι εκείνοι που πίστευαν ότι η Ευρωπαϊκή Κοινότητα στο μέλλον θα μπορούσε να αναλάβει πολιτικό και στρατιωτικό ρόλο¹¹⁷. Αυτό υποστήριζαν θα ήταν ακόμα πιο πιθανό όταν τα κράτη- μέλη της πλησίαζαν περίπου τα 20. Μια επιπλέον πρόβλεψη ήταν ότι το Συμβούλιο για την Ασφάλεια και τη Συνεργασία στην Ευρώπη θα θεσμοθετούταν και θα νομιμοποιούταν, αναλαμβάνοντας ταυτόχρονα και στρατιωτικές αρμοδιότητες.

Τέλος, όσον αφορά στο μέλλον του NATO, εκφράστηκε η άποψη, η οποία διαφέρει με αυτή του Mearsheimer, ότι η ευρωπαϊκή ισχύς του θα ενισχυθεί, με μια προοπτική συγχώνευσης με το Σύμφωνο της Βαρσοβίας σε βάθος χρόνου.

NATO: ΔΙΑΣΠΑΣΗ Ή ΑΝΑΔΙΑΤΑΞΗ

Αυτό το οποίο εξ' αρχής ώθησε τις Ευρωπαϊκές χώρες και τις ΗΠΑ στη δημιουργία του NATO, ήταν η έντονη θέληση αυτών των χωρών να ενωθούν κατά της κοινής απειλής της ΕΣΣΔ. Η Συμμαχία καθυσέχασε παράλληλα τους Ευρωπαϊκούς φόβους για την πιθανή γερμανική απειλή, συνεισέφερε σε ένα μεγάλο βαθμό στην ευρωπαϊκή ενότητα και ασφάλεια, και ταυτόχρονα παρείχε έναν μηχανισμό στις ΗΠΑ, ώστε να συμμετέχουν στην ευρωπαϊκή οικονομική και στρατιωτική ανάκαμψη¹¹⁸.

Στα χρόνια που ακολούθησαν καθώς το NATO αύξανε σε κράτη- μέλη, οργανωτική δομή και αρμοδιότητες, δύο ουσιώδη δεδομένα παρέμεναν αμετάβλητα: η προσήλωση του NATO στη σοβιετική απειλή, και η εκπόνηση τόσο στρατιωτικών όσο και μη στρατιωτικών λειτουργιών. Μπορεί ο βαθμός της απειλής από την ΕΣΣΔ να διαφοροποιούνταν από καιρό σε καιρό, ωστόσο πάντοτε υπήρχε.

¹¹⁷ Hettne Bjorn, *Security and Peace in the Post-Cold War Europe*, Journal of Peace Research, Vol. 28, No 3, August 1991, p. 284-285

¹¹⁸ McCalla Robert B., *NATO's Persistence after the Cold War*, International Organization, Vol. 50, No. 3, Summer 1996, p. 448

Το τέλος του Ψυχρού Πολέμου, με τις ραγδαίες εξελίξεις του, έφερε μια μεγάλη πρόκληση για τη Συμμαχία. Στις 9/11/1989 έπεσε το τείχος του Βερολίνου, έντεκα μήνες αργότερα η Γερμανία επανενώθηκε, την 1^η Απριλίου 1991 διαλύθηκε το Σύμφωνο της Βαρσοβίας και στις 25/12 του ίδιου χρόνου ακολούθησε και η ΕΣΣΔ. Μέσα σε δύο χρόνια οι δύο βασικοί λόγοι δημιουργίας του NATO (η σοβιετική απειλή και η διαιρεμένη Γερμανία) έπαψαν να υπάρχουν.

Ήταν μια κρίσιμη στιγμή για τη Συμμαχία καθώς οι εξελίξεις μπορούσαν να οδηγήσουν σε διαφορετικές κατευθύνσεις¹¹⁹. Το NATO ίσως έχανε τη συνοχή του, όπως π.χ. τη συμμαχία Αυστρίας- Αγγλίας- Πρωσίας- Ρωσίας, η οποία είχε νικήσει το Ναπολέοντα το 1815, ή θα μπορούσε να συνεχίσει να υφίσταται χωρίς όμως ιδιαίτερο ρόλο στα διεθνή τεκταινόμενα, όπως π.χ. η Διαμερικανική Συμμαχία. Ένα άλλο ενδεχόμενο θα ήταν να εστιάσει σε καθαρά στρατιωτικές λειτουργίες, σαν μέρος μιας περιορισμένης στρατιωτικής εγγύησης, όπως την αμοιβαία αμυντική συμμαχία ΗΠΑ- Κορέας.

Υπήρχε όμως και μια ακόμα προοπτική πιο αισιόδοξη για το μέλλον. Όπως πρότεινε ο πρώην Γενικός Γραμματέας του NATO Willy Claes, η Συμμαχία θα μπορούσε να βελτιώσει τις σχέσεις της με τα κράτη της κεντρικής και ανατολικής Ευρώπης, να εμβαθύνει τους πολιτικούς, οικονομικούς και κοινωνικούς δεσμούς της με τις ΗΠΑ, να οικοδομήσει καλύτερες σχέσεις με τη Ρωσία και τα κράτη της Νότιας Ευρώπης και Βόρειας Αφρικής, και τέλος να συνεργαστεί με περιφερειακούς και τοπικούς οργανισμούς για τη διασφάλιση της σταθερότητας της Ευρώπης και των γειτόνων της.

Ο τέως Γενικός Γραμματέας του NATO Manfred Woerner είχε δηλώσει ότι «η Συνθήκη της Ουάσιγκτον το 1949, δεν αναφέρει σε κανένα σημείο της την ΕΣΣΔ, και το NATO θα συνεχίσει να υπάρχει υπηρετώντας τις ανάγκες των μελών του». Προς αυτήν την κατεύθυνση κινήθηκαν ο Woerner και οι Bush από το 1989 ακόμα, όταν διαφαινόταν ότι το τέλος του Ψυχρού Πολέμου δεν θα αργούσε να έρθει.

Οι δύο τους πρότειναν εκείνο το έτος αμοιβαίες περικοπές στους εξοπλισμούς για το Σύμφωνο της Βαρσοβίας και το NATO. Βασικός στόχος των μελών της Συμμαχίας ήταν η μείωση της χρηματοδότησης και του επιπέδου τόσο των συμβατικών όσο και των πυρηνικών δυνάμεων. Όντως τα κοινά προγράμματα

¹¹⁹ Ibid, p. 445

εξοπλισμών, οι ετήσιες στρατιωτικές ασκήσεις και η πυρηνική ετοιμότητα μειώθηκαν αρκετά.

Το Μάιο του 1990 η Στρατιωτική Επιτροπή ανακοίνωσε ότι δεν θεωρούσε πλέον το Σύμφωνο της Βαρσοβίας απειλή για τη Συμμαχία¹²⁰. Έκτοτε ακολούθησε μια στρατιωτική αναδιοργάνωση. Τον Ιούλιο του 1990 στη Σύνοδο του Λονδίνου, αποφασίστηκε η αναδιάρθρωση των στρατιωτικών δυνάμεων του NATO σε πραγματικά πολυεθνικές μονάδες, εγκαταλείποντας έτσι τις γεωγραφικές περιοχές άμυνας του παρελθόντος.

Η νέα στρατηγική αυτή σκέψη ανακοινώθηκε στη Ρώμη το Νοέμβριο του 1991 φέρνοντας στο προσκήνιο άλλο ένα αποφασιστικό σημείο, δηλαδή την υιοθέτηση μιας νέας στρατιωτικής απόφασης. Η τελευταία περιελάμβανε τη δημιουργία δυνάμεων «άμεσης αντίδρασης», υλοποιώντας για πρώτη φορά μια πραγματικά πολυεθνική σύνθεση των δυνάμεων.

Επίσης ανακοινώθηκαν πρωτοποριακά σχέδια, τα οποία αφορούσαν στις χώρες τις ανατολικής Ευρώπης και περιελάμβαναν ακόμα και την πιθανή συμμετοχή τους στο πιο ριζοσπαστικό σχέδιο του NATO, τις Συνδυασμένες Κοινές Δυνάμεις Κρούσης (Combined Joint Task Forces), σχέδιο το οποίο διατυπώθηκε τον Ιανουάριο του 1994 στη Σύνοδο των Βρυξελλών. Οι CJTF επιτρέπουν για πρώτη φορά στο NATO να συνδέει τη στρατιωτική δράση με άλλες διεθνείς οντότητες, και τη μη συμμετοχή των μελών του σε εγκεκριμένες από τη Συμμαχία στρατιωτικές δραστηριότητες.

Τα μέλη του NATO επιτέλεσαν αυτή την ευρεία αναπροσαρμογή με διάφορους τρόπους. Η Συμμαχία υιοθέτησε νέες προσεγγίσεις σε κοινά θέματα ασφάλειας, σε ζητήματα, τα οποία αφορούσαν σε πρώην κράτη μέλη του Συμφώνου της Βαρσοβίας και άλλους ευρωπαϊκούς οργανισμούς ασφάλειας.

Η Συμμαχία βελτιώνει σταδιακά τις σχέσεις της με τα πρώην κράτη-μέλη του Συμφώνου της Βαρσοβίας μέσω του Βορειοατλαντικού Συμβουλίου Συνεργασίας (North Atlantic Cooperation Council), το οποίο όπως ανακοινώθηκε στο Ρώμη το 1991, λειτουργεί ως χώρος συζήτησης ανάμεσα σε Ανατολή και Δύση. Επίσης ρόλο στην πρόοδο των σχέσεων των πρώην αντιπάλων παίζει και το πλαίσιο της «Συνεργασίας για την Ειρήνη» το οποίο ανακοινώθηκε στη Σύνοδο των Βρυξελλών το 1994.

¹²⁰ Ibid, p. 449

Το NATO είχε αρχίσει ήδη να μελετά ένα σχέδιο διεύρυνσης το οποίο θα περιλάμβανε και χώρες από την ανατολική Ευρώπη. Επιπλέον άρχισε να αναπτύσσει σταδιακά στενότερους δεσμούς με τον ΟΗΕ, τη Δυτικοευρωπαϊκή Ένωση και τον Οργανισμό για την Ασφάλεια και τη Συνεργασία στην Ευρώπη, ελπίζοντας ότι με αυτό τον τρόπο θα μπορούσε να υπερασπιστεί καλύτερα τα συμφέροντά του σε περίπτωση που αυτά βρίσκονταν σε κίνδυνο σε περιοχή εκτός της γεωγραφικής του κυριότητας.

Ένας σημαντικός επίσης λόγος για τον οποίο το NATO δεν προχώρησε σε διάλυση αλλά σε ανασυγκρότηση, ήταν η απόφαση των κρατών-μελών του ότι η στρατηγική κατάσταση στην Ευρώπη και την Ασία ήταν πολύ ασταθής για να προχωρήσουν σε κάτι τέτοιο¹²¹. Το μέλλον της Ρωσίας, η ικανότητα της δυτικής Ευρώπης να φροντίσει μόνη της για την ασφάλειά της και οι στρατηγικές επιπτώσεις της γερμανικής επανένωσης, όπως και άλλα προβλήματα τα οποία θα μπορούσαν να προκύψουν στην μεταψυχροπολεμική εποχή και τα οποία ήταν μέχρι στιγμής άγνωστα.

Επιπλέον, σύμφωνα με τη θεωρία των διεθνών καθεστώτων, τα μέλη του NATO άρχιζαν να συνειδητοποιούν ότι θα ήταν ευκολότερο να προσαρμόσουν τη Συμμαχία στους νέους σκοπούς, από ότι να δημιουργήσουν έναν νέο θεσμό. Όπως θα καταδείκνυε αργότερα ο πόλεμος στον Περσικό Κόλπο, η στρατιωτική συνεργασία με μακροχρόνιους συντρόφους σε ένα οικείο οργανωτικό πλαίσιο, είναι πολύ πιο εύκολη από ότι θα ήταν αν η οικειότητα δεν ήταν δεδομένη.

Από το 1990 και έπειτα τα κράτη-μέλη της Συμμαχίας θεωρούν ως αρχή ότι η αστάθεια στην κεντρική και ανατολική Ευρώπη είναι άμεσα συνδεδεμένη με τη δική τους ασφάλεια. Αυτό γίνεται σαφές στην αναθεωρημένη Στρατηγική Σκέψη του NATO, η οποία υιοθετείται το 1991. Αυτό το έγγραφο συνοψίζει τις προκλήσεις του NATO, τους πιθανούς κινδύνους και τους στόχους στην μεταψυχροπολεμική Ευρώπη.

Μετά την κατάρρευση της ΕΣΣΔ τα κράτη-μέλη της συμμαχίας πίστευαν ότι οι απειλές για την ειρήνη ήταν λιγότερο πιθανόν να εμφανιστούν από «υπολογισμένες επιθέσεις κατά της εδαφικής περιοχής των συμμάχων». Αντίθετα θεωρούσαν ότι ήταν πιο πιθανό να προκληθούν από «αρνητικές συνέπειες λόγω της αστάθειας, η οποία μπορεί να παρουσιαστεί από τις σοβαρές οικονομικές, κοινωνικές και πολιτικές

¹²¹ Lepage Joseph, *NATO's Post-Cold War Collective Action Problem*, International Security, Vol. 23, No.1, Summer 1998, p. 80-82

δυσκολίες, συμπεριλαμβανομένου και των εθνικών διαμαχών και των εδαφικών διενέξεων, οι οποίες συναντώνται σε αρκετές χώρες της κεντρικής και ανατολικής Ευρώπης.

Σύμφωνα με τη νέα Στρατηγική Σκέψη, τέτοιες τάσεις θα μπορούσαν να απειλήσουν την ευρωπαϊκή σταθερότητα και ειρήνη, καθώς θα υπήρχε το ενδεχόμενο να εμπλακούν σε αυτές τρίτες χώρες ή να διαχυθούν σε χώρες μέλη του NATO, έχοντας άμεση επίδραση στην ασφάλεια της Συμμαχίας. Οι φόβοι αυτοί προκλήθηκαν από τα πολιτικά γεγονότα, τα οποία λάβαιναν χώρα στη Γιουγκοσλαβία, και τα οποία έδωσαν το κίνητρο για την αναθεώρηση της πολιτικής του NATO.

Η εξέλιξη του NATO από το 1991 αντικατοπτρίζει την ανάπτυξη μιας θεσμοθετημένης προσωπικότητας μέσω της οποίας επιτρέπονται να διεξαχθούν ειρηνευτικές επιχειρήσεις εκτός της γεωγραφικής επιρροής της Συμμαχίας. Το 1992 το NATO συμφώνησε να ενισχύσει, ανάλογα με την περίπτωση, αποφάσεις του ΟΗΕ ή του Συμβουλίου για την Ασφάλεια και τη Συνεργασία στην Ευρώπη. Αυτό αποτελούσε μια σημαντικότερη οργανωτική ανταπόκριση στο τέλος του Ψυχρού Πολέμου, κατά τη διάρκεια του οποίου τα κράτη-μέλη της Συμμαχίας διατηρούσαν αποστάσεις από αυτούς τους κυβερνητικούς οργανισμούς.

Αντιθέτως τώρα τα περισσότερα κράτη-μέλη ανταποκρίθηκαν στην καινούργια αποστολή του NATO. Η Συμμαχία άρχισε να ρυθμίζει το εμπάργκο εξοπλισμών κατά συγκεκριμένων ομάδων στον πόλεμο στα Βαλκάνια το 1992. Τον Απρίλιο του 1993 επέβαλε τη δημιουργία ζωνών με απαγόρευση εναέριας πρόσβασης στη Βοσνία και τον επόμενο χρόνο υποσχέθηκε ότι θα προστατεύσει το Σαράγεβο με αεροπορικές επιδρομές.

Το 1994 μετά από προειδοποίηση προς τις αντιμαχόμενες πλευρές στη Βοσνία, από τις οποίες ζητούσε να απομακρύνουν τον βαρύ εξοπλισμό τους από την απαγορευμένη ζώνη στο Σαράγεβο, το NATO εκτόξευσε τα πρώτα πυρά «εν θυμώ», πραγματοποιώντας την απειλή του.

Εν μέρει το NATO ανέλαβε την εντολή για ειρηνευτικές επιχειρήσεις καθώς δεν υφίστατο στρατός των Ηνωμένων Εθνών. Το 1995 ο Γενικός Γραμματέας του ΟΗΕ Boutros-Boutros Ghali παραδέχτηκε ότι ο ΟΗΕ δεν ήταν ικανός για επιβολή δηλώνοντας ότι «αν η επιβολή της ειρήνης είναι απαραίτητη, τότε αυτή πρέπει να διεξαχθεί από χώρες, οι οποίες θα έχουν τη θέληση για κάτι τέτοιο». Ως ο μόνος

διεθνείς οργανισμός με μόνιμες δυνάμεις, ικανός για τέτοιες αποστολές, το NATO καθιερώθηκε ως ο κύριος θεσμικός αποδέκτης αυτής της εντολής.

Η θέληση για ανάληψη τέτοιου είδους καθηκόντων σηματοδότησε μια βαθειά αλλαγή στη λογική και στον λόγο ύπαρξης του NATO. Τα μέλη της Συμμαχίας είναι, θεωρητικά τουλάχιστον, πρόθυμα να χρησιμοποιήσουν στρατιωτική ισχύ για την υπεράσπιση των προτύπων συμπεριφοράς σε ολόκληρη της Ευρώπη.

Ωστόσο η συγκεχυμένη και αργοπορημένη αντίδραση του NATO στην κρίση της πρώην Γιουγκοσλαβίας εγείρει ερωτήματα σχετικά με την πραγματική σημασία της Συμμαχίας στην μεταψυχροπολεμική Ευρώπη¹²². Δεν είναι λίγοι εκείνοι, οι οποίοι υποστηρίζουν ότι κάποιος άλλος ευρωπαϊκός οργανισμός, όπως η Δυτικοευρωπαϊκή Ένωση ή ο Οργανισμός για την Ασφάλεια και τη Συνεργασία στην Ευρώπη, θα έπρεπε να αναλάβει το ρόλο του NATO.

Σε κάθε περίπτωση όμως δεν επαληθεύονται οι προβλέψεις αναλυτών, οι οποίοι προέβλεψαν ότι ελλείψη της σοβιετικής απειλής η Συμμαχία θα διαλυόταν. Το NATO συνέχισε να υπάρχει και να διευρύνεται, αποτελώντας όπως το έθεσε ο Duffield, «τον ηγετικό οργανισμό ασφάλειας στην Ευρώπη»¹²³.

Όσοι προέβλεψαν το τέλος του NATO, είχαν εστιάσει μόνο στις στρατιωτικές λειτουργίες του NATO και στους γεωγραφικούς του περιορισμούς, αγνοώντας άλλες αρμοδιότητές του. Όπως σημειώνει ο Douglas Stuart, το NATO μπορεί να έχει περισσότερες λειτουργίες, οι οποίες ήταν ενσωματωμένες σε αυτό από την αρχή. Αυτές περιελάμβαναν μηχανισμούς για επίλυση διενέξεων, συντονισμό εξωτερικών και στρατιωτικών πολιτικών, όπως και συστάσεις για πολιτικά θέματα. Οι αρχικοί στόχοι του NATO ήταν ευρείς και συνέχιζαν να αυξάνονται.

Ενώ ο βαθμός της οργανωτικής και θεσμικής ανάπτυξης της Συμμαχίας, την διαφοροποιεί από άλλες, η αύξηση της οικονομικής και πολιτικής ενσωμάτωσης υποδηλώνει ότι μελλοντικές προσπάθειες ασφάλειας θα είναι περισσότερο πολυμερείς και με μεγαλύτερη θεσμική ανάπτυξη από ότι στο παρελθόν. Στο βαθμό στον οποίο η ασφάλεια χρειάζεται όλο και περισσότερο αλληλεξαρτώμενα κράτη σε ευρέα ζητήματα, συμμαχίες όπως το NATO έχουν τις μεγαλύτερες πιθανότητες να επιβιώσουν, ειδικά όταν τα δημόσια ταμεία είναι τόσο απρόθυμα να στηρίξουν μονομερή κριτήρια ασφάλειας, όπου το κόστος δεν μπορεί να διανεμηθεί.

¹²² McCalla Robert B., *NATO's Persistence after the Cold War*, International Organization, Vol. 50, No. 3, Summer 1996, p. 446

¹²³ Ibid, p. 470

Η ΑΜΕΡΙΚΑΝΙΚΗ ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΗ ΓΙΑ ΤΗΝ ΕΥΡΩΠΗ ΣΤΟΝ 21^Ο ΑΙΩΝΑ

Καθώς η ευρωπαϊκή σταθερότητα είναι ζωτικής σημασίας για την αμερικανική ασφάλεια, οι ΗΠΑ εξέφρασαν δύο στόχους για τη Γηραιά Ήπειρο¹²⁴. Ο πρώτος είναι να βοηθήσουν στη δημιουργία μιας Ευρώπης ολοκληρωμένης, ανεξάρτητης, δημοκρατικής, ακμάζουσας και ειρηνικής. Αυτό θα ήταν η υλοποίηση του οράματος, το οποίο είχε αρχίσει περίπου 50 χρόνια πριν με το σχέδιο Μάρσαλ και τη δημιουργία του NATO.

Ο δεύτερος στόχος είναι η συνεργασία με τους συμμάχους, πέρα από τον Ατλαντικό με σκοπό την αντιμετώπιση των προκλήσεων ανά την υφήλιο, τις οποίες κανένα κράτος δεν μπορεί να αντιμετωπίσει χωρίς βοήθεια. Αυτό σημαίνει ότι Ευρώπη και ΗΠΑ πρέπει να εργαστούν μαζί για να ενισχύσουν αυτήν την ιστορική αλλαγή προς όφελος της δημοκρατίας και της ελεύθερης αγοράς, με στόχο την οικοδόμηση μια παγκόσμιας οικονομίας χωρίς κωλύματα στο υπερατλαντικό εμπόριο και επενδύσεις.

Αποστολή τους επίσης θα είναι η επιβολή της ειρήνης σε προβληματικές περιοχές και η καταπολέμηση παγκόσμιων προβλημάτων, όπως τα προβλήματα περιβάλλοντος και υγείας, η τρομοκρατία, το εμπόριο ναρκωτικών, η εξάπλωση των όπλων μαζικής καταστροφής και άλλων επικίνδυνων τεχνολογιών.

Στον τομέα της ασφάλειας το NATO παραμένει η «άγκυρα» της αμερικανικής δέσμευσης στην Ευρώπη και ο συνδεδεμένος κρίκος της υπερατλαντικής άμυνας και ασφάλειας. Ως εγγυητής της ευρωπαϊκής ασφάλειας, το NATO πρέπει να παίξει έναν πιο ηγετικό ρόλο για την προώθηση της ολοκλήρωσης και της ασφάλειας στην περιοχή, έτοιμο να αντιμετωπίσει τις νέες προκλήσεις.

Η Συμμαχία θα προβεί σε διάφορες πρωτοβουλίες με σκοπό να ενισχύσει την ικανότητά της να απαντήσει στις νέες προκλήσεις. Στην 50^η επέτειο του NATO τον Απρίλιο του 1999 υιοθετήθηκε μια διευρυμένη ατζέντα, η οποία αποσκοπούσε σε αυτό. Αυτή περιελάμβανε την αναθεώρηση των στρατηγικών της σχεδίων, στα οποία

¹²⁴ *A National Security Strategy for a New Century*, The White House, Office of the Press Secretary, January 5, 2000, όπως αναφέρεται στο Αρβανιτόπουλος Κωσταντίνος, *Η Αμερικανική Στρατηγική μετά τον Ψυχρό Πόλεμο*, Ποιότητα, Αθήνα, 2000, σ. 214-215

απεικονιζόταν το όραμα μιας μεγαλύτερης και ταυτόχρονα πιο ευέλικτης συμμαχίας, με δέσμευση στη συλλογική άμυνα και ικανή να αναλάβει νέες αποστολές.

Επιπρόσθετα, η διεύρυνση του NATO θεωρείται ένα αποφασιστικό σημείο της αμερικανικής στρατηγικής για τη δημιουργία μιας αδιαίρετης και ειρηνικής Ευρώπης. Στη σύνοδο του NATO τον Απρίλιο του 1999, η Συμμαχία καλωσόρισε την είσοδο της Πολωνίας, της Ουγγαρίας και της Τσεχίας, με την ελπίδα ότι αυτά τα τρία κράτη θα ενδυναμώσουν τη συμμαχία και θα συμβάλουν στην ευρωπαϊκή σταθερότητα.

Μέσα στο πλαίσιο της προσπάθειας για την εμβάθυνση των σχέσεων μεταξύ των κρατών-μελών, το NATO δημιούργησε το Ευρω-ατλαντικό Συμβούλιο Συνεργασίας, με σκοπό την ενίσχυση του πολιτικού διαλόγου με όλους τους συμμάχους. Επίσης επεδίωξε να θεμελιώσει μια ιδιαίτερη συνεργασία με την Ουκρανία, η οποία θα παρέχει το πλαίσιο για τη βελτίωση των σχέσεων και την προώθηση της ουσιαστικής συνεργασίας.

Σαν αποτέλεσμα της Ιδρυτικής Πράξης (Founding Act) του 1997 ανάμεσα στις ΗΠΑ και τη Ρωσία, οι δύο τελευταίες χώρες σχημάτισαν το Μόνιμο Κοινό Συμβούλιο (Permanent Joint Council) για τη βελτίωση των σχέσεων και της συνεργασίας μεταξύ των δύο χωρών, διατηρώντας ταυτόχρονα την αμερικανική εξουσία στη λήψη αποφάσεων.

Τέλος, ο ΟΑΣΕ διαδραματίζει καθοριστικό ρόλο στην ενίσχυση της ευρωπαϊκής σταθερότητας, καθώς παρέχει τον τόπο στον οποίο αναπτύσσεται η αρχιτεκτονική της ευρωπαϊκής ασφάλειας κατά τρόπο συμπληρωματικό με τη στρατηγική του NATO. Σε πολλές περιπτώσεις, η συνεργασία μέσω του ΟΑΣΕ για τη διασφάλιση της ειρήνης, αποτρέπει συγκρούσεις, και προλαμβάνει κρίσεις παρέχοντας ένα συγκριτικό πλεονέκτημα, αφού η συνεργασία αποφέρει καλύτερα αποτελέσματα από ότι οι μονομερείς πράξεις.

Παρόλα αυτά τα πολύ αισιόδοξα σχέδια, είχαν αρχίσει ήδη να διαφαίνονται τα πρώτα μεταψυχροπολεμικά προβλήματα. Από τη μία πλευρά η απόφαση της ΕΕ να προχωρήσει στη δημιουργία ενός ενιαίου νομίσματος, δημιούργησε ανησυχίες στις ΗΠΑ, καθώς ήδη είχαν αρχίσει να προειδοποιούν Αμερικανοί αναλυτές και οικονομολόγοι για τις αρνητικές επιπτώσεις του ευρώ στο δολάριο¹²⁵.

¹²⁵ Αρβανιτόπουλος Κωσταντίνος, *Η Αμερικανική Στρατηγική μετά τον Ψυχρό Πόλεμο*, Ποιότητα, Αθήνα, 2000, σ. 140

Το επόμενο πρόβλημα ήταν η δημιουργία μονοπωλίων σε στρατηγικούς τομείς της οικονομίας, η οποία οδηγεί τις δύο πλευρές του Ατλαντικού σε σφοδρό ανταγωνισμό σε τομείς όπως είναι η στρατιωτική βιομηχανία, η αεροναυπηγική, η υψηλή τεχνολογία, τα δορυφορικά προγράμματα, η πληροφορική και οι νέες τεχνολογίες.

Η Ευρώπη από την πλευρά της αντιλαμβάνεται ότι ακόμα και με την απουσία μιας κοινής ευρωπαϊκής εξωτερικής και αμυντικής πολιτικής, έχει διαμορφωθεί ένα κοινό συμφέρον που αφορά στην «επιτυχία του ευρώ, στην ανεξαρτησία της ευρωπαϊκής βιομηχανίας, στην ασφάλεια των ευρωπαϊκών επενδύσεων, στον δυναμισμό και στην επιτυχία της τεχνολογίας και στην επέκταση του εμπορίου της. Η ενιαία αγορά και το ενιαίο νόμισμα εγγυώνται ότι θα υπάρξει μια κοινή ευρωπαϊκή στάση έναντι του έξω κόσμου, και ιδιαίτερα έναντι των ΗΠΑ¹²⁶».

Ένα επιπλέον πεδίο αντιπαράθεσης είναι αυτό της αδυναμίας της Ευρώπης σε θέματα ασφάλειας. Η αδυναμία της Ευρώπης να αντιμετωπίσει την κρίση στην πρώην Γιουγκοσλαβία έδωσε αφορμή για αμερικανικά σχόλια, όπως ότι «η συμφωνία στο βοσνιακό επιτεύχθηκε ενώ η Ευρώπη κοιμόταν¹²⁷». Οι ΗΠΑ παροτρύνουν μεν τους Ευρωπαίους να δείξουν μεγαλύτερη συλλογικότητα σε θέματα άμυνας, απαιτώντας όμως ταυτόχρονα να ζητούν την έγκριση των ΗΠΑ πριν λάβουν οποιαδήποτε πρωτοβουλία.

Το Κοσσυφοπέδιο κατέδειξε για μια ακόμα φορά τις ευρω-ατλαντικές διαφορές¹²⁸. Αν η κρίση στη Βοσνία έδρασε καταλυτικά στη διεύρυνση του ΝΑΤΟ και εδραίωσε τη Συμμαχία ως κεντρικό πυλώνα της ευρωπαϊκής ασφάλειας, το Κοσσυφοπέδιο απέδειξε την ανεπάρκεια και την αδυναμία της Ευρώπης, φανερόνοντας ανάγλυφα το ευρωπαϊκό έλλειμμα στον τομέα της εξωτερικής και αμυντικής πολιτικής.

Ο πόλεμος στο Κοσσυφοπέδιο δημιούργησε κίνητρα και στις δύο πλευρές του Ατλαντικού για μια «Νέα Υψηλή Συμφωνία» (New Grand Bargain). Μετά από αυτόν οι μεν Αμερικανοί ζητούν από τους Ευρωπαίους να ενισχύσουν την οικονομική και στρατιωτική τους συνεισφορά στο ΝΑΤΟ, ενώ οι Ευρωπαίοι, ζητούν από τις ΗΠΑ να συναινέσουν στη μεγαλύτερη συμμετοχή τους στη διοίκηση της Συμμαχίας.

¹²⁶ Pfaff William, "The Coming Clash of Europe with America", όπως αναφέρεται στο Αρβανιτόπουλος Κωσταντίνος, *Η Αμερικανική Στρατηγική μετά τον Ψυχρό Πόλεμο*, Ποιότητα, Αθήνα, 2000, σ. 141

¹²⁷ Ibid, σ. 142

¹²⁸ Ibid, σ. 143

Είναι φανερό ότι το NATO πρέπει να συνεχίσει την ανασυγκρότηση, την οποία άρχισε μετά το τέλος του Ψυχρού Πολέμου, προκειμένου να αποδεσμευτεί από τα στενά γεωγραφικά του όρια και να αποκτήσει παγκόσμιο ρόλο¹²⁹. Η αμερικανική πρόταση αναγνωρίζει ότι η άμυνα της Ευρώπης ή η κρίση στη Γιουγκοσλαβία δεν συνιστούν επαρκή λόγο ύπαρξης του NATO, το οποίο πρέπει να αναλάβει την προστασία και την προώθηση των κοινών ατλαντικών συμφερόντων έξω από την Ευρώπη.

Εντός του πλαισίου της Συμμαχίας, οι Ευρωπαίοι καλούνται να αναπτύξουν τον ευρωπαϊκό αμυντικό πυλώνα, ενώ στον οικονομικό τομέα προβλέπεται σε βάθος χρόνου η πλήρης κατάργηση δασμών, η εναρμόνιση μακροοικονομικών πολιτικών και η διαμόρφωση κοινής στρατηγικής σε θέματα ενεργειακής και τεχνολογικής ασφάλειας. Θεσμικά αυτό σημαίνει στενότερη συνεργασία μεταξύ ΗΠΑ-ΕΕ, και σύνδεση της ΕΕ με τη NAFTA σε μια ατλαντική ζώνη ελεύθερου εμπορίου.

Κατά τους Αμερικανούς αναλυτές αναγκαία προϋπόθεση για την επιτυχία αυτών των στόχων αποτελεί η διασφάλιση του εκδημοκρατισμού της Ρωσίας και η συνέχιση της συνεργασίας με το NATO, η επιβίωση και η ανεξαρτησία της Ουκρανίας, η ανεξαρτησία των χωρών της Βαλτικής και η σταθεροποίηση της κατάστασης στα Βαλκάνια και στη Μέση Ανατολή.

ΟΙ ΣΧΕΣΕΙΣ ΗΠΑ- ΕΥΡΩΠΗΣ ΑΠΟ ΤΟ 2001 ΚΑΙ ΜΕΤΑ

Η δυναμική της νέας κατεύθυνσης στις ευρω-ατλαντικές σχέσεις παρέμενε υποτονική για όσο καιρό η αμερικανική εξωτερική πολιτική καθορίζονταν από άτομα αποκαλούμενα ως διεθνιστές¹³⁰. Η άνοδος όμως του George Bush στην εξουσία τον Ιανουάριο του 2001, σηματοδότησε μια νέα αλλαγή στην εξωτερική πολιτική, καθώς

¹²⁹ Ibid, σ. 147

¹³⁰ Murphy Alexander B., *The Changing Face of US- Europe Relations: Geopolitical Causes and Possible Consequences*, Geojournal, November 2006, p. 287

αυτή άρχιζε να καθορίζεται κάτω από το πρίσμα μιας νέας ιδεολογικής προσέγγισης, της αποκαλούμενης ως νεοσυντηρητικής.

Η απόφαση επέμβασης στο Ιράκ χωρίς την ευρεία διεθνή υποστήριξη είναι μεν χαρακτηριστική για τη νεοσυντηρητική σκέψη, αλλά δεν είναι παρά μόνο μια κίνηση, σε μια σειρά από νέες πρωτοβουλίες της καινούργιας αυτής προσέγγισης. Η νέα κατεύθυνση της αμερικανικής εξωτερικής πολιτικής έγινε φανερή λίγο καιρό μετά την ανάληψη των καθηκόντων του George Bush.

Η νέα κυβέρνηση υιοθέτησε μια δυσμενή στάση προς τη Ρωσία και την Κίνα, εκδήλωσε την απροθυμία της να στηρίξει τις προσπάθειες της Βόρειας και Νότιας Κορέας να βελτιώσουν τις μεταξύ τους σχέσεις, απέρριψε μια σημαντική διεθνή συνθήκη σχετικά με τις κλιματικές αλλαγές επικαλούμενη αμερικανικά εσωτερικά συμφέροντα, αποχώρησε από τις δεσμεύσεις σχετικά με τη διατήρηση της ειρήνης στα Βαλκάνια και απέρριψε το πρωτόκολλο του Κιότο για τις κλιματικές αλλαγές.

Δεν ήταν λίγοι οι αναλυτές, οι οποίοι εξ' αρχής απέρριπταν αυτή τη νέα μοναχική πορεία, στην οποία κατευθύνονταν οι ΗΠΑ, την εποχή κατά την οποία η νεοσυντηρητική επιρροή δεν ήταν ακόμα τόσο έντονη.

Οι τρομοκρατικές επιθέσεις όμως της 11^{ης} Σεπτεμβρίου 2001, διαφοροποίησαν άρδην το αμερικανικό πολιτικό σκηνικό. Αναλαμβάνοντας τα νεοσυντηρητικά στοιχεία τον έλεγχο, πίεσαν για μια επιθετική προσέγγιση κηρύσσοντας τον «πόλεμο κατά της τρομοκρατίας», ξεκινώντας με την επέμβαση στο Αφγανιστάν και συνεχίζοντας με την εισβολή στο Ιράκ, με σκοπό να ανατρέψουν το καθεστώς του Saddam Hussein και να εγκαταστήσουν μια μόνιμη αμερικανική παρουσία στην περιοχή.

Ο πόλεμος κατά του Ιράκ επηρέασε βαθύτατα και τις σχέσεις ΗΠΑ- Ευρώπης προκαλώντας με βάση τον Henry Kissinger «τη σοβαρότερη κρίση στις ευρω-ατλαντικές σχέσεις, κλονίζοντας τα θεμέλια της συμμαχίας»¹³¹.

Η κρίση που δημιουργήθηκε δεν αφορούσε μόνο στις σχέσεις ΗΠΑ-Ευρώπης, αλλά διαίρεσε και την ίδια την Ευρώπη¹³². Η Γαλλία και η Γερμανία αντιτάχθηκαν ρητά στον πόλεμο, ενώ αντίθετα η Μεγάλη Βρετανία, η Πολωνία, η Ιταλία και η Ισπανία, υποστήριζε την αμερικανική πολιτική.

¹³¹ Onat Erdal, *Tension and Cooperation in Transatlantic Relation with Regard to Iraq*, The Graduate School of Social Sciences of Middle East Technical University, June 2005, p. 90

¹³² Murphy Alexander B., *The Changing Face of US- Europe Relations: Geopolitical Causes and Possible Consequences*, Geojournal, November 2006, p. 288

Παρόλα αυτά η ευρω-ατλαντική ρήξη δεν πρέπει να υποτιμηθεί, καθώς η ευρωπαϊκή κοινή γνώμη ακόμα και σε χώρες, των οποίων η κυβέρνηση είχε συναινέσει για τον πόλεμο, ήταν σαφώς κατά της επέμβασης. Σε μια μελέτη της Ευρωπαϊκής Επιτροπής το 2003, η οποία περιελάμβανε στοιχεία της Ευρώπης των 15 κρατών- μελών, φάνηκε ότι το 68% του πληθυσμού ήταν κατά του πολέμου. Το πιο σημαντικό ήταν ότι σε όλα τα κράτη μέλη, με εξαίρεση τη Δανία, η πλειοψηφία του πληθυσμού ήταν κατά της αμερικανικής στρατιωτικής επέμβασης.

Αυτά τα στοιχεία είναι πολύ σημαντικά για την κατανόηση της ευρωπαϊκής διαίρεσης, καθώς υποδεικνύουν ότι οι διάφορες θέσεις των ευρωπαϊκών κυβερνήσεων, ενδεχομένως να μην διαρκέσουν. Χαρακτηριστική είναι η περίπτωση της Ισπανίας, η οποία μπορεί μεν να έστειλε στρατεύματα στο Ιράκ, αλλά το 79% των Ισπανών τάχθηκε κατά του πολέμου. Το 2004 το κυβερνών κόμμα έχασε την εξουσία και το διαδέχθηκε ένα άλλο, το οποίο ήταν κατά της εισβολής.

Η πιο σημαντική υποστήριξη για τις ΗΠΑ προερχόταν από την Μεγάλη Βρετανία, παρόλο που η κοινή γνώμη τάχθηκε επίσης κατά του πολέμου. Η στάση της αγγλικής κυβέρνησης εξηγείται από τους ισχυρούς ιστορικούς δεσμούς της χώρας με τις ΗΠΑ και τις δεσμεύσεις του Blair προς τον Bush σχετικά με τους αμερικανικούς στόχους. Αυτό δυσχέραινε τις σχέσεις με την Γαλλία και τη Γερμανία, ενδυναμώνοντας το διαχωρισμό του Ηνωμένου Βασιλείου μέσα στην Ευρώπη.

Στα χρόνια που ακολούθησαν μετά την επέμβαση, η πόλωση μεταξύ των ΗΠΑ και της Ευρώπης μειώθηκε. Παρόλα αυτά εξακολουθεί να υπάρχει μια ένταση στις σχέσεις των δύο μερών. Είναι δύσκολο να προβλέψουμε πώς οι γεωπολιτικές καταστάσεις θα εξελιχθούν στην επόμενη δεκαετία, αλλά σίγουρα κάθε πλευρά του Ατλαντικού θα έχει να αντιμετωπίσει διλήμματα, τα οποία θα επηρεάσουν τις υπερατλαντικές σχέσεις.

Για τις ΗΠΑ το δίλημμα αφορά στο αν θα πρέπει να συνεχίσουν τη μοναχική πορεία, την οποία επέλεξε η κυβέρνηση Bush μετά την 11^η Σεπτεμβρίου, ή αν θα πρέπει να προσανατολιστούν σε μια διαφορετική προοπτική περισσότερο διεθνιστική. Το δίλημμα για την Ευρώπη θα είναι το αν θα καταφέρει να προχωρήσει σε μια υπερεθνική οντότητα, ή αντιθέτως θα αποτελεματωθεί λόγω των εσωτερικών προκλήσεων και της έλλειψης μιας κοινής εξωτερικής απειλής. Η τομή αυτών των δύο κατευθύνσεων, θα έχει τη σημαντικότερη επίδραση στο μέλλον των ευρω-ατλαντικών σχέσεων.

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Παρατηρώντας την πορεία των σχέσεων των δύο υπερδυνάμεων κατά τη διάρκεια των 50 περίπου ετών του Ψυχρού Πολέμου, μπορούμε να πούμε ότι η στρατηγική πυρηνικής αποτροπή υπήρξε επιτυχημένη. Αυτό επιβεβαιώνεται από το γεγονός ότι αυτά τα χρόνια υπήρξαν ειρηνικά, χωρίς να σημειωθεί καμία άμεση στρατιωτική σύγκρουση ανάμεσα στις ΗΠΑ και την ΕΣΣΔ ή ανάμεσα σε μια από τις υπερδυνάμεις και κάποιους από τους συμμάχους της άλλης πλευράς.

Αυτό δεν σημαίνει ότι δεν υπήρξαν περιφερειακές συγκρούσεις ή ότι δεν υπήρξαν κρίσεις οι οποίες παραλίγο να καταλήξουν σε πόλεμο. Όμως και οι δύο πλευρές γνώριζαν τις καταστροφικές συνέπειες μιας πυρηνικής σύγκρουσης και αναγνώριζαν το παράλογο του να εμπλακούν σε μια διένεξη η οποία ισοδυναμούσε με αυτοκτονία.

Η αμερικανική πυρηνική αποτροπή είχε ως κύριο σκοπό την ασφάλεια της χώρας. Από εκεί και πέρα η κάθε αμερικανική κυβέρνηση υιοθετούσε διαφορετικές προσεγγίσεις για την επίτευξη του στόχου της. Από τους πέντε σημαντικότερους προέδρους που αναφέρουμε στην εργασία αυτή, οι δύο (Kennedy και Nixon) επεχείρησαν να εκλογικεύσουν τη χρήση των πυρηνικών όπλων.

Ο μεν Kennedy μέσω του ορισμού συγκεκριμένων στόχων, ενώ ο Nixon μέσω της μείωσης των εξοπλισμών και τη διεξαγωγή διαπραγματεύσεων. Ο Kennedy αντιλήφθηκε ότι κάτι τέτοιο δεν ήταν πρακτικά εφαρμόσιμο, ενώ ο Nixon κατηγορήθηκε από τη Γερουσία και την επόμενη κυβέρνηση ότι οδηγήθηκε σε συμφωνίες οι οποίες δεν εξασφάλιζαν το συμφέρον της χώρας.

Επίσης η αμερικανική στρατηγική μεταβαλλόταν ανάλογα και με την σοβιετική ισχύ. Την εποχή κατά την οποία μόνο οι ΗΠΑ κατείχαν πυρηνικά ή θερμοπυρηνικά όπλα, η κυβέρνηση Eisenhower μπορούσε να εκφράσει το δόγμα των μαζικών αντιποίνων. Μόλις όμως η ΕΣΣΔ απέκτησε με τη σειρά της αυτά τα νέα όπλα μαζικής καταστροφής και μπορούσε να υπεραμυνθεί ενός πρώτου χτυπήματος, ήταν σαφές για τους Αμερικανούς ότι η στρατηγική αυτή δεν θα μπορούσε να συνεχιστεί.

Ανεξάρτητα όμως από τις λεπτομέρειες των πολιτικών της κάθε κυβέρνησης, είναι γεγονός ότι καμία από τις δύο υπερδυνάμεις δεν προέβη πρώτη στη χρήση πυρηνικών όπλων. Καθ' όλη τη διάρκεια του Ψυχρού Πολέμου υπήρχαν περιφερειακές συγκρούσεις, οι οποίες όξυναν τις σχέσεις των δύο χωρών. Υπήρξαν και σοβαρές άμεσες συγκρούσεις όπως η κρίση της Κούβας ή του Βερολίνου, όμως καμία κυβέρνηση δεν θα έθετε τη χώρα σε τέτοιο κίνδυνο.

Με σκοπό τη βελτίωση των σχέσεων λάβαιναν χώρα κατά καιρούς διάφορες διαπραγματεύσεις. Δεν κατέληγαν όλες σε συμφωνία, όμως τουλάχιστον τοποθετούσαν τις δύο χώρες σε ένα πλαίσιο συζήτησης. Οι διαπραγματεύσεις, οι οποίες ενδιαφέρουν κυρίως την εργασία αυτή είναι αυτές που αφορούσαν στον περιορισμό των πυρηνικών δυνάμεων μέσω βεληνεκούς.

Οι δυνάμεις μέσου βεληνεκούς αποτελούν το ενδιάμεσο στάδιο ανάμεσα στα συμβατικά και στα πυρηνικά όπλα, καθιστώντας τη χρήση τους πιο πιθανή. Το ουσιαστικό χάσμα της ισχύος ανάμεσα σε συμβατικά και πυρηνικά όπλα, καθώς και το ψυχολογικό χάσμα ανάμεσα στο 1^ο στάδιο των συμβατικών όπλων και στο 3^ο στάδιο των πυρηνικών όπλων είναι τεράστιο. Δεν ισχύει όμως κάτι τέτοιο για την απόσταση ανάμεσα στο 1^ο στάδιο και το 2^ο, αυτό των όπλων μέσου βεληνεκούς.

Η πιο πιθανή περιοχή χρησιμοποίησης των INF είναι αυτή της Ευρώπης, καθώς σε περίπτωση συμβατικής σοβιετικής επίθεσης, το NATO ενδεχομένως θα απαντούσε με τακτικά πυρηνικά όπλα. Αυτό όμως σημαίνει ότι η Ευρώπη θα ξαναζούσε σε αυτή την περίπτωση έναν πόλεμο, ακόμα πιο καταστροφικό από τον δεύτερο παγκόσμιο.

Η μέχρι τότε στρατηγική του NATO, η οποία στηρίζονταν κυρίως σε στρατηγικά πυρηνικά όπλα, συνέδεε αυτόματα την άμυνα της Ευρώπης με αυτή των ΗΠΑ. Τώρα όμως δημιουργούταν οι κατάλληλες συνθήκες, ώστε να μην εμπλακούν αμερικανικές στρατηγικές δυνάμεις σε έναν ευρωπαϊκό πόλεμο.

Οι φόβοι αυτοί είχαν από καιρό περάσει στο περιθώριο μέχρι που έκανε την εμφάνισή του ο σοβιετικός πύραυλος SS-20, ο οποίος ήταν κινητός, αόρατος στα ραντάρ, έφερε τρεις ανεξάρτητες πυρηνικές κεφαλές και είχε εύρος αρκετό ώστε να πλήξει οποιαδήποτε ευρωπαϊκή πόλη. Η επίδρασή του στο NATO ήταν κυρίως πολιτική και ψυχολογική, αφού οι στόχοι πλήττονταν ήδη από υπάρχοντα σοβιετικά στρατηγικά όπλα.

Σε κάθε περίπτωση όμως οι ευρωπαϊκοί φόβοι ξύπνησαν και η Συμμαχία προχώρησε στη Διπλή Απόφασή της. Το ένα σκέλος της απόφασης προέβλεπε τον εκσυγχρονισμό των INF του NATO και τη δημιουργία ενός νέου πυραύλου, του Pershing-2, ο οποίος θα ήταν εξίσου αποτελεσματικός με τον SS-20.

Αυτό οδήγησε τη σοβιετική πλευρά να δηλώσει ότι θα θεωρούσε οποιαδήποτε επίθεση από ευρωπυράλους αντίστοιχη μιας επίθεσης αμερικανικών στρατηγικών όπλων και θα επέφερε τις ίδιες συνέπειες για τις ΗΠΑ. Αυτό είχε ως αποτέλεσμα να συμπληρωθεί το χάσμα που είχε δημιουργηθεί στην αποτροπή, επανασυνδέοντας την άμυνα της Ευρώπης με αυτή των ΗΠΑ.

Το δεύτερο μέρος της απόφασης του NATO προέβλεπε την επανέναρξη διαπραγματεύσεων για τον έλεγχο των εξοπλισμών και το οποίο ήταν εξίσου σημαντικό και άμεσα συνδεδεμένο με αυτό του εκσυγχρονισμού. Αρχικά η ΕΣΣΔ αρνήθηκε να συμμετάσχει σε συζητήσεις, όσο το NATO ενέμενε και δεν ανακαλούσε

τη διπλή απόφασή του. Εν τέλει η σοβιετική στάση άλλαξε και οι διαπραγματεύσεις άρχισαν στη Γενεύη το φθινόπωρο του 1980.

Και οι δύο πλευρές άρχισαν τις διαπραγματεύσεις με στομφώδεις δηλώσεις, οι οποίες είχαν ελάχιστες πιθανότητες να γίνουν εκατέρωθεν αποδεκτές. Η ΕΣΣΔ εκείνη την εποχή κατείχε το προβάδισμα στα INF δεδομένου του γεγονότος ότι αυτή κατείχε ήδη τους SS-20, ενώ αντιθέτως δεν είχε αρχίσει ακόμα η κατασκευή του Pershing-2.

Οι ΗΠΑ αναγνωρίζοντας ότι βρίσκονταν σε μειονεκτική θέση και δεν μπορούσαν να απαιτήσουν όσα θα επιθυμούσαν, διατήρησαν μια σκληρή στάση. Η ΕΣΣΔ από την πλευρά της είχε επίγνωση της ανωτερότητάς της και δεν ήταν διατεθειμένη να κάνει υποχωρήσεις εις βάρος της. Η στάση των δύο χωρών οδήγησε στο πάγωμα των διαπραγματεύσεων, παρόλο που και οι δύο επιθυμούσαν τη βελτίωση των σχέσεων.

Η ΕΣΣΔ επέστρεψε στο τραπέζι των διαπραγματεύσεων μετά τη διαπίστωση ότι η εγκατάσταση των πυραύλων συνεχίζονταν κανονικά. Ως εκ τούτου αν δεν ξανάρχιζαν οι διαπραγματεύσεις η εγκατάσταση θα ολοκληρωνόταν όπως είχε αρχικά προγραμματιστεί φέρνοντας την ΕΣΣΔ σε δυσχερέστερη θέση.

Οι διαπραγματεύσεις ξανάρχισαν αλλά προχωρούσαν αργά, αφού καμία από τις δύο χώρες δεν υποχωρούσε από τις αρχικές της θέσεις. Ουσιαστική πρόοδος στην πορεία των συζητήσεων σημειώθηκε μετά το 1985 και την άνοδο του Gorbachev στην εξουσία.

Σε γενικές γραμμές η πλευρά, η οποία βγήκε περισσότερο κερδισμένη από τις διαπραγματεύσεις, ήταν η αμερικανική. Στην αρχή είχε θέσει πέντε βασικά κριτήρια, από τα οποία τα πρώτα χρόνια δεν είχε ικανοποιηθεί κανένα. Ο καιρός όμως που περνούσε ήταν υπέρ των Αμερικανών, οι οποίοι συνέχιζαν την κατασκευή του Pershing-2 και σε συνδυασμό με την αποχώρηση της ΕΣΣΔ από τις διαπραγματεύσεις είχαν τη δυνατότητα να εγκαταστήσουν INF σε ευρωπαϊκό έδαφος. Το γεγονός αυτό βελτίωσε τη διαπραγματευτική θέση των ΗΠΑ, αφού μέχρι τότε δεν είχαν διπλωματικά πλεονεκτήματα, τα οποία μπορούσαν να χρησιμοποιήσουν για να πιέσουν τους σοβιετικούς, αλλά μόνο απειλές και υποσχέσεις.

Στο τέλος των διαπραγματεύσεων είχαν εκπληρωθεί όλα τα αμερικανικά κριτήρια, πράγμα το οποίο δηλώνει ότι οι σοβιετικοί έκαναν και τις περισσότερες υποχωρήσεις. Σαφώς περιορίζονται ορισμένες επιλογές των ΗΠΑ και των συμμάχων, αλλά το πιο σημαντικό είναι ότι περιορίζονται πολύ περισσότερο οι σοβιετικές δυνατότητες και πολιτικές επιλογές.

Η συμφωνία ήταν μεγάλης σημασίας, καθώς οι δύο υπερδυνάμεις κατέληξαν στην απόφαση απαλοιφής μιας ολόκληρης κατηγορίας όπλων. Επίσης κατέδειξαν ότι η συνεργασία τους ήταν εφικτή, λύνοντας ένα ζήτημα το οποίο απασχολούσε για χρόνια τους συμμάχους σε Ευρώπη και Ασία.

Καθ' όλη τη διάρκεια των διαπραγματεύσεων η στάση των Ευρωπαίων συμμάχων ήταν αντιφατική. Από τη μια πλευρά υποστήριζαν τις πολιτικές των ΗΠΑ και από την άλλη δυσπιστούσαν σχετικά με την φερεγγυότητα των τελευταίων, όντας πάντα καχύποπτοι για το αν οι ΗΠΑ θα «θυσίαζαν τη Νέα Υόρκη για το Βερολίνο», για το αν δηλαδή σε περίπτωση σοβιετική επίθεσης στη Γηραιά Ήπειρο οι Αμερικανοί αντιδρούσαν ικανοποιητικά, εξασφαλίζοντας την άμυνα της Ηπείρου.

Οι Ευρωπαίοι βασανίζονταν από τη μια πλευρά από το φόβο της εγκατάλειψής από τις ΗΠΑ, σε περίπτωση που βελτιωθούν οι σχέσεις μεταξύ των υπερδυνάμεων και από την άλλη πλευρά φοβούνται την περίπτωση παγίδευσης σε έναν πόλεμο μεταξύ των δύο χωρών. Αυτοί οι δύο φόβοι οδηγούν σε μια αντιφατική συμπεριφορά, καθώς από τη μια πλευρά επιζητούν τις διαπραγματεύσεις και από την άλλη φοβούνται ότι εξαιτίας τους θα βρεθούν στο περιθώριο.

Στις διαπραγματεύσεις για τα συστήματα μέσου βεληνεκούς τα γαλλο-βρετανικά INF αποτελούσαν ένα μόνιμο θέμα, το οποίο επιλύθηκε μετά από 7 περίπου χρόνια συζητήσεων. Ένα από τα αμερικανικά κριτήρια κατά την έναρξη των διαπραγματεύσεων ήταν αυτό της μη συμπερίληψης των αγγλο-βρετανικών συστημάτων, καθώς οι διαπραγματεύσεις ήταν διμερείς και οι δύο ευρωπαϊκές χώρες δεν συμμετείχαν.

Αυτή η πάγια θέση των Αμερικανών οδήγησε στη βελτίωση των σχέσεων με τη Γαλλία, η οποία παρόλο που παρέμενε πάντα επιφυλακτική προς τις ΗΠΑ, στήριζε τη διπλή απόφαση του NATO.

Οι ανεξάρτητες δυνάμεις της Γαλλίας αποτελούσαν μια ανησυχία για τις ΗΠΑ, καθώς υπήρχε το ενδεχόμενο να εμπλακούν σε έναν πόλεμο, τον οποίο δεν επιθυμούσαν. Ωστόσο δεν ίσχυε το ίδιο και για τις βρετανικές δυνάμεις οι οποίες είχαν κατασκευαστεί με αμερικανική προτροπή και τη βοήθεια του προέδρου Eisenhower.

Η περίπτωση της Δυτικής Γερμανίας ήταν διαφορετική. Ναι μεν η χώρα ήταν δεσμευμένη στο δόγμα του NATO για πυρηνική αποτροπή, δεν ήταν όμως πυρηνική δύναμη. Συνεπώς η εκτεταμένη αποτροπή ήταν θεμελιώδες στοιχείο για τις σχέσεις των δύο χωρών. Η κυβέρνηση λοιπόν ήταν υπέρ της εγκατάστασης των πυραύλων σε

γερμανικό έδαφος. Αυτό όμως δεν σημαίνει ότι ήταν κάτι το οποίο ενστερνίζονταν η κοινή γνώμη, αφού τη Δυτική Γερμανία παρατηρήθηκαν τα πιο έντονα αντιαμερικανικά κινήματα.

Το παράδοξο που παρατηρήθηκε στις δημοσκοπήσεις ήταν ότι ενώ σε όλες τις χώρες υπήρχαν έντονα αντιαμερικανικά κινήματα, σε καμία από αυτές δεν τέθηκε η κοινή γνώμη υπέρ της αποχώρησης από τη Συμμαχία. Ακόμα και στη Γαλλία τα ποσοστά ήταν σε παρόμοια επίπεδα με μια μικρή διαφορά υπέρ της παραμονής στο ΝΑΤΟ.

Στα χρόνια που ακολούθησαν μετά το τέλος του Ψυχρού Πολέμου η Συμμαχία πέρασε μια κρίση. Με την πτώση της ΕΣΣΔ χάθηκε ο κύριος λόγος ύπαρξής της, καθώς χάθηκε η απειλή που ένωνε τα κράτη μέλη. Οι χώρες- μέλη όμως του ΝΑΤΟ, αποφάσισαν ότι ήταν πιο εύκολο να αναδιοργανώσουν έναν ήδη υπάρχοντα οργανισμό και να τον προσαρμόσουν στις νέες συνθήκες από το να ιδρύσουν από την αρχή έναν καινούργιο, γεγονός που επιβεβαιώνει το νόμο της υπηρεσιακής αδράνειας, τον οποίο είχε διατυπώσει παλαιότερα ο Rourke.

Τέλος οι σχέσεις ΗΠΑ- Ευρώπης βρίσκονται σε μια συνεχή ένταση τα τελευταία χρόνια, χωρίς αυτό να σημαίνει ότι και το μέλλον προβλέπεται τόσο δυσοίωνο. Οι δεσμοί που συνδέουν τις δύο πλευρές του ατλαντικού είναι ουσιαστικοί και μακροχρόνιοι και δεν προβλέπεται να σπάσουν εύκολα.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Αρβανιτόπουλος Κωνσταντίνος, *Η Αμερικανική Στρατηγική μετά τον Ψυχρό Πόλεμο*, Ποιότητα, Αθήνα, 2000

Αρβανιτόπουλος Κωνσταντίνος, Ήφαιστος Παναγιώτης, *Ευρωατλαντικές Σχέσεις*, Ποιότητα, 2000

Βαληνάκης Γ. Γιάννης, *Εισαγωγή στην Πυρηνική Στρατηγική*, Παρατηρητής, Θεσσαλονίκη, 1987

Ηρακλείδης Αλέξης, *Η Διεθνής Κοινωνία και οι Θεωρίες των Διεθνών Σχέσεων*, Αθήνα, 2000

Κουσκουβέλης Ηλίας, *Αποτροπή και Πυρηνική Στρατηγική στον Ψυχρό Πόλεμο*, Ποιότητα, Αθήνα, 2000

Χατζηκωνσταντίνου Κώστας, *Το Αμφίβολο Καθεστώς των Πυρηνικών Όπλων*, Σιδέρης, Αθήνα, 1995

ΞΕΝΟΓΛΩΣΣΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Crockatt Richard, *The 50 Years War: The US and the Soviet Union in World Politics 1941-1991*, London- NY, Routledge, 1994

Foner Erik and Carrot John, *The Reader's Companion to American History*, Hought Mifflin Company, Boston, 1991

Gaddis John Lewis, *Cold War Statesmen Confront the Bomb: Nuclear Diplomacy since 1945*, Oxford University Press, 1999

Gaddis John Lewis, *The Cold War*, Penguin Books, 2005

Gaddis John Lewis, *The Soviet Union and the USA: An Interpretive History*, NY, Wiley, 1978

Karabell Zachary, *"The Cold War: External Course"*, Oxford University Press, 1999

Kepel Gilles, *Jihad*, Cambridge University Press, 2002

LeFeber Walter, *America, Russia and the Cold War 1945-1992*, McGraw Hill College, 1993

Odom William E., *The Collapse of Soviet Military*, Yale University Press, 1998

Paret Peter, *Makers of Modern Policy*, Clarendon Press, Oxford, 1990

V.Zubok and C. Pleshakov, *Inside the Kremlins Cold War: From Stalin to Khrushchev*, Harvard University Press, 1996

Werner Markert, *Deutsch- Russische Beziehungen von Bismark bis zur Gegenwart*, Kohlhammer Verlag, Stuttgart, 1964

Zagare Frank C., Kilgar Mark D., *Perfect Deterrence*, Cambridge University Press, 2000

APOPA

Alford Jonathan, *The Place of British and French Nuclear Weapons in Arms Control*, *International Affairs*, Vol. 59, No. 4, Autumn 1983

Bertram Christoph, *SALT III and the Dynamics of Arms Control*, *International Affairs*, Vol. 65, No. 4, October 1979

Bjorn Hettne, *Security and Peace in the Post Cold War Europe*, *Journal of Peace Research*, Vol. 28, No. 3, August 1991

Bois du P., *L' Evolution du Système International de 1945 a 1989*, Graduate Institute of International Studies, Geneva, 2007

Boutwell Jeffrey, *Politics and The Peace Movement in West Germany*, *International Security*, Vol. 7, No. 4, Spring 1983

Brewer Thomas L., *American Foreign Policy*, Prentice Hall, New Jersey, 1996

Damke William K., Eichenberg Richard C., Kelleher Catherine M., *Consensus Lost?: Domestic Politics and the „Crisis“ in NATO*, *World Politics*, Vol. 39, No. 3, April 1987

Droper Theodore, *The Dominican Crisis*, *Commentary Magazine*, Vol.40, December 1965, No 6

Evan Selin, *Looking Ahead to SALT III*, *International Security*, Vol. 5, No. 3, Winter 1980-81

Gaddis John Lewis, *International Relations Theory and the End of the Cold War*, *International Security*, Vol. 17, No. 3, Winter 1992-1993

Garnham David, *Extensive Deterrence with German Nuclear Weapons*, *International Security*, Vol. 10, Summer 1985

Gellner Charles R., *US-Soviet Negotiations to Limit Intermediate Range Nuclear Weapons*, Report No 82-1365, The Library of Congress, July 1982

Halperin Norton H., *Nuclear Weapons and Limited War*, *The Journal of Conflict Resolution*, Vol. 5, No. 2, June 1961

Hoffman Stanley, Keohane Robert O., Mearsheimer John, *Back to Future Part II, International Relations Theory and Post Cold War Europe*, *International Security*, Vol. 15, No. 2, Autumn 1990

Horerick Arnold L., *The Cuban Missile Crisis: An Analysis of Soviet Calculations and Behavior*, *World Politics*, Vol. 16, No. 3, April 1964

Jervis Robert, *The Impact of the Korean War on the Cold War*, *The Journal of Conflict Resolution*, Vol. 24, No. 4, Dec. 1980

Klein Bradley S., *How West Was One: Representation Politics of NATO*, *International Studies Quarterly*, Vol. 34, No. 3, September 1990

Knorr Klaus, *Controlling Nuclear War*, *International Security*, Vol. 9, No.4, Spring 1985

Layne Christopher, *After the INF Treaty: A New Direction to America's European Policy*, *Policy Analysis*, No. 103, April 21, 1988

Lebow Richard Ned, Stein Janice Gross, *Deterrence and the Cold War*, *Political Science Quarterly*, Vol. 110, No 2, Summer 1995

Lephold Joseph, *NATO's Post Cold War Collective Action Problem*, *International Security*, Vol. 23, No. 1, Summer 1998

Mc Galla Robert B., *NATO's Persistence After the Cold War*, International Organization, Vol. 50, No. 3, Summer 1996

Mc Neil John H., *US- USSR Nuclear Arms Reduction Negotiation: The Process and The Lawyer*, The American Journal of International Law, Vol. 79, No. 1, January 1985

Mearsheimer John, *Back to the Future: Instability in Europe after the Cold War*, International Security, Vol. 15, No.1, Summer 1990

Medland William J., *The Cuban Missile Crisis: Evolving Historical Perspectives*, The History Teacher, Vol. 23, No. 4, August 1990

Murphy Alexander B., *The Changing Face of US- Europe Relations: Geopolitical Causes and Possible Consequences*, Geojournal, November 2006

Onat Erdal, *Tension and Cooperation in Transatlantic Relation with Regard to Iraq*, The Graduate School of Social Sciences of Middle East Technical University, June 2005

Pineo Ronn, *Recent Cold War Studies*, The History Teacher, Vol. 37, Nov. 2003

Pork Hong Kyu, *American Involvement in the Korean War*, The History Teacher, Vol. 16, No. 2, Feb., 1983

Pribbenow Merle, *"The -ology War": Technology and Ideology in the Defense of Hanoi*, Journal of Military History, 2003

Raymond Garthoff L., *SALT I: An Evaluation*, World Politics, Vol. 31, No. 1, October 1978

Read Thornton, *Nuclear Tactics for Defending a Border*, World Politics, Vol. 15, No 3, April 1963

Rubinstein Alvin Z. *The Soviet Union and Iran under Khomeini*, International Affairs, Vol. 57, No. 4, Autumn 1981

Russett Bruce, Deluca Donald R., *Theater Nuclear Forces: Public Opinion in Western Europe*, Political Science Quarterly, Vol. 98, No. 2, Summer 1983

Sabin Philip A.G., *Should INF and START be Merged?: A Historical Perspective*, International Affairs, Vol. 60, No. 3, Summer 1984

Schelling T.C., *Nuclear Strategy in Europe*, *World Politics*, Vol. 14, No. 3, April 1962

Sharp Jane M.O., *After Reykjavik: Arms Control and the Allies*, International Affairs, Vol. 63, No. 2, Spring 1987

Stork Joe, *US Involvement in Afghanistan*, Merip Reports, July- August, 1980

Verheyen Dirk, Treverton Gregory F., Weickhard George F., *Euromissiles: The Only Alternative or a Big Mistake?*, International Security, Vol. 8, No. 4, Spring 1984

Warner Geoffrey, *Foreign Relation of the US 1955-57*, International Affairs, Vol. 67, No 2, April 1991

INTEPNET

http://findarticles.com/p/articles/mi_m1079/is_n2132_v88/ai_6536467/print, *INF negotiations and European security - intermediate-range nuclear forces* - Paul H. Nitze's address before the American Association for the Advancement of Science on September 28, 1987

http://findarticles.com/p/articles/mi_m1079/is_n2132_v88/ai_6536467, *The INF treaty: negotiation and ratification - Intermediate-Range Nuclear Forces Treaty* - Max M. Kampelman and Maynard W. Glitman testify before the Senate Foreign Relations Committee

<http://tv.orf.at/>, Nicaragua: Ferne Nachbarn

<http://www.armscontrol.org/factsheets/INFtreaty.asp>, *The Intermediate-Range Nuclear Forces Treaty at a Glance*, Arms Control Association

<http://www.dod.mil/acq/acic/treaties/inf/execsum.htm#top>, *Treaty Compliance*, Office of the Under Secretary of Defence for Acquisition, Technology, and Logistics

<http://www.fas.org/nuke/control/inf/inf-chron.htm>, *Weapons of Mass Destruction*,
Federation of American Scientists

www.informaworld.com/smpp/title-content=t713448481, Schroeder Michael J.,
*Bandits and Blanket Thieves, Communists and Terrorists: the Politics of Naming
Sandinistas in Nicaragua, 1927-1936 and 1979-1990*, *Third World Quarterly*

www.wilsoncenter.org/topics/pubs/ACFB81.pdf, Harrison, "Ulbright and the Concrete
Rose: New Archival Evidence on the Dynamics of Soviet-East German Relations and
the Berlin Crisis, 1958-1961